

KAHRAMANMARAŞ İL TURİZM STRATEJİSİ VE EYLEM PLANI

2012-2015

www.dogaka.org.tr

KAHRAMANMARAŞ İL TURİZM STRATEJİSİ VE EYLEM PLANI

İÇİNDEKİLER

GRAFİKLER LİSTESİ	8
TABLolar LİSTESİ.....	9
1. KAHRAMANMARAŞ İLİ TURİZM STRATEJİSİ VE EYLEM PLANI ÖZETİ	10
2. GİRİŞ	14
3. TURİZM SEKTÖRÜNDEKİ KÜRESEL GELİŞMELER	16
3.1. Yakın Dönemde Yaşanan Gelişmeler	17
4. TURİZM SEKTÖRÜNDEKİ GELİŞMELER:TÜRKİYE	22
4.1 Türk Turizminin Ekonomik Ve Sosyal Önemi	24
4.2 Türk Turizm Endüstrisi Ve Artan Küresel Rekabetin Sonuçları	34
5. KAHRAMANMARAŞ	38
5.1. TARİHİ	38
5.2. KAHRAMANMARAŞ TURİZM POTANSİYELİ	46
5.3. TURİZM ÇALIŞTAYI	47
5.3.1. Tanıtım Eksikliği	47
5.3.2. Ulaştırma Ve Altyapı Eksiklikleri	47
5.3.3. Turizm Varlıklarına İlişkin Sorunlar	48
5.3.4. Merkezi Düzenlemeler	48
5.3.5. Eğitim, Farkındalık Ve Girişimcilik Sorunları	48
5.3.6. Koordinasyon Sorunları	48
5.4.KAHRAMANMARAŞ'IN TURİZM'DE GÜÇLÜ YÖNLERİ	49
5.4.1. Artan Farkındalık	49
5.4.2. Güvenli Ve Huzurlu Bir Şehir	49
5.4.3. Ulaştırma Ağlarının Merkezinde Bulunması.....	49
5.4.4. Ilıman İklimi	50
6. TURİZM SEKTÖRÜ MEVCUT DURUM	52
7. VİZYON.....	56
8. TURİZM 2023 PROJEKSİYONU	58
8.1. Turist Sayıları Ve Turizm Gelirleri	58
8.2. Turizm İstihdamı	62
9. İL TURİZM STRATEJİSİ, KURGU VE GELİŞME EKSENLERİ	66

9.1 Kültür ve Turizm Varlıklarının Belirlenmesi	67
9.2. Kültür ve Turizm Varlıklarının İyileştirilmesi	68
9.3. Konaklama ve Ulaşım Altyapısının Geliştirilmesi	68
9.4. Turizm İşgücünün Geliştirilmesi	68
9.5. Farkındalık, Tanıtım ve Pazarlama Stratejisi	69
EK 1: KAHRAMANMARAŞ ÖRNEK TUR PROGRAMLARI	70
EK 2: VAKIF ESERLERİNİN RESTORASYON DURUMU	77
EK 3: KAHRAMANMARAŞ KALELERİ VE TESCİL DURUMLARI	78
EK 4: KAHRAMANMARAŞ YEREL TURİZM VARLIKLARI	79

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Uluslararası turizm gelirleri, Milyar Dolar, 2008.	16
Grafik 2: Uluslararası ziyaretçi sayıları ve ortalama büyüme, yüzde, 2003-2008.	17
Grafik 3: Uluslararası turizm: Bölgelere göre pazar payları, 1950-2008.	18
Grafik 4. Turizm gelirleri ve dış ticaret dengesi, 2000-2010.	25
Grafik 5. Turizm gelirleri ve dış ticaret kompozisyonu, 2000-2009.	25
Grafik 6. Turizm işletme belgeli yatak kapasitesi dönemsel artışlar, ortalama bileşik büyüme, yüzde.	28
Grafik 7. Toplam turizm gelirlerinin kompozisyonu, Bin Dolar, 2001-2010.	34
Grafik 8. Ziyaretçi sayıları ve ortalama turizm gelirleri, 2001-2010.	35
Grafik 9 : Yurt dışı (Yerli+Yabancı) ve Yurt içi ziyaretçi sayıları projeksiyonu	60
Grafik 10: Yurt dışı (Yerli+Yabancı) ve Yurt içi ziyaretçi turizm gelirleri projeksiyonu	61
Grafik 11 : 2012-2023 işsiz sayıları ve turizm istihdamı projeksiyonu	63

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Bilgi iletişim teknolojilerinin turizm KOBİ'leri üzerindeki etkileri	19
Tablo 2: Dünyanın en çok ziyaret edilen 15 şehri, 2009.	26
Tablo 3: Teşvik belge sayıları ve tutarları, seçilmiş yıllar için, 1991-2009.	28
Tablo 4: Teşvik belge sayıları ve tutarları, 2011.	29
Tablo 5: Turizm sektörüne sağlanan teşviklerin bazı ülkelerle karşılaştırması	30
Tablo 6: 5084 sayılı Yatırım ve İstihdamın Teşviki Hakkındaki Kanun kapsamında sağlanan destek unsurları	32
Tablo 7: Türkiye'de turizm işletme ve girişimlerinin yararlanabileceği teşvikler	33
Tablo 8: Yıllar itibarıyla yabancı ziyaretçi sayıları ve turizm gelirleri (TR ve TR632)	52
Tablo 9: Turizm İşletme Belgeli konaklama tesislerinde geliş ve geceleme sayıları (2010):	53
Tablo 10: Yurt içi ve dışı ziyaretçi sayıları ve turizm gelirleri projeksiyonu (2012-2023):	60
Tablo 11: Yıllar itibarıyla istihdam, işgücü ve işsizlik sayıları ve oranları projeksiyonu(2012-2023)	62

1. KAHRAMANMARAŞ İLİ TURİZM STRATEJİSİ VE EYLEM PLANI ÖZETİ

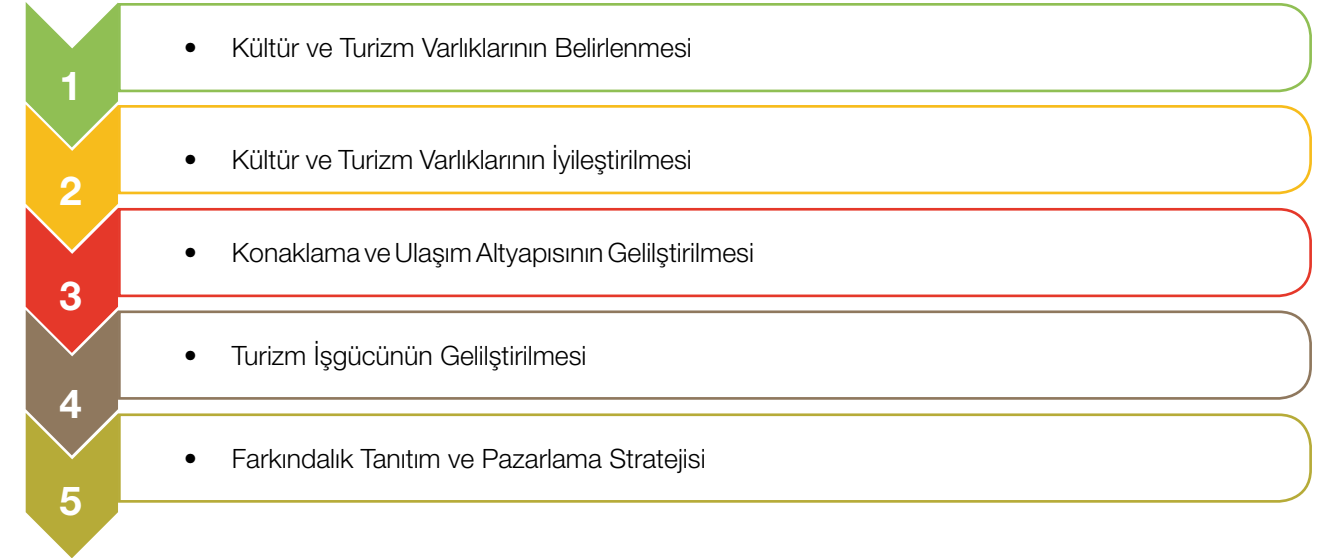
Köklü tarihiyle bir çok medeniyete beşiklik etmiş olan Kahramanmaraş'ın turizm potansiyelini daha etkin kullanabilmek, saklı turizm değerlerini gün yüzüne çıkarabilmek, alternatif turizm çeşitlerini ilde yaygınlaştırmak ve turizmin il ekonomisine olan katkısını arttırabilmek için Kahramanmaraş İli Turizm Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmıştır.

Kahramanmaraş Turizm Sektörü Mevcut Durumu	
Yabancı Ziyaretçi Sayısı (2010):	5.586
Yerli Ziyaretçi Sayısı (2010):	78.828
Toplam Ziyaretçi Sayısı (2010):	84.414
Turizm Geliri (Yabancı):	3.551 Bin\$
Turizm İstihdamı(2011):	1000 (yaklaşık olarak)
2023 Projeksiyonları	
Yurt dışı Ziyaretçi (yerli+yabancı):	56.702
Yurt İçi Ziyaretçi:	277.000
Toplam Ziyaretçi Sayısı:	303.702
Yurt dışı ziyaretçi geliri (yerli+yabancı):	21.649 Bin \$
Turizm İstihdamı (2023):	17.297

Kahramanmaraş ili Eshab-ı Kehf Külliyesi, Ulucami ve Taş Medrese gibi cami ve türbeleriyle inanç turizmi, Ekinözü içmeleri ve ılıca gibi jeotermal kaynaklarıyla sağlık turizmi, Başkonuş, Yavşan Yaylaları, Uludaz Tepesi, Menzelet Barajı gibi doğal alanlarıyla ekoturizm, zengin mutfak kültürü ile gastronomi turizmi gibi bir çok turizm çeşidini bir arada bulundurabilecek potansiyele sahip ve bu sebeplerle Ortadoğu'dan Avrupa ve Uzakdoğu'ya kadar bir çok coğrafyadan turistini ilgisini çekebilecek bir ildir. Tarihi, Turistik ve kültürel alanlarını, doğal kaynaklarını tanıtip Kahramanmaraş iline ilişkin yurt dışında farkındalık yaratmak adına aşağıdaki fuarlara katılımın sağlanması gerekmektedir.

Yurtiçi	Yurtdışı		
	Avrupa	Ortadoğu	Uzakdoğu
EMITT	ITB Berlin	Dubai Arabian Travel Market	Japonya Jata
Travel Turkey İzmir	FiturMadrid	Abu Dabi GIBTM	Kore KOTFA
YÖREX	WTM Londra	Lübnan AWTTE	
İzmir Enternasyonal Fuarı	BIT Milan		
	MITT Moskova		
	Utreht Turizm Fuarı		

İL TURİZM STRATEJİSİ, KURGU VE GELİŞME EKSENLERİ

İsmail Kemal Bey Çeşmesi

Geben Kalesi

Eshab-ı Kehf Mağarası

2. GİRİŞ

2. GİRİŞ

Turizm sektörü ekonomilerdeki kırılganlıkların, istihdam ve üretim üzerindeki baskıların arttığı son yıllarda gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler için giderek daha büyük bir önem kazanmaktadır. Son yirmi yılda, dünyada turist sayısı ve turizm gelirinin ortalama artışı, ortalama Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) artış hızlarının üstünde seyretmektedir. Bu gelir üretme süreci bir yandan emek yoğun yapısı ile istihdamı artırarak işsizlik oranlarının düşürülmesine yardımcı olmakta, diğer yandan da döviz elde edici faaliyetler olması sebebiyle ülkelerin cari işlemler dengesi üzerinden de önemli katkıları olmaktadır.

Bu artış oranı gelişmekte olan ülkeler için gelişmiş ülkelere kıyasla çok daha yüksektir. Başta Çin olmak üzere bu ülkelerde yaşanan uzun dönemli ekonomik büyüme, orta sınıfı zenginleştirmekte, bu ise önce yurt içi seyahatlerde, zamanla yakın ülkelerden başlayarak yurt dışı seyahatlerde artışları beraberinde getirmektedir.

Turizm endüstrisi özellikle konaklama kapasitesinin iyileştirildiği ilk yatırım hamlesi döneminde inşaat sektörü istihdamına önemli katkı yapmaktadır. Hizmet sunumu aşamasında ise doğrudan ve dolaylı olarak 32 faaliyet dalında istihdam yaratan turizm sektörü, özellikle genç nüfusu ve işgücü yüksek ülkelerde önemli sosyal dışsallıkları beraberinde getirmektedir.

Türkiye’de 1980’li yıllarla birlikte Turizmi teşvik politikaları ile turistik tesis ve yatak sayısı hızla artmış, bu genişlemenin neticesinde de 30 milyon ziyaretçi ve 20 milyar \$’ın üstünde turizm geliri seviyesine ulaşılmıştır. Ancak son yıllarda, turist sayısındaki artışlara rağmen, turizm gelirlerinde benzer bir artış kaydedilememektedir. Turizmde artan küresel rekabet ve piyasaya giren yeni oyuncular, hizmet sunumu üzerindeki maliyet baskısını artırmakta, bu ise işletme karlarının giderek azalmasına yol açmaktadır. Böyle bir konjonktürde, Türkiye yeni bir turizm vizyonu ve stratejisi geliştirmek, katma değeri kıyaslamalı olarak daha yüksek olan, kongre turizmi, sağlık turizmi, kültür ve inanç turizmi gibi alanlara da yoğunlaşarak ürün ve hizmet farklılaştırmasına yönelmek durumundadır.

Kahramanmaraş Turizm Stratejisi ve Eylem Planı, dünyada ve Türkiye’de böyle bir ortamda hazırlanmıştır. Son dönemde, sanayi, ticaret ve tarım sektörlerinde yaptığı hamlelerle ön plana çıkan Kahramanmaraş, benzer bir ivmelenmeyi henüz turizmde kaydedememiştir. İpek ve Baharat Yolları üzerindeki konumuna, Doğu, Güneydoğu, Akdeniz ve İç Anadolu’nun kesişim noktasında bulunmasına, pek çok farklı iklim özellikleri göstermesine ve tarihin ilk yerleşim yerlerine ev sahipliği yapmasına rağmen ili ziyaret eden yabancı ziyaretçi sayısı 10 bini bile bulmamaktadır.

Ancak yukarıda değinilen özellikler ve yakın dönemde artan turizmin gereğine ve önemine dair farkındalık, Turizm Stratejisinin başarısı için kritik önemi haiz güçlü yönler olarak sıralanabilir.

Strateji ve Eylem Planı, kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör temsilcileri ve Sivil Toplum Kuruluşları ile elbirliği içerisinde benimsendiği ve uygulandığı takdirde, 2023 itibarıyla 330 bini aşkın yerli ve yabancı ziyaretçi sayısına ve 100 milyon \$’ı aşkın turizm geliriye ulaşmak mümkün olabilecektir.

Bu dönüşüm gerçekleştirildiğinde, bugün ildeki her iki işsizden birisi önümüzdeki dönemde Turizm yatırımlarından ve turizm hizmetinden sağlanacak istihdamda kendisine yer bulabilecektir.

Bir başka ifadeyle, 2012–2023 döneminde ilde yaratılacak her dört istihdamdan birisi turizm ile doğrudan ilgili bir alanda olacaktır.

3. TURİZM SEKTÖRÜNDEKİ KÜRESEL GELİŞMELER

3. TURİZM SEKTÖRÜNDEKİ KÜRESEL GELİŞMELER

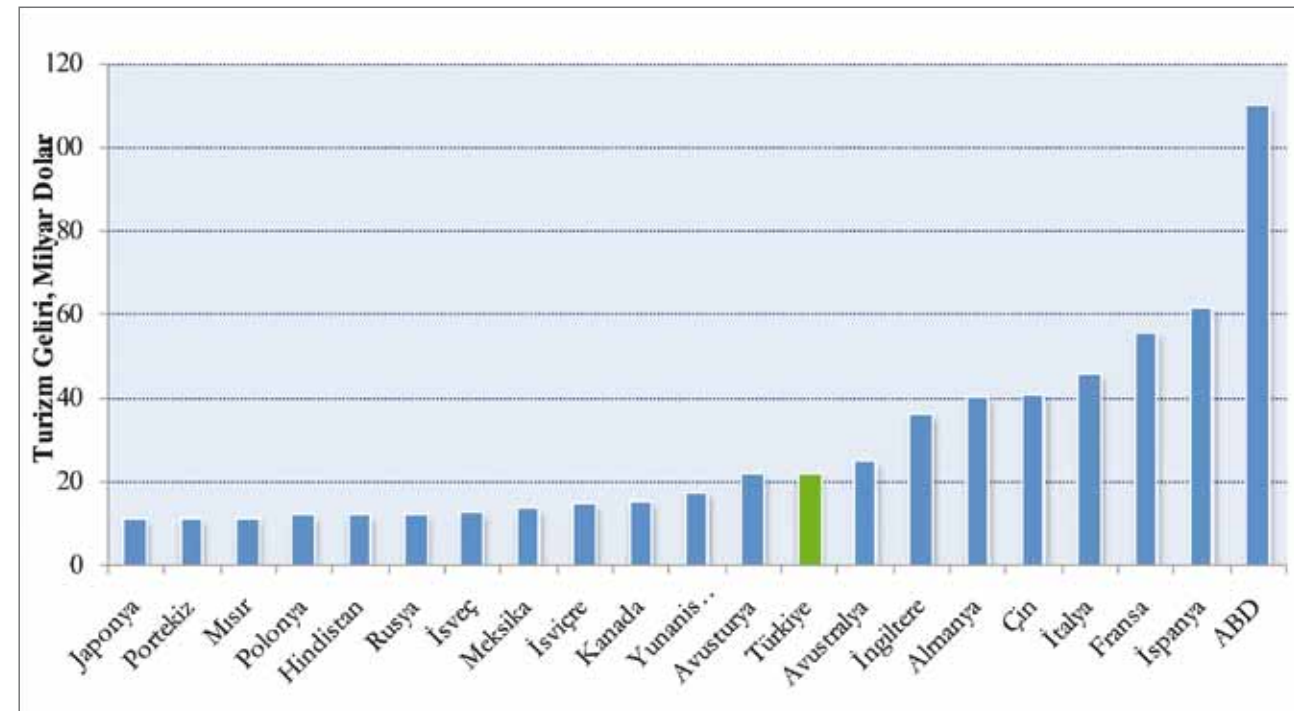
Bu bölüm turizm sektöründe farklı gelişmişlik seviyelerinde bulunan bölge ve ülkelerin istatistikleri ve turizm politikalarından yola çıkılarak, turizm piyasalarındaki kısa, orta ve uzun vadeli değişim ve dönüşümleri analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede sadece farklı ülkelerin turizm stratejileri ve verileri değil aynı zamanda Dünya Bankası, Dünya Turizm Örgütü, İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), turizm bakanlıkları, düşünce kuruluşlarının çalışmaları, akademik yayınlar vb. gibi oldukça geniş kapsamlı bir tarama faaliyeti gerçekleştirilmiştir.

Uluslararası turizm talebi son yıllarda artış eğilimini devam ettirmiş ve 2000-2010 döneminde yüzde 39,5 oranında artarken, turizm gelirleri aynı dönemde yaklaşık yüzde 93,3 oranında artmıştır. 2010 yılında uluslararası turist sayısı bir önceki yıla göre yüzde 6,6 oranında artarak 940 milyon, turizm gelirleri ise yüzde 7,9 oranında artarak 918 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında dünyadaki turist sayısının yüzde 4,3 oranında artarak 980 milyon kişi, turizm harcamalarının ise yüzde 4 oranında artarak 955 milyar ABD doları olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.¹

2008 yılında Amerikan finans piyasalarında yaşanan bozulmalar ile başlayan ve 2009 yılında bütün dünyayı etkisi altına alan küresel ekonomik kriz, gelir esnekliği yüksek bir sektör olan turizmi de önemli ölçüde etkilemiştir. Bu etki sadece, turist ve geceleme sayılarında azalma ile değil, aynı zamanda azalan talebin, daha yakın ve daha ucuz turizm alternatiflerine yönelmesini de beraberinde getirmiştir.

Ekonomik krizin etkileri 2010 itibarıyla azalmış ve Dünya Turizm Örgütü'nün 150 ülkede gerçekleştirdiği araştırmaya göre 2010 yılı Ağustos ayı itibarıyla turizm sektörü hızla ekonomik krizin etkisinden çıkmaya başlamıştır.² 2009 yılındaki yaklaşık yüzde 54'lük düşüşün ardından, 2010 yılı itibarıyla küresel turist sayısı yaklaşık %7'lik bir artışla 940 milyona yükselmiştir. Burada önemli bir husus artışın önemli bir bölümünün gelişmekte olan ülkeler kaynaklı olmasıdır.³

Grafik 1: Uluslararası turizm gelirleri, Milyar Dolar, 2008.

Kaynak: Dünya Turizm Örgütü.

¹ 2011 Yılı Programı

² United Nations World Tourism Organization (2010), World Tourism Barometer.

³ International Tourism 2010: Multi-speed recovery

Gelişmiş ülkelerde yaklaşık %5 olan artış oranı, gelişmekte olan ülkeler için ise yaklaşık %8 oranındadır. Artışın bölgeler itibarıyla dağılımına bakıldığında ise, Asya bölgesinde %13, Afrika kıtasında % 6, Ortadoğu'da %14, Amerika'da %8 ve Avrupa'da ise %3'lük bir artış görülmektedir.

2009 yılında turistlerin seyahat amaçları incelendiğinde, turistlerin yaklaşık % 51'inin boş zaman aktivitesi, eğlence ve tatil için seyahat ettiğini, %15'inin iş ve profesyonel amaçlarla seyahat ettiğini, %27'sinin ise arkadaş ve akraba ziyareti, inanç ve sağlık turizmi için seyahat ettiği gözlemlenmektedir.⁴

3.1. Yakın Dönemde Yaşanan Gelişmeler

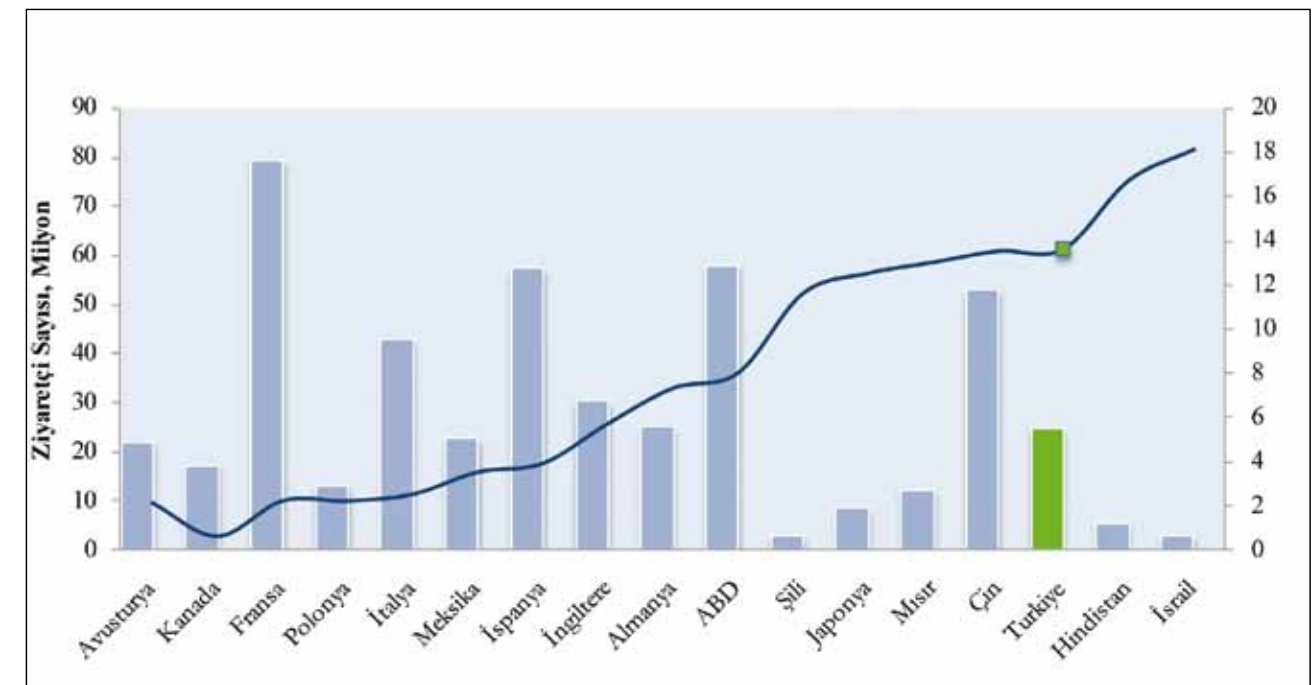
Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan ilerlemeler ile giderek belirginleşen küreselleşme süreci, iktisadi ve sosyal hemen her sektörde olduğu gibi turizm sektöründe de önemli dönüşümleri beraberinde getirmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin artan önemi

Bu dönüşümlerin birincisi gelişmekte olan ülkelerin turizm sektörünü hem arz hem de talep yönlü olmak üzere daha çok etkilemesidir.

Gelişmekte olan ülkeler, dünya turist pastasından giderek artan oranlarda pay almaktadır. Örneğin, 2003-2008 arası dönemde tüm dünyada ziyaretçi sayıları ortalama yüzde 7,1; OECD bölgesinde büyüme ise yıllık ortalamada sadece yüzde 4,8 olmuştur. Bir başka ifadeyle dünya genelindeki ziyaretçi sayısı artış oranı, OECD bölgesi ziyaretçi sayısı artış oranının 1,5 katıdır. Aynı dönemde yüzde 13,6 gibi bir oranla, Türkiye'yi tercih eden turist sayısında yaşanan hızlı büyüme, dünya ve OECD ortalamasından birkaç kat fazladır.

Grafik 2: Uluslar arası ziyaretçi sayıları ve ortalama büyüme, yüzde, 2003-2008.

Kaynak: Dünya Turizm Örgütü.

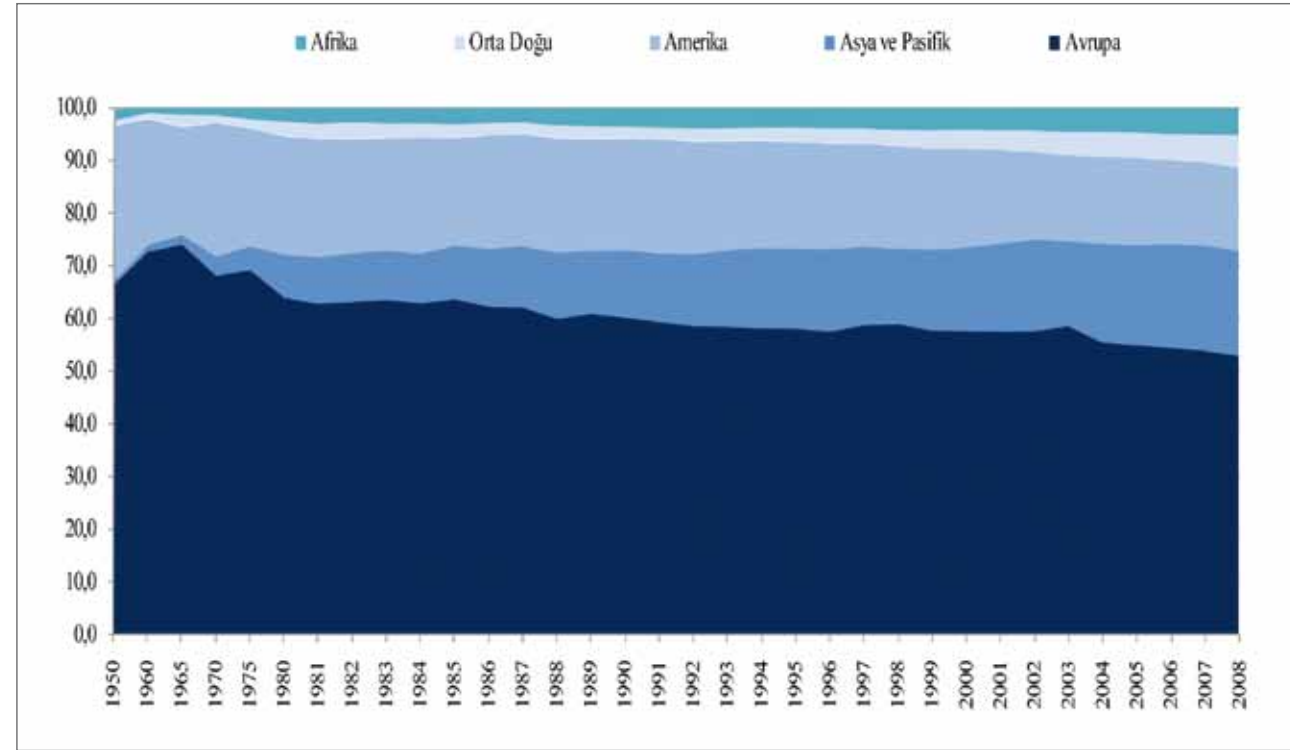
http://85.62.13.114/media/news/en/press_det.php?id=7331&idioma=E

⁴ UNWTO Tourism Highlights,

Bu bölgelerin turizm pastasından giderek daha çok pay aldığını gösteren grafik aşağıda sunulmaktadır.

Grafik 3: Uluslararası turizm: Bölgelere göre pazar payları, 1950-2008.

Kaynak: Dünya Turizm Örgütü, OECD.

Bu eğilimin üç temel sebebi bulunmaktadır. Birincisi, gelişmekte olan ülkeler, yakaladıkları ekonomik büyüme çizgisi ve artan gelirlerin etkisiyle, turizm varlıklarını ve turizm altyapılarını, daha nitelikli hale getirmeye başlamış ve hizmet sunumunu geliştirmişlerdir. Artan ve gelişen turizm varlıkları, artan gelir seviyesi ve orta sınıf etkisiyle öncelikle iç turizm ziyaretçi sayılarının ve gelirlerinin artması yoluyla kendisini göstermektedir.

İkinci sebep ise, gelişmiş ülkelerden yurt dışına turistik seyahatlerde turistler sıklıkla daha önce görmedikleri, yeni yerleri ve güzellikleri tercih etmektedirler. Bu ülkelerdeki orta ve üst sınıf, yakın ülkelerden başlayarak, eğlence ve tatil zamanlarını yurt dışında geçirme eğilimini artırmaktadırlar.

Üçüncüsü ise göreceli fiyat avantajlarıdır. Satın alma gücü farklılıklarının da etkisiyle bu ülkeler fiyat açısından oldukça cazip bir alternatif olmaktadır.

Bilgi ve İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler

Yakın dönemde turizm sektöründeki yaşanan dönüşümlerin ikinci temel aktörü olarak bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeleri belirtmek gerekir. Bilgi ve iletişim sektöründe yaşanan hızlı değişim ve gelişmeler, hemen bütün iktisadi ve sosyal sektörde, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslar arası ölçeklerde mal ve hizmet üretim ve tüketim süreçlerini, iş yapma biçimlerini önemli ölçüde değiştirmektedir.

Geniş bant teknolojilerinin yayılması, bütün iş kollarını olduğu gibi turizm sektörünün yapısını ve organizasyonunu da ciddi bir biçimde etkilemektedir.

Avrupa Komisyonunun gerçekleştirdiği bir ankete göre 2002 yılı başında internet yoluyla sipariş verilen turizm

paketleri sadece birkaç istisnai ülkede ortalama yüzde 1 civarında bir pazara sahip iken geçen 6 sene içerisinde turistik ziyaretlerini çevrimiçi bağlantılardan (internet yoluyla) tedarik eden turistlerin oranı Fransa'da yüzde 18'e, Almanya'da yüzde 22'ye, Hollanda'da yüzde 26'ya, İngiltere'de yüzde 27'ye ve Norveç'te yüzde 45'e yükselmiştir.

Artık ziyaretçiler turizm planlamasını giderek artan oranlarda internet üzerinde yapmaktadırlar. Bu durum ziyaretçilere, sadece daha çok opsiyon arasından tercih yapma imkanı tanımakla kalmayıp, aynı zamanda daha özelleştirilmiş tatil paketleri oluşturmalarına yardımcı olmaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerini hizmet sunumuna daha iyi entegre edebilen turizm işletmeleri ise giderek artan sayıdaki rakipler arasında öne çıkabilmektedir.

İnternet teknolojileri sayesinde tüketiciler tercihlerini şekillendirmek ve karar vermek için gerekli bilgiye doğrudan erişim sağlayabilmektedirler. Doğrudan ya da dolaylı dağıtım kanallarını seçebilmekte, mal ve hizmetlerin standart ve fiyatlarını mukayese edebilmekte ve hatta tüketim sepetlerini tam olarak belirleyebilmektedirler. Tüketiciler aldıkları hizmetlere ilişkin internet aracılığıyla geri bildirimler yapmakta ve sektörel talebin formasyonunda önemli bir rol oynamaktadırlar.

Avrupa Çevrimiçi Seyahat Raporu (2009)'na göre 2008 yılı sonunda Avrupa çevrimiçi turizm piyasası 60 milyar Avroya ulaşmıştır. Geleneksel turizm araçlarının satışları 2002-2008 döneminde yıllık ortalamada yüzde 0,6 azalırken, çevrimiçi satışlar aynı dönemde yüzde 13 artış göstermiştir. 2012 yılına kadar söz konusu pazarın yılda ortalama yüzde 11,4 büyüyerek 91 milyar Avroya ulaşması beklenmektedir.⁵ Yesawich, Pepperdine ve Brown Yankelovich Partners (2002)'in araştırmasına göre, Amerika Birleşik Devletleri turizm müşterilerinin yüzde 66'sı internet sitelerinin geleneksel turizm araçlarıyla karşılaştırıldığında çok daha nitelikli hizmetler sunduğunu düşünmektedir.⁶

Tablo 1. Bilgi iletişim teknolojilerinin turizm KOBİ'leri üzerindeki etkileri

Fırsatlar	Tehditler
Potansiyel müşterilere doğrudan erişim	KOBİ'lere uygun düşük maliyetli ve kolay kullanılabilen sistem ve uygulamalarının geliştirilmesi
Pazarlama ve satış maliyetlerinden tasarruf	KOBİ'ler için standart BİT ve e-ticaret uygulamalarının oluşturulması.
Hizmet ve ürün arzının talep koşullarına hızlı bir biçimde uyulanabilmesi	Çok kanallı stratejilerin tatbik edilmesi
Kolaylaştırıcılar	Engeller
KOBİ'ler arasında ağ yapı sistemlerinin inşası	KOBİ'lerin BİT ve e-ticarete yatırım yapmakta isteksiz oluşları
E- ticaret uygulamaları için müşteri odaklı talep	Rol modellerinin ve gerçek hayat uygulamalarının yetersizliği
Büyük firmaları KOBİ'lere yol açması ve liderlik etmesi	İşletme yönteminde uzun erimli ve motivasyonun sağlanabilmesi

Kaynak: E-business Watch (2004), Electronic Business in Tourism, Report 07-II, August 2004, European Commission, Brussels'dan uyarlanmıştır.

⁵ European Online Travel Report (2009), Eyefortravel, www.events.eyefortravel.com.

⁶ Aktaran www.etourismnewsletter.com.

Hatuniye Camii

4. TURİZM SEKTÖRÜNDEKİ GELİŞMELER:TÜRKİYE

4. TURİZM SEKTÖRÜNDEKİ GELİŞMELER:TÜRKİYE

Türkiye tarihi derinliği, kültürel mirası ve doğal zenginlikleri ile turizmde önemli bir birikime ve çeşitliliğe sahiptir. Sahip olduğu jeostratejik konum, tarihin hemen her bölümünde Anadolu'yu Hitit, Sümer, Roma, Antik Yunan, Persler ve Bizans gibi medeniyetlerin beşiği haline getirmiştir.

Özellikle Selçuklu ve Osmanlı Devletleri döneminde Anadolu, Türk idarecilerin yönetiminde yeni bir döneme girmiş ve hem İslam medeniyetinin hem de modern batı kültürünün ekonomik, siyasi ve askeri gelişiminde büyük rol oynamıştır. Böylelikle jeo-stratejik ve jeo-ekonomik yönden, devamlı bir kavşak noktası olarak Türkiye'nin konumlandığı topraklar herhangi bir batı ya da doğu coğrafyası ile karşılaştırıldığında emsali az bulunan bir tarihi ve kültürel birikime sahne olagelmıştır.

Uzun tarihi ve kültürel birikimin yanı sıra, sahip olduğu zengin tabiat varlıkları, doğa ve plaj turizminden termal turizme kadar pek çok turizm türünde Türkiye'nin kıyaslamalı rekabet üstünlüklerinin ana unsurlarını oluşturmaktadır. Akdeniz, Ege, Marmara ve Karadeniz kıyıları doğa ve plaj turizmi açısından verimli bir tabiat altyapısı sağlamaktadır. Bitki örtüsü, ormanlar ve floral kaynaklar dünyaca ünlü bir kapsama ve zenginliğe sahip bulunmaktadır. Ülkemizin turizm varlıkları potansiyelinin daha iyi değerlendirilebilmesi amacı ile son otuz yıl boyunca turizm yatırım ve girişimlerine sağlanan yoğun kamusal destek programı sonucunda turizm sektörü, gerek ulusal gerekse uluslararası seviyede başat bir ekonomik sektör ve önemli bir sosyal değer haline gelmiştir (Kutu 1).

Bu hamleler neticesinde ülkemiz, dünya turizm pazarında turist girişleri açısından yüzde 3, turizm gelirleri açısından ise yüzde 2,3 pay ile en büyük 20 turizm varış noktası içinde turist girişleri açısından yedinci, turizm gelirleri açısından onuncu sıradadır. Türkiye,Avrupa turizm pazarında turist girişlerinde yüzde 6, turizm gelirlerinde ise yüzde 5,1 paya sahiptir.⁷

Süleymanlı Kanlı Köprü

⁷ 2012 Yılı Programı

Kutu 1: Turizm politikalarına ilişkin tarihi perspektif

Türkiye'de turizm sektörünün gelişimi, planlı dönem öncesi (1923-1963) ve 1963'ten günümüze planlı dönem olmak üzere iki kategoride değerlendirilebilir. Planlı dönem öncesinde turizm sektörü ile ilgili gelişmeler son derece sınırlı olmakla birlikte, turizmin devlet gündeminde yer aldığı görülmektedir. Yerli ve yabancı yatırımcılar için vergi indirimleri ve bazı teşvik unsurlarını içeren "Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu" 22 Mayıs 1953'te yürürlüğe girmiştir.

Turizm sektöründeki asıl gelişme planlı dönemde gerçekleşmiş ve devletin politik tercihleri önem kazanmıştır. Planlı dönem, 1963-1983 yılları arasında, devletin turizm gelişimini sağlamak üzere şartları oluşturduğu ve öncü olduğu "devlet ağırlıklı dönem" ve 1983'ten günümüze süregelen "liberalizasyon dönemi" olarak iki alt dönemde ele alınabilir.

1963-1983 döneminde, turizm politikasının temel hedefi, turizm gelirleriyle ödemeler dengesine katkıda bulunmak; döviz gelirlerini arttırmak; yeni iş alanları yaratmak ve Türk vatandaşlarına tatil olanakları sağlamaktır. Söz konusu hedefleri gerçekleştirebilmek için organizasyonlar, yasal ve finansal düzenlemeler, özel projeler olmak üzere birçok araç kullanılmıştır. Diğer bir yönetim aracı ise yatırımlara kredi desteği ile birlikte proje ve teknik destek sağlamak üzere 1955 yılında kurulan Turizm Bankası'dır. Ayrıca 1972 yılında, Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (TÜRSAB) kurulmuş ve etkin bir yönetim aracı olarak devreye girmiştir.

1983'ten günümüze kadar turizm politikalarında piyasa odaklı yaklaşımlar ve araçlar kullanılmıştır. Daha liberal bir dönemi başlatan en önemli yasal ve finansal araç, 1982 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı "Turizmi Teşvik Kanunu"dur. Kanun turizm işletmelerinin arazi tahsisi, mali teşvikler, kredi imkânı vb. çeşitli destek unsurlarına erişimini hedeflemiş ve uygulamada turizm endüstrisinin yüksek oranlı büyüme kaydetmesinde tetikleyici olmuştur. Devlet Planlama Teşkilatı ve Turizm Bakanlığı anılan dönemde turizm teşviklerinin başarıyla uygulanmasında etkin rol oynayan kuruluşlardır.

2003 yılında 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'nda değişiklik yapılarak 4957 sayılı "Turizmi Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" çıkarılmıştır. Anılan kanunun ana teması turizm teşvik mekanizmalarının daha şeffaf ve bütüncül bir anlayışa kavuşturulmasını sağlamaktır. Bu doğrultuda Kanun turizm işletmelerinin kapasite artışları ve modernizasyonun desteklenmesi amacıyla arazi geliştirme modeli, çağdaş bir arazi tahsis modeli, varış noktası hedefli planlama ve yönetim sistemleri gibi yeni bazı yaklaşımlar ve düzenlemeler öngörmektedir.

Kaynak: DPT (2007), Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.

4.1. Türk Turizminin Ekonomik ve Sosyal Önemi

Turizm altyapısının geliştirilmesine dönük yoğun teşvik programı ve yatırımların neticesinde özellikle 1990'lı yıllardan itibaren önemli ilerlemeler kaydedilmiş ve 1991-2009 döneminde yabancı ziyaretçi sayısı, 5,5 milyondan 27 milyona, turizm gelirleri de 2,6 milyar ABD dolarından 21,3 milyar ABD dolarına yükselmiştir. 1999-2009 dönemine baktığımızda ise yabancı ziyaretçi sayısının, 7,5 milyondan 27 milyona çıkarak yüzde 261 arttığı, aynı dönem itibarıyla turizm gelirlerinin de 5,2 milyar ABD dolarından 21,3 milyar ABD dolarına yükseldiği görülmektedir.⁸ Bir başka ifadeyle turist sayısında ve turizm gelirlerindeki artışın çok önemli bir bölümünün 1999-2009 döneminde gerçekleştiği görülmektedir.

Son yirmi yıllık dönemde oldukça etkileyici bir büyümeyle, yabancı ziyaretçi sayısı 5 kat; turizm gelirleri ise 8 kat artış kaydetmiştir. Bu yirmi yıllık dönemin ilk on yılı turizm yatak kapasitesi artışının yaşandığı ilk bölüm ve bu artışın turist sayısına ve gelirlere yansıdığı ikinci bölüm olarak değerlendirmek mümkündür.

Dünya Turizm Örgütü verilerine göre doğrudan ve dolaylı olarak 32 faaliyet dalında istihdam yaratan turizm sektöründe, Türkiye'de doğrudan yaratılan istihdam 2010 yılında yaklaşık 3,3 milyon kişidir.

Gelen yabancı ziyaretçilerin yaklaşık %21,2'si Rusya Federasyonu'nun dahil olduğu Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerindendir. 2010 yılında ülkemize en çok ziyaretçi gönderen ülke sıralamasında Almanya yüzde 15,3 ile birinci, Rusya Federasyonu yüzde 10,9 ile ikinci, İngiltere ise yüzde 9,3 ile üçüncü sırada bulunmaktadır.

2010 yılında ülkemize gelen turist sayısı 28,6 milyon kişi, turizm gelirleri ise 20,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş, Kültür ve Turizm Bakanlığından belgeli yatak sayısı 2.699 tesiste 645 bine, belediye belgeli yatak sayısı ise 9.185 tesiste 528 bine ulaşmıştır.

Bütün bu genişleme neticesinde bugün Antalya ilindeki 5 yıldızlı otel sayısı, Avrupa'nın en önemli turizm destinasyonlarından birisi olan İspanyadaki toplam 5 yıldızlı otel sayısından daha fazladır.

Turizm gelirleri, gerek sermaye hareketlerinden gerekse döviz kuru dalgalanmalarından kaynaklanabilecek makro-ekonomik şoklara karşı Türk ekonomisine belirli bir dayanıklılık kazandırmaktadır.

⁸ Turizm gelirleri, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, TÜİK ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın ortak çalışması kapsamında, TÜİK tarafından yürütülen "Çıkış Yapan Ziyaretçiler Anketi"nden elde edilmektedir. Anket çalışmasında ülkemizi ziyaret ederek yurtdışına çıkış yapan yabancılar ile ödemeler dengesi metodolojisi çerçevesinde yurtdışında yerleşik sayılan vatandaşlarımızın ülkemizde yaptıkları turizm harcamaların saptanmaktadır.

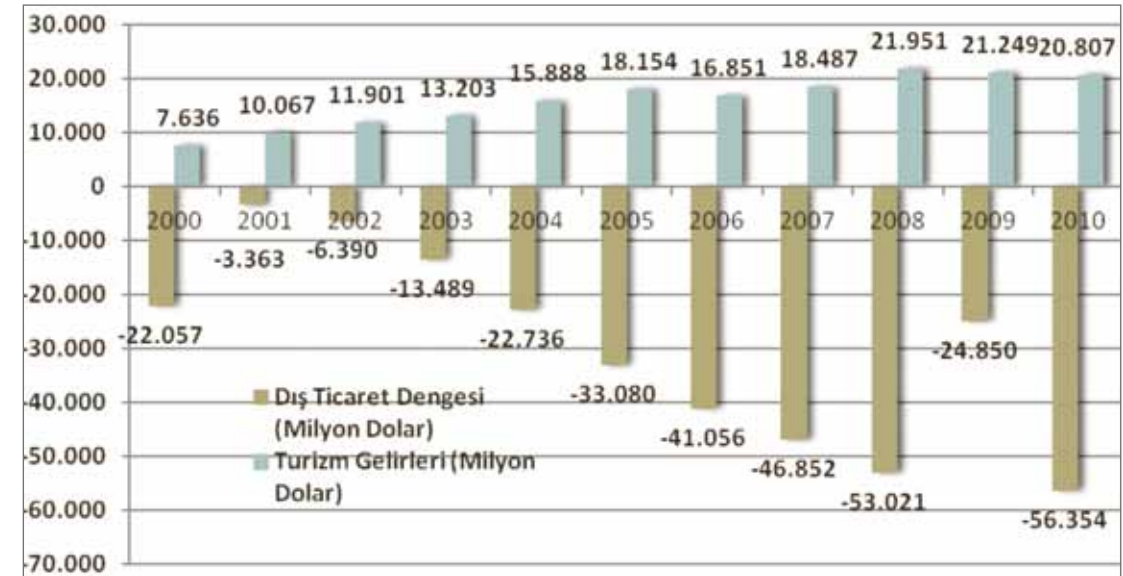
Anketler, çıkış yollarına göre hudut kapılarında milliyet bazında üçer aylık dönemleri kapsayacak şekilde yılda dört dönem olmak üzere yapılmaktadır. Anket sonucunda yabancı ziyaretçiler için milliyet bazında, geceleme yapanlar ile günübirlikçiler ayrımlarına göre ve turla gelenlerin tura ödedikleri bedellerin Türkiye'de kalan kısımları da değerlendirilerek elde edilen ortalama harcamalar; ilgili döneme ait Emniyet Genel Müdürlüğü kayıtlarından sağlanan kişi sayılarıyla genişletilmektedir.

Aynı şekilde, yurtdışında yerleşik vatandaşlarımızın anketten elde edilen ortalama harcamaları, kişi sayısının saptanması için gerçekleştirilen anket sonuçları ile genişletilmektedir. Turizm giderleri ise yine TÜİK tarafından yürütülmekte olan "Vatandaş Giriş Anketi" sonuçlarından elde edilmektedir.

⁹ 2012 Yılı Programı

¹⁰ http://www.dunya.com/turizmde-ucuzculuk-basa-bela-tevfik-gungör_18_0_yazar.html

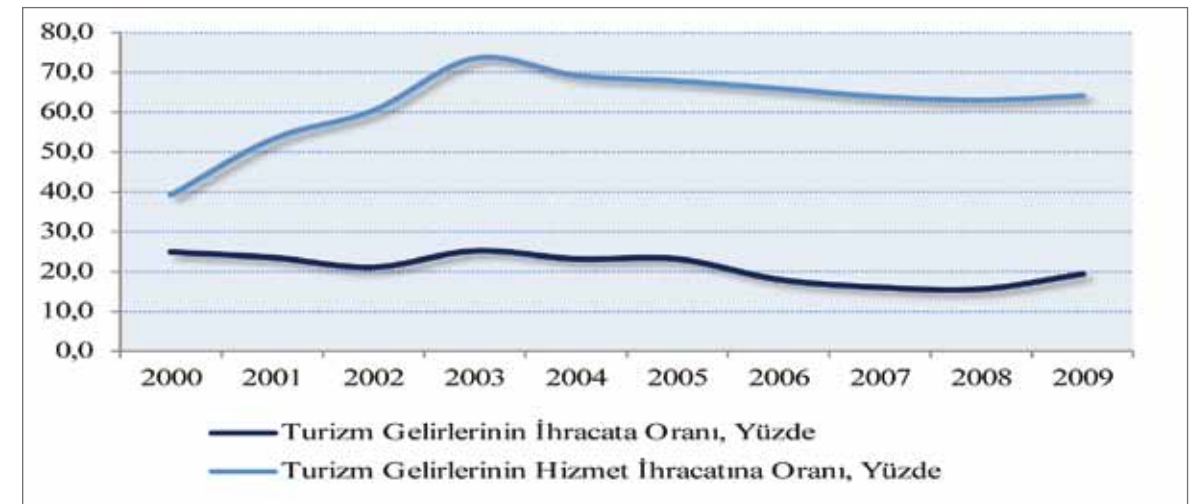
Grafik 4: Turizm gelirleri ve dış ticaret dengesi, 2000-2010.

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, Merkez Bankası.

Türk turizminin ekonomik değeri yalnızca hızlı gelişme gösteren bir sektör olmasında yatmamakta, turizm faaliyetleri aynı zamanda döviz açığı çeken Türk ekonomisine hatırı sayılır bir yabancı para girişi sağlamaktadır (Grafik 4). Özellikle sermaye çıkışları ile karakterize edilen kriz yıllarında (Örneğin 2001), turizm sektörünün ekonomiye kazandırdığı döviz varlıkları, finansal ve makroekonomik istikrarın sağlanmasına ve yeniden toparlanma hamlelerine dolaylı veya doğrudan kanallarla büyük katkılar yapmaktadır. Her ne kadar dış ticaret açığını bütünüyle kapamaya yetmese de, turizm gelirleri gerek sermaye hareketlerinden gerekse döviz kuru dalgalanmalarından kaynaklanabilecek makro-ekonomik şoklara karşı Türk ekonomisine belirli bir dayanıklılık kazandırmaktadır.

Grafik 5: Turizm gelirleri ve dış ticaret kompozisyonu, 2000-2009.

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, Merkez Bankası.

Böylelikle özellikle son on yılda, dış ticaretin kompozisyonunda turizm sektörü güçlü bir pozisyon kazanmıştır. Ülkemizin hizmet ihracat kalemlerinin yüzde 65 gibi büyük bir ağırlığı turizm sektörü tarafından üstlenilmektedir. Toplam mal ihracatına oranlandığında ise, ihracat kalemlerinin kapsam ve büyüklük olarak daha fazla genişlemesine mukabil turizm gelirlerinin oransal açıdan bir miktar gerilediği, bununla birlikte toplam mal ihracatının beşte biri nispetinde bir büyüklüğe sahip olduğu görülmektedir (Grafik 5).

Turizm endüstrisi istihdam olanakları oluşturmada ve kırsal ekonomileri canlandırmada önde gelen ekonomik faaliyet alanlarından birisidir. Ancak ülkemizde turizm sektörünün katma değer ve istihdam etkisini net olarak belirleyebilmek için gerekli veri eksikliği turizm sektörünün doğrudan ve dolaylı üretim ve istihdam etkilerinin analizini oldukça güçleştirmektedir.

Bununla birlikte yüksek yoğunluklu benzer turizm varış noktalarına sahip ülkeler incelenerek bazı makro tahminler geliştirilebilir. OECD ülkelerinin mevcut istatistikleri dikkate alındığında; turizm sektörünün yoğun girdi kullandığı ulaştırma, enerji, tarım ve hayvancılık, gıda sınıfları vb. gibi sektörler de hesaba katılarak, dolaylı etkileriyle birlikte Türk turizm sektörünün ülke istihdamına önemli katkıları olduğunu söylemek mümkündür.

2009 yılı itibarıyla Türkiye'yi ziyaret eden yabancıların başlıca turizm merkezleri itibarıyla dağılımı incelendiğinde ise, yüzde 31,2'sinin Antalya, yüzde 27,7'sinin ise İstanbul'u tercih ettiği görülmektedir. Toplam yolcuların yüzde 71,1'i Türkiye'ye ulaşım için havayolunu tercih etmektedir.

Yabancı ziyaretçilerin yüzde 57,2'si AB ülkelerinden gelmekte, turistlerin yaklaşık yüzde 60'ı Antalya ve İstanbul'u tercih etmekte, ulaşım için yoğunlukla (yüzde 71,1) havayolunu tercih edilmektedir.

Bu gelişmeler neticesinde Türkiye dünya turist pazarından ve gelirinden gittikçe artan oranlarda pay almaya başlamıştır. 2009 yılı itibarıyla, ülkemiz uluslararası ziyaretçilerin yüzde 2,9'una, turizm gelirlerinin ise yüzde 2,5'ine varan bir pazar büyüklüğüne ulaşmıştır. Böylelikle turist sayısında dünyada 7. sıraya yerleşirken, turizm gelirlerinde ise 9. sırada konumlanmıştır.¹¹ 2009 yılı itibarıyla Antalya dünyanın en çok ziyaret edilen 5. şehri; İstanbul ise 9. şehri haline gelmiştir (Tablo 2).¹²

Tablo 2: Dünyanın en çok ziyaret edilen 15 şehri, 2009.¹³

Şehir	Sıralama	Turist Sayısı (1.000 kişi)	% Büyüme 2008/2009
Londra	1	14.059	-4.7
Bangkok	2	9.985	-2.2
Singapur	3	9.682	-4.3
Kuala Lumpur	4	9.400	5.2
Antalya	5	8.867	3.5
New York	6	8.479	-10.7
Dubai	7	7.783	2.6
Paris	8	7.749	-6.9
İstanbul	9	7.543	7.0
Hong Kong	10	7.010	-3.8
Mekke	11	6.985	6.1
Roma	12	5.543	-1.5
Miami	13	5.241	-9.4
Las Vegas	14	4.784	-14.9
Los Angeles	15	4.510	-8.0

Kaynak: Euromonitor,

Turizm sektöründe ülkemiz küresel bir oyuncu haline dönüşmüştür. 2009 yılı itibarıyla Türkiye yabancı turist sayısında 7inci, turizm gelirlerinde ise 9uncu sırada yer almaktadır.

Yukarıda bahsedilen sayılar ve sıralamalarında ortaya koyduğu üzere artık Turizm endüstrisi Türk ekonomisinin en önemli sektörlerinden birisi haline gelmiştir. Turizm büyümeyi desteklemekte, makro-ekonomik istikrara katkıda bulunmakta, özellikle küçük işletmeler ve girişimciler için yeni gelir ve istihdam olanakları oluşturmaktadır. Bütün bunları yaparken emek yoğun ve önemli ölçüde ara elemana dayalı yapısı ile gelir dağılımı üzerinde de önemli iyileştirici etkileri olmaktadır.

Ancak Türk turizmi, turizm altyapısı ve ziyaretçi sayısına kat ettiği önemli mesafelere rağmen, turizm geliri yaratma konusunda aynı ölçüde başarılı olamamıştır.

Türkiye 30 milyona yakın ziyaretçiden yaklaşık 21 milyar dolar gelir elde edebilirken, İspanya'da 52 milyon turist yaklaşık 52 milyar dolarlık bir gelir bırakmaktadır. İtalya'yı ziyaret eden 42 milyon ziyaretçinin bıraktığı turizm geliri ise yaklaşık 35 milyar dolar seviyesindedir.¹⁴

Kurumsal Faktörler ve Mekanizmalar: Turizm Teşviklerinin Tarihi Evrimi ve Yapısı Türkiye'deki turizm sektörüne yönelik teşvik politikaları, doğru tasarlanmış ve yoğun bir şekilde uygulanan teşvik politikalarının sektörün rekabet gücünün artırılmasında ne denli kilit bir rol oynayabileceğine dair güzel bir vaka çalışması olarak nitelendirilebilir. Bu bölümde mevcut durumda ve cari mevzuatta, turizm yatırımlarına yönelik teşvik enstrümanları kısaca aktarılacaktır.

Her şeyden önce teşvik araçlarının etkin bir biçimde turizm sektöründe uygulanması 1982 ve sonrası dönemde ortaya çıkan bir gelişmedir. 1982 tarih ve 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'nun tanımladığı destekleri uygulamak suretiyle, Türkiye turizm endüstrisinin kurulması ve yükselmesi amacıyla turizm altyapısına ve yatak kapasitesine büyük yatırımlar yapmıştır.

Türkiye turizm endüstrisinin kurulması ve yükselmesi amacıyla 1982 tarih ve 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu ile birlikte turizm altyapısına ve yatak kapasitesine büyük yatırımlar yapmıştır

¹¹ Turizm Yatırımcıları Derneği, url : <http://www.ttyd.org.tr/tr/page.aspx?id=1823>

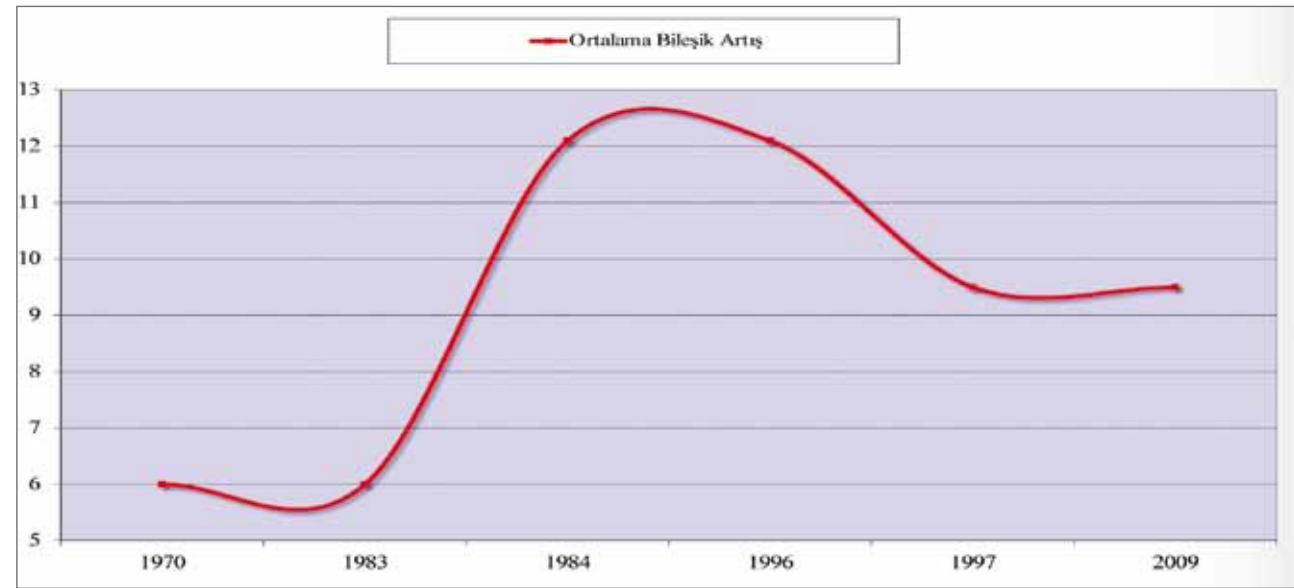
¹² http://www.euromonitor.com/_Euromonitor_Internationals_Top_City_Destinations_Ranking

¹³ Euromonitor, url:http://www.euromonitor.com/_Euromonitor_Internationals_Top_City_Destinations_Ranking

¹⁴ <http://www.dunya.com/>"dünyada-ve-türkiyede-turizmde-yeni-bir-dönem"-tevfik-güngör_18_139302_yazar.html?

Grafik 6: Turizm işletme belgeli yatak kapasitesi dönemsel artışlar, ortalama bileşik büyüme, (%).

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Özellikle turizm sektöründe yeni bir dönemin açıldığı ve piyasa odaklı kamusal destekleme programlarının uygulandığı 1983-1997 döneminde, konaklama kapasitesinde yıllık ortalama bileşik büyüme oranı yüzde 12,1'e yükselmiştir (Grafik 6). Türkiye bu hızlı tempoyu 14 yıl boyunca sürdürmüş ve böylelikle bugünkü turizm altyapısının önemli bir bölümü söz konusu dönemde tamamlanmıştır. 1997'den bu yana, yine yüksek olmakla birlikte, konaklama kapasitesi artışları daha ılımlı bir patikaya; yıllık bileşik ortalama yüzde 9,5'lik bir seviyeye yerleşmiştir.

Ziyaretçi sayısındaki ve turizm gelirlerindeki gelişmelere paralel bir şekilde, son on yıllık dönemde;

- Turizm Bakanlığı belgeli konaklama kapasitesi 325 binden 609 bine,
- Yatırım teşvik belgesi tutarı 715 milyon \$'dan 1,4 milyar \$'a,
- Seyahat acentesi sayısı ise 4.400'den 6.376'ya, ulaşmıştır. ¹⁵

Tablo 3: Teşvik belge sayıları ve tutarları, seçilmiş yıllar için, 1991-2009.¹⁶

				Yatırım Teşvik Belgeleri Tutarı				
	Belge Adedi			Turim (3)		Toplam (4)		
	Turizm (1)	Toplam (2)	1/2 (%)		Cari Bin TL	Milyon ABD Doları	Cari Bin TL	Milyon ABD Doları
1991	146	1.775	8,2		1.527	366	38.175	9.155
1995	137	4.954	2,8		20.657	452	2.187.011	47.851
2000	153	3.521	4,3		323.331	520	8.761.378	14.050
2005	228	4.303	5,3		2.964.000	2.212	24.296.946	18.132
2009	166	2.492	6,7		2.226.060	1.436	19.878.018	12.825
Toplam	3.269	61.484	5,3		17.786.967	17.331	221.285.093	320.993

¹⁵ Türkiye'de, konaklama tesislerinin belgelendirme işlemleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve yerel yönetimler tarafından yapılmaktadır. Bu iki belgelendirme sisteminde yer alan sınıf ve türler, birbirinden farklıdır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan belgeli konaklama tesislerinde yıldız sistemi geçerli iken belediye belgeli konaklama tesislerinde sınıf sistemi geçerlidir. Her iki sisteme ilişkin istatistikî veriler ayrı kaynaklardan derlenmekte ve uyumlu olarak değerlendirilememektedir.

¹⁶ Hazine Müsteşarlığı web sitesi, url: www.hazine.gov.tr

Uygulanan teşvikler kapsamında 1991-2009 arası ülke genelindeki 61.484 teşvik belgesinin 3.269'u (yüzde 5,3) turizm sektörüne tahsis edilmiştir. Yatırım Teşvik Belgeleri tutarlarına bakıldığında ise turizm teşvik tutarlarının toplam teşviklerin yaklaşık yüzde 8'ine denk geldiği görülmektedir (Tablo 3).

Türkiye turizm teşvik araçlarının çeşitliliği ve kapsam alanlarının genişliği bakımından önde gelen ülkelere birisidir.

2011 yılı incelendiğinde teşvik yatırımlarının artarak devam ettiği görülmektedir. 2011 yılında 224'ü yeni yatırım için olmak üzere toplam 280 turizm teşvik belgesi verilmiştir. Bu teşviklerin tutarı ise yaklaşık 3,3 milyar TL düzeyindedir.

Tablo 4: Teşvik belge sayıları ve tutarları, 2011.

Dönemi	Belge Sayısı	Toplam Yatırım (TL)	İstihdam (KİSİ)	Yatak Sayısı	Komple Yeni Yatırım	Top. Yat (TL)	Yatak Sayısı
OCAK	27	223.113.287	1.008	7.583	23	190.747.202	3.869
ŞUBAT	30	420.034.578	1.684	12.404	25	391.180.555	7.426
MART	20	117.388.940	686	4.310	13	90.310.825	2.814
NİSAN	8	137.591.998	274	2.957	5	114.925.383	1.532
MAYIS	33	303.306.317	1.090	7.201	29	253.780.895	4.998
HAZİRAN	23	261.392.754	959	5.915	19	251.740.992	4.123
TEMMUZ	14	137.479.578	370	3.323	12	127.126.732	2.362
AĞUSTOS	31	476.498.406	1.721	10.590	23	440.745.596	7.008
EYLÜL	9	113.564.151	429	2.127	9	113.564.151	2.127
EKİM	19	188.534.511	744	6.522	16	139.641.775	3.464
KASIM	21	243.252.099	1.015	8.579	14	177.274.805	3.695
ARALIK	45	711.602.636	3.114	16.536	36	645.138.302	11.426
TOPLAM	280	3.333.759.255	13.094	88.047	224	2.936.177.213	54.844

Kaynak: Turizm Yatırımcıları derneği web sitesi. url: <http://www.ttyd.org.tr/tesvikli-yatirimlar.html>,

Bazı AB ve Akdeniz Ülkeleri ile Türkiye'de Devlet Tarafından Uygulanan Turizm Yatırım Teşviklerinin kıyaslamasına ilişkin tablo aşağıda sunulmaktadır (Tablo 4). Sofistike bir turizm endüstrisine sahip Fransa, İspanya ve İtalya gibi ülkeler arazi tahsis ve KDV istisnası araçlarını kullanmamakta, bunun yerine kurumlar vergisi istisnası, finansman kolaylıkları ve eğitim ve istihdam teşvikleri gibi üretkenlik artırıcı araçlara odaklanmaktadır. Mevcut ülkeler arasında sadece Mısır ve Türkiye turizm girişimlerine arazi tahsis imkânı tanımaktadır. Türkiye teşvik araçlarının çeşitliliği ve kapsam alanlarının genişliği bakımından önde gelen ülkelere birisidir.

Tablo 5: Turizm sektörüne sağlanan teşviklerin bazı ülkelerle karşılaştırması

Ülke	Arazi Tahsisi	KDV İstisnası	Hibe	Kredi	Faiz Desteği	Leasing Desteği	Kurumlar Vergisi İstisnası	Yatırım İndirimi	İstihdam Teşviği	Eğitim Teşviği	Diğer Vergi İstisnaları
İspanya	-	-	+	+	+	-	-	-	+	+	-
Portekiz	-	-	+	+	+	-	+	-	+	+	+
Fransa	-	-	+	-	-	-	+	-	+	+	+
İtalya	-	-	+	+	+	-	+	-	+	+	-
Yunanistan	-	-	+	-	-	+	-	+	+	-	-
Polonya	-	-	+	-	-	-	+	-	+	+	+
Macaristan	-	-	+	-	-	-	+	-	+	+	+
Mısır	+	-	-	-	-	-	+	-	-	+	+
Türkiye	+	+	-	-	+	-	+	-	+	-	+

Kaynak: TYYD.

Turizm Teşvik Sisteminin Ana Unsurları

Türkiye’de mevcut turizm teşvik sistemi doğrudan ve dolaylı çeşitli kanallara sahiptir. Bunları aşağıdaki şekilde gruplandırmak mümkündür:¹⁷

- Küçük ve Orta Ölçekli Sanayiye Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)’nce sağlanan teşvik ve destekler,
- Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı kapsamında uygulanan teşvikler,
- 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu kapsamında sağlanan teşvikler,
- 5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Kapsamında Enerji Gideri İndirimi,
- 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu’nda yer alan muafiyetler.

KOSGEB Teşvikleri

- KOSGEB Kanununda 2009 yılında yapılan değişiklikler ile KOBİ tanımında yer alan sanayi ibaresi çıkartılarak yalnızca işletme ibaresi kullanılmış, böylelikle KOSGEB hizmetleri kapsamına hizmet sektörleri de dâhil edilmiştir.¹⁸ Bu çerçevede KOSGEB Destekleri Yönetmeliği’ne ilişkin hizmet sektörlerini kapsayacak şekilde gerekli revizyon çalışmaları devam etmektedir.
- Kanun değişikliğinin ardından KOSGEB tarafından yapılan çalışmalar neticesinde;
- Oteller ve moteller

- Kamp yerleri ve diğer kısa süreli konaklama yerleri,
- Gençlik hostelleri ve dağ barınakları
- Kamp yerleri (Karavan alanları dâhil)
- Başka yerde sınıflandırılmamış diğer konaklama yerleri
- Lokantalar, pastaneler vb yerler,

Seyahat acenteleri ve tur işletmelerinin faaliyetleri, başka yerde sınıflandırılmamış turistlere yardımcı faaliyetler destek kapsamına alınmıştır.¹⁹

KOSGEB’in KOBİ’ler için sağladığı hizmet ve destekler aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir:

- Danışmanlık ve Eğitim Desteği
- Teknoloji Araştırma ve Geliştirme Destekleri
- Sınai Mülkiyet Hakları Desteği
- Bilgisayar Yazılım Desteği
- Genel Test Analiz ve CE İşaretlemesine İlişkin Test ve Analiz Desteği
- Sistem Belgelendirme Desteği
- Yurt içi sanayi fuarlarına ve uluslararası sanayi ihtisas fuarlarına katılım desteği
- Milli Katılım dâhilinde (ve dışındaki) Yurt dışı fuarlara katılım desteği
- Tanıtım ve Markaya Yönlendirme Desteği
- İhracat Amaçlı Yurtdışı iş gezisi ve Eşleştirme Desteği
- Yerel Ekonomik Araştırma Desteği
- Ortak kullanım amaçlı Makine Teçhizat Desteği
- Nitelikli Eleman İstihdamı Desteği
- Yeni Girişimci Desteği

KOSGEB destek ve hizmetlerinden yararlanmak için Başkanlığa başvuru ve değerlendirme işlemleri çevrimiçi olarak, <http://destek.kosgeb.gov.tr> adresi üzerinden yapılmaktadır.

Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı Kapsamında Uygulanan Teşvikler

2012 yılında konu ile ilgili olarak yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararı ve bu Karara ilişkin Tebliğ hükümleri çerçevesinde teşviklerin kapsamı belirlenmiştir.²⁰ Bu çerçevede Turizm sektörüne ilişkin sağlanan teşvik araçları şunlardır:

Genel Teşvik Uygulamaları

- Gümrük vergisi muafiyeti
- KDV İstisnası

¹⁷ Türkiye’de Turizm Sektörüne Sağlanan Teşvik ve Destekler, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Teşvik Çalışma Grubu, Aralık 2009 Ankara.

¹⁸ 3624 sayılı Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Hakkında Kanun

¹⁹ KOSGEB Tarafından verilecek Hizmetler ve Desteklerden Yararlanacak Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere İlişkin Sektörel ve Bölgesel Önceliklerin Belirlenmesi Hakkında Karar (Resmî Gazete No:27353)

²⁰ 19.06.2012 tarihli ve 28328 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 15.06.2012 tarihli 2012/3305 karar sayılı Yatırımlarda devlet Yardımları hakkında karar Tebliği

Bölgesel Teşvik Uygulamaları

Kahramanmaraş ili 3 yıldızlı oteller kapsamında

- Gümrük vergisi muafiyeti.
- KDV istisnası.
- Vergi indirimi.
- Sigorta primi işveren hissesi desteği.
- Yatırım yeri tahsis.
- Faiz desteği

Bakanlar Kurulu Kararında “teşvik edilmeyecek yatırımlar” aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Turizm yatırım/işletme belgeli oteller, butik oteller, tatil köyleri, özel konaklama tesisleri ve dağ/yayla evleri dışında kalan turizm konaklama tesisleri.
- Lokantalar, kafeteryalar, eğlence yerleri, günübirlik tesisler, termal kür tesisleri, sağlıklı yaşam tesisleri, yüzme havuzları.

3 yıldız ve üzeri otel yatırımlarına destek sağlanacak iller Düzey 2 bölgeleri itibarıyla belirlenmiş durumdadır. Bilindiği üzere, TR 63 bölgesi ve Kahramanmaraş ili bu Kanun kapsamında V. Bölgede yer almaktadır (Tablo 6). Bu çerçevede TR63 Bölgesinde gerçekleştirilecek olan turizm yatırımları, kapsamı ve niteliği anılan Kanun hükümlerine tabi olmak kaydıyla çeşitli teşvik unsullarından yararlanabilmektedir.

Tablo 6: 5084 sayılı Yatırım ve İstihdamın Teşviki Hakkındaki Kanun kapsamında sağlanan destek unsurları

Destek Unsurları	31.12.2013 TARİHİNDEN ÖNCE YATIRIMA BAŞLAYANLAR V.BÖLGE	01.01.2014 TARİHİNDEN SONRA YATIRIMA BAŞLAYANLAR V.BÖLGE
Vergi indirimi	40	
Yatırıma Katkı Oranı, Yüzde	80	30
Vergi indirim Oranı, Yüzde	7 Yıl	6 Yıl
TL Kredisi (puan)	5	5
Döviz Endeksli Kredi/Döviz Kredisi (puan)	2	2
Yatırım Yeri Tahsis	Bölgesel desteklerden yararlanabilecek tüm yatırımlar	Tüm bölge ve sektörlerdeki teşvik belgeli yatırımlar
KDV İstisnası	Tüm bölge ve sektörlerdeki teşvik belgeli	Tüm bölge ve sektörlerdeki teşvik belgeli yatırımlar
Gümrük Vergisi Muafiyeti	Tüm bölge ve sektörlerdeki teşvik belgeli	Tüm bölge ve sektörlerdeki teşvik belgeli yatırımlar

Bu Kanun kapsamına giren teşviklerden yararlanabilmek için Hazine Müsteşarlığına Teşvik Belgesi başvurusunda bulunmak gerekmektedir.

2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu Kapsamında Sağlanan Teşvikler

2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu Kapsamında Kültür ve Turizm Koruma ve gelişim bölgeleri, Turizm merkezleri öncelikli bölgeler olarak tanımlanmıştır. Sağlanan teşvikler şu şekilde gruplandırılabilir:

- Hazine ve orman arazilerinin kanunda belirtilen süreler dâhilinde ve şartlar altında turistik tesis yapımına tahsis,

- Elektrik, havagazı ve su giderlerinde sağlanan kolaylıklar. Turizm Belgeli yatırım ve işletmeler elektrik ve su ücretlerini o bölgedeki sanayi ve meskenlere uygulanan tarifelerden en düşüğü üzerinden öderler.²¹

- Yabancı personel istihdamı

- Haberleşme kolaylıkları

Turizm sektörüne yönelik teşviklerin yönetiminde açık ve net bir güdüleme örneği gösteren asıl önemli mekanizma 2634 Sayılı Kanundur. Bununla birlikte, turizm girişimcilerinin KOSGEB ya da Hazine Müsteşarlığı kaynaklı teşvik araçlarına ve fonlarına erişim sağlayabilmeleri, başarı şansını artıracak önemli bir faktördür.

Bu teşviklere ilaveten enerji giderleri indirimi ve emlak vergisi indirimi gibi indirimler de mevcuttur. Türkiye’de turizm yatırımlarına sağlanan teşviklere ilişkin özet tablo aşağıda sunulmaktadır:

Tablo 7: Türkiye’de turizm işletme ve girişimlerinin yararlanabileceği teşvikler

Kapsam ve Nitelik	Destek Unsurları	KOSGEB	2012/3305 Sayılı Kanun)	2634 Sayılı Kanun	Emlak Vergisi Kanunu
Komple yeni yatırımlar, Tevsi (genişletme, yayma) yatırımları, Modernizasyon, Ürün çeşitlendirme, Entegrasyon Yatırımları	Vergi indirimi		+		
	Sigorta primi işveren desteği		+		
	Yatırım yeri tahsis		+		
	Gümrük vergisi muafiyeti		+		
	KDV istisnası		+		
	Faiz desteği		+		
Eğitim, Araştırma İstihdam Destekleri	Danışmanlık desteği	+			
	Eğitim desteği	+			
	Teknolojik Ar-Ge destekleri	+			
	Sinai mülkiyet hakları desteği	+			
	Bilgisayar yazılım desteği	+			
	Yerel ekonomik araştırma desteği	+			
	Nitelikli eleman istihdamı desteği	+			
	Yeni girişimci desteği	+			
Arsa, İletişim, İşletme giderleri	Hazine ve orman arazilerinin tahsis			+	
	Havagazı ve su ücretleri			+	
	Yabancı personel istihdamı			+	
	Haberleşme kolaylıkları			+	
Diğer	Enerji gideri indirimi				
	Emlak vergisi muafiyeti (5 yıl)				+

²¹ 16.07.2009 tarihinde yayımlanan 2009/15199 sayılı Karar ile elektriğe ilişkin uygulamaya son verilmiş olup Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Enerji Bakanlığı arasında elektrik ücretleri konusunda anlaşma sağlanmış olup uygulama devam etmektedir.

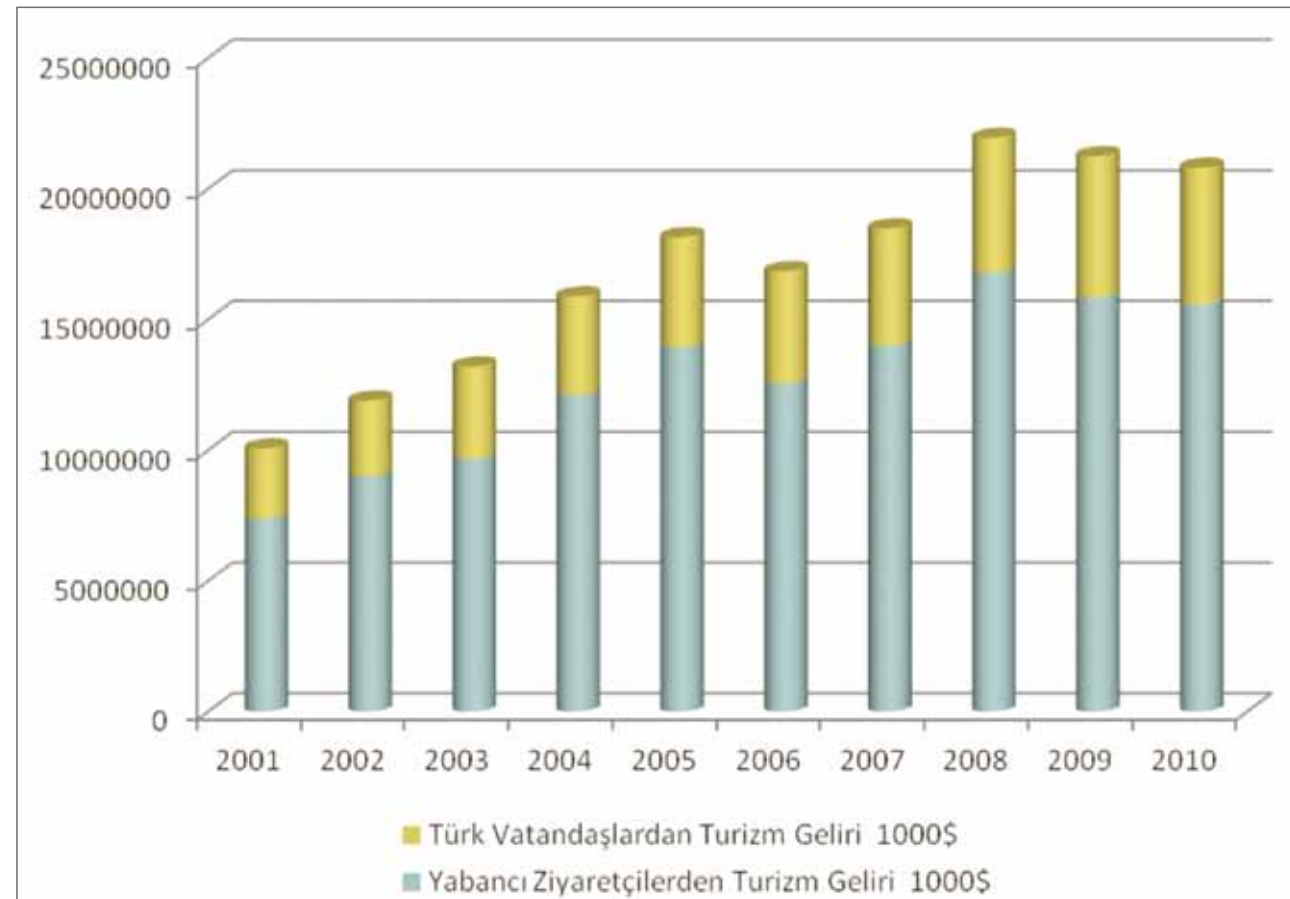

Türkiye’de turizm teşvik sisteminin genel teşvik mekanizmalarının pek çok unsuruyla çakıştığı gözlemlenmektedir. Bu bir yönüyle teşvik mekanizmasının epey dağınık bir mevzuat yapısıyla idare edilen geniş bir kapsam ve muhtelif unsurlara sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Bütün sektörlerin eşit olarak teşvik edildiği bir sistemin etkililiği ciddi bir soru işaretidir. Bu itibarla turizm sektörüne yönelik teşviklerin yönetiminde, araçlarının oldukça kısıtlı olmasına rağmen, açık ve net bir güdüleme örneği gösteren asıl önemli mekanizma 2634 Sayılı Kanundur. Bununla birlikte, turizm girişimcilerinin KOSGEB ya da Hazine Müsteşarlığı kaynaklı teşvik araçlarına ve fonlarına erişim sağlayabilmeleri, başarı şansını artıracak önemli bir faktördür.

4.2 Türk Turizm Endüstrisi ve Artan Küresel Rekabetin Sonuçları

Türk turizminin hızla uluslararası bir çekim merkezi haline gelmesine rağmen, toplam turizm gelirlerinin yaklaşık yüzde 25’lik bir kısmı, Türk vatandaşlarının yurt ziyaretleri sırasındaki harcamalardan müteşekkildir. (Grafik 7). Bu gelir kompozisyonunun son on yılda korunduğu görülmektedir. 2010senesinde, vatandaşlarımızın toplam harcama tutarı yaklaşık 5 milyar ABD Dolarına ulaşarak yaklaşık 21 milyar ABD Dolarlık toplam turizm gelirlerinin önemli bir kaynağını oluşturmuştur.

Grafik 7: Toplam turizm gelirlerinin kompozisyonu, Bin Dolar, 2001-2010.

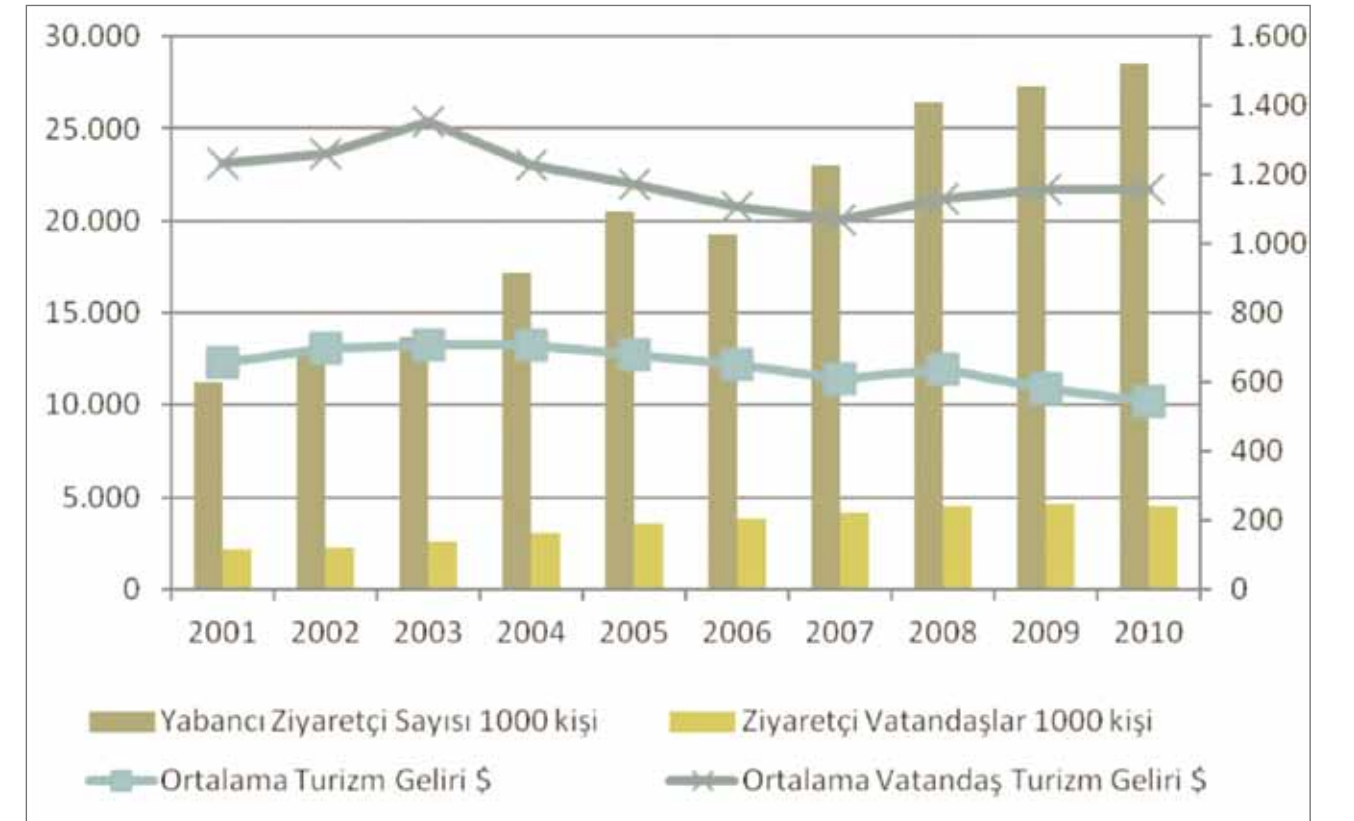

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Turizm gelirlerinin unsurları daha detaylı bir şekilde incelendiğinde, vatandaş ve yabancı ziyaretçi sayılarının düzenli olarak artmasına mukabil ortalama turizm gelirlerinin her iki grup için de cari fiyatlarla ölçüldüğünde bile hissedilir oranda azaldığı anlaşılmaktadır (Grafik 7). Ziyaretçi başına gelirlerdeki bu hissedilir düşüş, Türk vatandaşlarında 1230 \$ seviyesinden 1158 \$ seviyesine ciddi bir gerilemeye tekabül etmekte; yabancı ziyaretçilerde ise ortalama harcamaların 750 \$ platosundan 600 \$ ve altına indiği görülmektedir.

Reel ortalama turizm gelirlerindeki erime çok daha çarpıcı bir hal almaktadır. ABD Dolarının anılan dönemde yüzde 21,2 tüketici enflasyonuna uğraması, uluslararası piyasalarda büyük oranda değer kaybetmesi gibi faktörler dikkate alındığında, reel turizm gelirlerindeki azalma alarm verici seviyelere ulaşmaktadır.

Grafik 8: Ziyaretçi sayıları ve ortalama turizm gelirleri, 2001-2010.

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Analizler turizm işletmelerinin son on yılda yoğun bir rekabet ve fiyat baskısıyla karşı karşıya kaldığını ortaya koymaktadır. Bir yandan yeni turizm destinasyonlarının ortaya çıkışı, diğer taraftan küreselleşen turizm talep yapısının geniş bant teknolojileri sayesinde değer zincirlerinin formasyonunda önemli bir hüviyet kazanması gibi faktörler, turizm endüstrisinin gitgide daha da yırtıcı hale gelen bir rekabet savaşına maruz kalmasına yol açmaktadır.

Bu koşullar altında ulusal turizm işletmeleri, ölçek, ürün ve fiyatlar konusunda uluslararası değer zincirlerindeki konumlarını yeniden ayarlamak ve genellikle daha küçük paylara razı olmak zorunda kalmaktadırlar. Değer zincirlerine hâkim durumdaki küresel tur operatörleri, ürün ve hizmet fiyatlarının aşağıya doğru spiral çizdiği piyasa şartlarında, geri endüstriyel bağlantılarında yer alan yerel turizm işletmelerini daha düşük fiyatlardan hizmet sunmaya mecbur etmektedirler. Değerli Türk Lirası, aşağı doğru yönelen mal ve hizmet fiyatları, eriyen kar marjları pek çok işletmenin dayanma sınırlarını zorlamakta ve sonuçta istihdam piyasalarının koşulları ağırlaşmaktadır.

Türkiye’nin yeni dönemde geleneksel turizm politikaları ve destekleme sistemleriyle tarihi başarısını devam ettirme ve sürdürülebilir endüstriyel büyümeyi garanti altına alma şansı neredeyse yoktur.

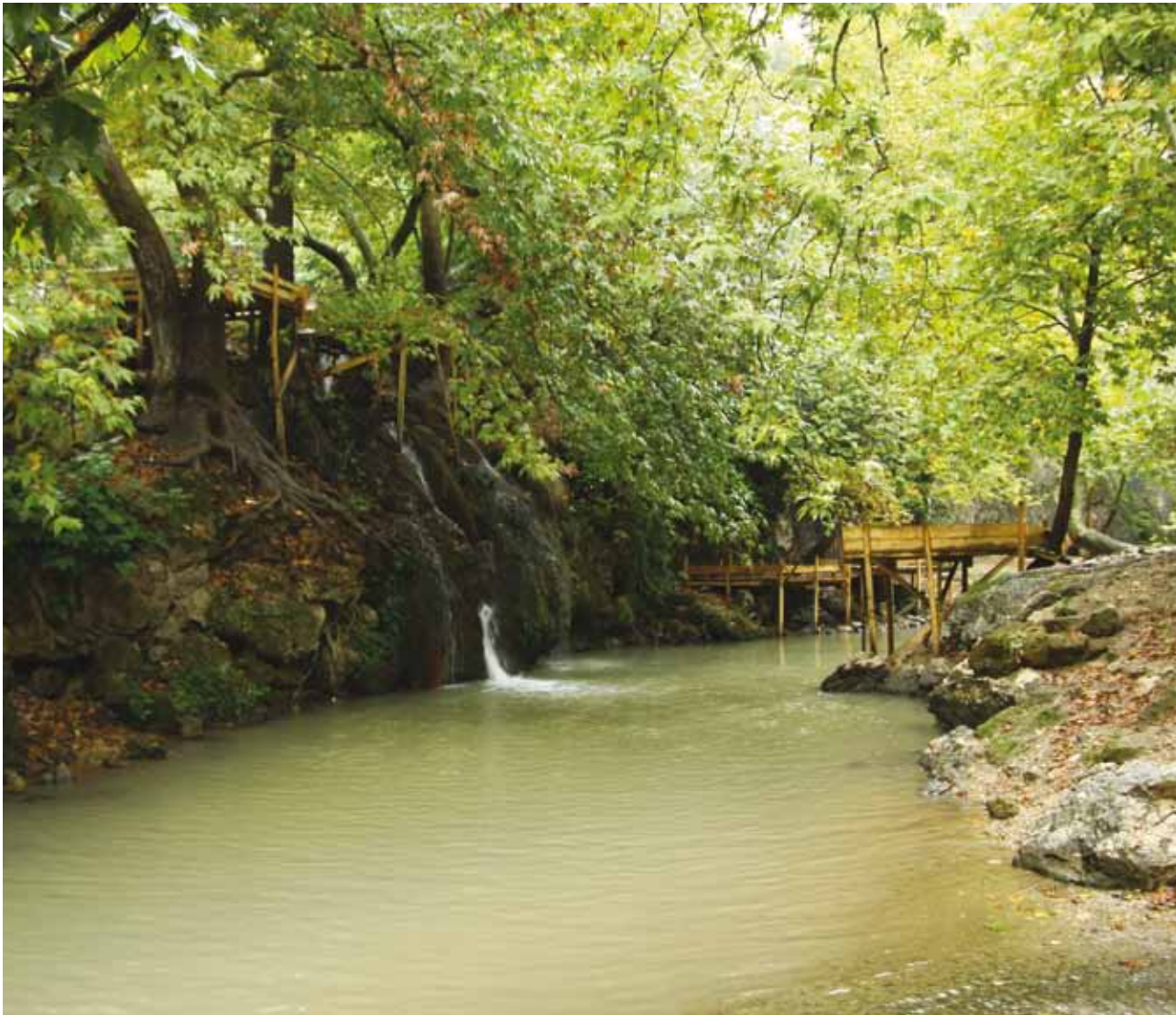

Yakın dönemde Türk lirasının değer kaybı, önemli hizmet ihracatı kalemlerinden olan turizm için olumlu bir gelişme olmakla birlikte, sektördeki artan rekabet baskısı turizm sektörüne ilişkin yapısal çözümler ve yeni yol haritalarının geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Bunun en önemli yolu ise, katma değeri daha yüksek turizm alt türlerine ve turist gruplarına yönelik özgün tur ve destinasyon tasarımlarından ve etkin pazarlama kanallarının geliştirilmesinden geçmektedir.

Türkiye'nin karar alma sistemi, her ne kadar bu meydan okumalara cevap vermeye çalışsa da, Turizm Bakanlığınca ortaya konulan Ulusal Stratejiden, yerel idarelerin çeşitli çalışmalarına kadar mevcut eylemler gerekli stratejik olgunluğa henüz erişememiş, ferdi çabalar şeklinde tezahür etmektedir. Türkiye'nin yeni dönemde geleneksel turizm politikaları ve destekleme sistemleriyle tarihi başarısını devam ettirme şansı neredeyse yoktur.

Türk turizm endüstrisinin açıkça yeni bir vizyon ve kapasite genişlemesinden ziyade sürdürülebilir kalite büyümesini temel alan, üretkenlik ve yenilik odaklı entegre bir stratejiye ihtiyacı vardır.

Eşsiz coğrafi güzellikleri ile 10 bin yılı aşkın bir tarihe ev sahipliği yapan Saklıkent Kahramanmaraş önümüzdeki on yıllarda bu özelliklerini ön plana çıkarak, doğru bir strateji ve eylem planının da katkıları ile ikinci turizm hamlesinde başat bir rol oynayabilecektir.

Döngel Mağarası Mesire Alanı

5. KAHRAMANMARAŞ

5. KAHRAMANMARAŞ

5.1. TARİHİ

Maraş İsminin Kaynağı

Maraş adının kaynağına ilişkin çeşitli görüşler bulunmaktadır. Ünlü tarihçi Herodot'a göre, Maraş şehrini Hitit komutanlarından Maraj'ın kurmasından dolayı şehre Maraj adı verilmiştir. Hitit İmparatorluğu (M.Ö. 2000 - 1200) zamanında bu devletin önemli merkezlerinden biri olan şehrin adı, Hititlerden kalan yazıtlarda Maraj ve Markasi şeklinde geçmektedir. Maraş'ın adının Hititlerden geldiğini doğrulayan Asur kaynaklarında bu şehrin adı Markaji şeklinde geçer. Asur krallarından Sargon'un zamanından kalan Boğazköy yazıtlarında Maraş'ın adı geçmektedir.

M.S. I. yüzyılda Roma İmparatorluğu bölgeyi ele geçirince Maraş'ın adı Germanicia olmuştur. Roma ve Bizans İmparatorluğu döneminde bu adla anılan şehir Müslümanlar tarafından fethedilince Mer'aş ismini kazanmıştır. Osmanlılar döneminde şehrin adı bölgede Dulkadiroğulları Beyliği'nin kurulmasından dolayı Zülkadir şeklinde de ifade edilmektedir.

Tarih Öncesi Devirlerde Maraş

Maraş ve çevresinin tarih öncesi devirleri tam olarak aydınlatılamamıştır. Çünkü bölgede bulunan birçok höyükte kazı çalışmaları yapılamamıştır. Sadece Maraş'ın 35 km. güneydoğusunda bulunan Domuztepe Höyüğü'nde şu anda hala devam eden kazı çalışmalarında bölgenin M.Ö. 5000 yılına kadar giden tarih öncesi devrine ait arkeolojik buluntulara rastlanılmıştır. Yaklaşık 20 hektarlık bir alana yayılan Domuztepe Höyüğü'nün bu genişliğe ulaşması ilginçtir. 7000 yıl önce burada bu kadar büyüklükte bir yerleşim merkezinin bulunması, buranın ticari bir koloni olduğunu göstermektedir. Buranın Irak, Kuzey Suriye, Anadolu ve Akdeniz'i birbirine bağlayan ticaret yolunun keşiştiği bir nokta olduğu anlaşılmaktadır. Kuzey Suriye'de TellHalaf Höyüğü'nde çıkan arkeolojik bulgularla Domuztepe Höyüğü'ndeki bulguların birbirine benzerliğinden dolayı Halaf Çağı olarak adlandırılan bir medeniyetin bölgede yaşadığı anlaşılmaktadır.

Domuztepe Höyüğü'ndeki kazıda tarih öncesi döneme ait seramikler, mühürler vs. eşyalar üzerinde resimlere rastlanmıştır. Bu çizimler arasında bitkiler, hayvanlar ve insan sembolleri bulunmaktadır. Açılan bir mezarda bir çok insan iskeleti görülmüştür. Bu örneklerle insanların ölü gömme törenleri hakkında bilgi sahibi olunmaktadır.

Delihübek Dağı'nın eteğindeki Döngel Mağaralarında tarih öncesi devirlere ait bulguların ele geçirilmesi, insanların binlerce yıldan beri buralara gelip yerleştiklerini göstermektedir. Maraş'ın Orta Tunç Çağı'nda önemli bir konumda Mezopotamya ve Kuzey Suriye'yi Orta Anadolu'ya bağlayan yol güzergahında olduğu görülmektedir. Mezopotamya'dan yola çıkan tüccarlar Birecik'ten Fırat'ı geçtikten sonra Maraş-Göksun yoluyla Kaniş'e gitmekteydiler.

Hititler Dönemi

Hititler M.Ö. 2000-1200 yılları arasında Anadolu'da hakimiyet sürdükleri dönemde Maraş bölgesinde de egemen olmuşlardır. Hititler döneminde bu şehrin adına Maraj ve Markasi denilmektedir. Hititler döneminde Maraş bölgesinin Elbistan, Pazarcık ve Türkoğlu ilçeleri sınırları içinde birçok yerleşim merkezinin olduğu görülmektedir. Elbistan'ın Karahöyük harabelerinde yapılan kazılarda Hititlerin hüküm sürdüğü bu alanda Asur ticaret kolonilerine ait çanak, çömlek, tunç ve kemik buluntuları ele geçirilmiştir. Hititlere ait anıtsal yapılara rastlanmıştır. Elde edilen eserler Hititlere ait olmamakla beraber Hitit figürlerini üzerinde taşımaktadır.

Hitit İmparatorluğu dağılınca onun yerine kurulan Genç Hitit devletlerinden Gurgum şehir devleti Maraş bölgesine hakim olmuştur. Asur kaynaklarına göre bu devletin başkenti Markasi'dir. Gurgum şehir devleti zamanından günümüze, iki önemli eser kalmıştır. Bunlardan biri meşhur Maraş Aslanı'dır. Bir zamanlar Maraş Kalesi'nde bulunan bu aslan heykeli Hititlerden kalan en önemli eserdir. XVII. yy.da Maraş'ı ziyaret eden Evliya Çelebi bu aslanın kalede olduğunu yazmaktadır. Bugün üzerindeki yazısı tamamen okunmuş olan Maraş Aslanı'ndaki ifadeye göre de Gurgum şehir devletinin merkezi Maraş'tır.

Diğer eser olan Hititlerden kalan Fırtına Tanrısı kabartmasının üzerindeki yazı ise okunamamıştır. Maraş bölgesinden çıkarılan birçok eser XIX. yy.ın sonları ile XX. yy. başlarında yurtdışına kaçırılmıştır.

Asurlular Dönemi (M.Ö. 720 – 612)

M.Ö. VIII. yy. sonlarında Asur krallarından Sargon II. zamanında (M.Ö.721-705) Gurgum şehir devleti yıkılmış ve Maraş bölgesi Asurlulara bağlanmıştır. Asurlular döneminde şehir bir ara Urartuların yönetimine geçmiştir. Yine iki Türk kavmi olan Kimmerler ve İskitler Anadolu istilâları sırasında Maraş'ı da ele geçirmişlerdir. Asurlular zamanında Maraş, ticaret yolları üzerinde bulunması sebebiyle önemini korumuştur. Kapadokya-Mezopotamya ticareti Maraş üzerinden sağlanmıştır.

Persler Dönemi (M.Ö. 612 - 333)

Maraş bölgesindeki Asur egemenliği fazla sürmedi. M.Ö.612 yılında Med devletinin kralı Keyaksases, güney komşusu Babillerin de yardımı ile Asur başkenti Ninova'yı alarak bütün Asur ülkesinin kalelerini yağmalayarak bu devlete son verdi. Bir süre sonra da Güneybatı İran'da Ahemeniş soyundan gelen II.Kiros, Medleri ortadan kaldırarak İran'da Pers İmparatorluğu'nu kurdu (M.Ö.550). Anadolu'yu istilaya başlayan II. Kiros, Lidya kralını mağlup ederek diğer Anadolu şehirleri gibi Maraş'ı da topraklarına kattı. Pers kralı I. Darius zamanında Anadolu'daki istila edilmiş şehirler idari bölümlere ayrıldı. Maraş şehri de Kapadokya Satraplığı'nın (Eyalet) sınırları içinde kaldı.

Makedonyalılar Dönemi (M.Ö. 333 -64)

Perslere bağlı Kapadokya Satraplığı Hakimiyetinde kalan Maraş şehri M.Ö.333 yılında İskender İmparatorluğu'na bağlandı. Makedonya İmparatoru Büyük İskender M.Ö.333 yılında Pers İmparatoru III.Darius'ullsos'da (Ayas-İskenderun) yenerek bu devleti yıktı ve Maraş'ı da ele geçirdi. Böylece Maraş şehri Helenizm uygarlığına bağlandı. Afşin, Göksun ve Maraş'ın geniş ovalarında bu dönemlere ait sikke, sütun başları ve heykeller bulundu. M.Ö.323'de Büyük İskender ölünce Makedonya İmparatorluğu, onun generalleri arasında paylaşıldı ve Maraş şehri de İskender'in generallerinden Selefkus'un payına düştü. Suriye'yi içine alan Asya krallığı topraklarından sayılan Maraş, bir süre sonra Kapadokya Krallığı'na yeniden bağlandı.

Büyük Roma İmparatorluğu Dönemi (M.Ö.64-M.S.395)

M.Ö.192 yılında Romalılar, Anadolu'ya girerek Toroslara kadar Batı ve İç Anadolu'yu Selefkusların elinden alarak kendilerine bağladılar. M.Ö.64 yılına kadar Selefkuslara bağlı kalan Maraş, bu krallığın merkezi Antakya'nın Romalılar tarafından alınmasıyla bu devletin eline geçti. Maraş'ı Roma'ya bağlayan komutan Pompeius'tu. Yukarı Suriye ve Maraş civarında oturan Kommegenler, Romalıları bir hayli uğraştırarak ihtilaller çıkardılar. Bazen bağımsız bazen de Roma'ya bağlı, başkenti de Samsat olan Kommegene Krallığı, Maraş bölgesini de yönetti.

Bu dönemde Sasanilerin Maraş'a kadar akınlar yaptığı görülmektedir. Roma İmparatorluğu döneminde Maraş şehrinin adı Roma generali Caligula'nın onuruna Germanicia veya Germanika olarak değiştirildi. Roma İmparatorluğu döneminde oldukça gelişen Maraş, Doğu Torosların üzerindeki geçitlerden biri olması nedeniyle önemli bir ticaret merkezi oldu. Bu yol o dönemde Kayseri-Göksun üzerinden Maraş'ı ve Orta Anadolu ile Suriye'yi birbirine bağlıyordu. Hititlerden kalan Maraş kalesi Roma İmparatorluğu zamanında tamir edildi. Maraş merkeze bağlı Göllü Köyü'nün 2 km. batısındaki Roma Nekropolü son derece önemlidir. Pazarcık ilçesine bağlı Evri ve Tilkiler Köyünün çevresinde tek parça kayalara oyulmuş büyük çaptaki su sarnıçları da birer Roma eseridir.

Bizanslılar Dönemi (M.S. 395)

Doğu Roma İmparatorluğu M.S.395 yılında doğu ve batı olmak üzere ikiye bölündü. Balkanlar, Anadolu, Suriye ve Mısır'ı da içine alan Bizans İmparatorluğu'na geçen Maraş şehri bu dönemde de önemini koruyarak Germanika adıyla anıldı. Bizans İmparatoru I. Justinianus döneminde Maraş toprakları Bizans-Sasani çatışmalarına sahne oldu. 605-611 yılları arasında Sasanilerin elinde kalan kent tekrar Bizans'ın eline geçti. M.S.634 yılından itibaren Müslüman Araplar'ın Suriye'yi Bizans'ın elinden almaya başladıkları dönemde Maraş'a kadar sık sık akınlarda bulundular. Şehir Bizans ve Müslümanlar arasında birkaç kez el değiştirdi.

M.S.VII. Yüzyılın ortalarından itibaren X. yüzyılın ortalarına kadar Müslümanların idaresinde kalan Maraş, Kuzey Suriye'de kurulan Hamdanoğulları Beyliği'nin zayıflamasından sonra 962 yılında Bizans İmparatorluğu'nun eline geçti. Türkler tarafından fethedilinceye kadar Hristiyanların elinde kaldı. Bizans İmparatorluğu döneminde, İmparator III. Leon'un Maraş doğumlu olması nedeniyle şehre Krallar Şehri adı da verildi.

İslamiyet dönemi

Müslümanlar Hz. Ebubekir zamanında Bizans'ın elinde bulunan Suriye'nin fethine giriştiler. Suriye'nin Müslümanların eline tamamen geçişi Hz. Ömer zamanında oldu. 636 yılında hemen hemen tüm Suriye'nin fethini tamamlayan İslâm orduları Antakya, Antep, Adana ve Maraş'a doğru fetih girişimlerine başladılar. Bu mintikalar Suriye'nin hemen kuzeyinde bulunması sebebiyle İslâm ordularının dikkatini çekmekteydi. Fazla bir direniş yapmadan Suriye'den kuzeye doğru çekilen Bizans İmparatoru Heraklius burada bir savunma hattı oluşturdu. Araplarla Bizans arasındaki mücadele genellikle Tarsus'tan Urfa'ya kadar uzanan bu hat üzerinde oldu. Hz. Ömer zamanında Suriye'de fetihlerde bulunan Halid b. Velid 636 yılında Maraş'a doğru bir saldırı başlattı. Şehir 637 yılında Müslümanların eline geçti. Maraş'ta yaşayan Hristiyan halk canlarına dokunulmaması şartıyla şehri teslim etti. İslâm orduları burada bir garnizon kurarak Anadolu içlerine yapılacak seferler için burayı üs olarak kullanmaya başladılar. Ancak Bizanslılar burayı Araplara kaptırmamak için yoğun saldırılara başladılar. 651 yılında bir İslâm ordusu Sufyan b. Avf komutasında Maraş'ı tekrar aldı ve şehri imar ettirerek buraya asker yerleştirdi.

İslâm tarihinde 661 yılından itibaren yeni bir dönem başladı. Hilafeti ele geçiren Emeviler Suriye'nin kuzey kısımlarına yeniden seferlere başladılar. Muaviye (661-680) Maraş'ı onarttırarak yeniden bayındır hale getirdi. Burada bulunan garnizondaki asker sayısını arttırdı. Halife Yezid 683 yılında ölünce Maraş üzerine Bizans akınları yeniden başladı. Şehirde yaşayan Müslümanlar burayı terk ettiler. Bölge Bizans'ın eline yeniden geçti. Halife Abdülmelik zamanında (685-705) Maraş yeniden fethedildi. 692 yılından sonra İslâm ordusu ile Bizans ordusu Maraş ovasında karşılaştılar. İslâm ordusunun zaferiyle sonuçlanan bu savaştan sonra Müslümanlar bölgeye yeniden hakim oldular.

Abdülmelik Maraş'a kadar gelerek burayı bayındır hale getirip asker yerleştirdi ve büyük bir cami inşa ettirdi. II. Mervan'ın halifeliği döneminde (744-750) Bizanslılar yeniden Maraş'a saldırdılar. Burada yaşayan Müslümanlar şehri terk ederek Kinnesrin ve El-Cezire'ye kaçtılar. Rumlar şehri yakıp yıktılar. Kısa bir süre sonra Maraş yeniden Müslümanların eline geçti ve şehrin valiliğine Ziver b. El-Haris El-Kilâbi atandı. Yeniden onarılan şehre Müslümanlar tekrar yerleştirildi. Bizans'ın karşı saldırısı ile halk burayı yeniden terk ederek Suriye'ye kaçtı. Maraş'ta yaşayan Hristiyan Nasturi halk da Bizans İmparatoru tarafından Trakya'ya götürüldü. II. Mervan'ın halifeliğinin son zamanlarında Maraş yeniden fethedildi.

750 tarihinde halifeliği ele geçiren Abbasiler zamanında Maraş üzerinde İslâm - Bizans çatışmaları devam etti. 754 yılında Bizans'ın kontrolüne geçen Maraş, Rumlar tarafından yeniden yıkıldı. Abbasi Halifesi Ebu Cafer Mansur, Salih b. Ali'yi Maraş'a vali olarak gönderdi. Burası tekrar imar edilerek askerî bir üs haline getirildi. Halife Mehdi zamanında Maraş'taki Müslüman askerlerin sayısı artırıldı.

776-777 yılında Maraş üzerinden Anadolu içlerine Müslüman askerler seferlere başladılar. Buraları kesin denetim altına almak ve Arapları geri püskürtmek için 100 bin kişilik Bizans ordusu Maraş'ı ele geçirerek yakıp yıktı. Ancak burada kalamayan Bizans ordusu Adana civarlarına çekildi.

Abbasiler döneminde İslâm orduları Maraş bölgesinde iki önemli üs edindiler. Bunlardan biri Maraş merkezi, diğeri de Ortaçağlar boyunca çok önemli bir yerleşim merkezi olan ve Araplar tarafından birkaç kez yeniden yapılan El-Hades şehriydi. Bugün Göynük olarak adlandırılan ve İnekli gölü yakınlarındaki bu şehir, Malatya üzerine yapılacak seferler için bir üs olarak kullanıldı. Abbasi Halifesi Harun Reşid zamanında şehir yeniden yapıldı.

Abbasi Halifesi Harun Reşid, Maraş'ın batısında Haruniye (Düziçi) Kalesi'ni inşa edip doğusundaki Hades şehrine asker yerleştirdi. Böylece Bizans'tan gelen saldırıları engellemeye çalıştı. Halife Harun Reşid zamanında Bizans'ın sınırlarını korumak ve Anadolu içlerine yapılacak seferleri düzenlemek amacıyla Avasım (uç) eyaleti kuruldu. Tarsus, Adana, Misis, Antakya, Antep, Urfa, Malatya'ya kadar uzanan bu bölgenin merkezi Suriye'deki Kinnesrin şehri idi. Sugur Eyaleti'nin valisi bazen Kinnesrin'de, bazen de Tarsus'ta oturuyordu. Adı geçen yerlerde Müslüman garnizonlar oluşturuldu. Müslümanlar her yıl iki defa Anadolu içlerine gaza akınlarında bulunurlardı. Bilhassa Maraş şehri bu akınların geçiş noktası olması sebebiyle önem kazanmaktaydı.

868 yılında Mısır'da bir Türk devleti kuran TolunoğluAhmed zamanında Sugur Eyaleti Tolunoğulları Devleti'nin eline geçti. Bir kaç defa Tarsus'a kadar gelen Ahmed b. Tolun Maraş'ı da idaresi altına aldı.

905 yılından itibaren Bizanslılar Maraş üzerine seferlere yeniden başladılar. Bizans komutanı Andronikos Müslüman ordusunu bozguna uğratarak Maraş'ı ele geçirdi. 916 yılında Ermeni asıllı Mleh, Maraş'ı yağmalattı. 950'li yıllardan itibaren Maraş bölgesi üzerinde Arap-Bizans çatışmaları yeniden hızlandı. Suriye ve Güneydoğu Anadolu bölgesini ele geçiren Arap asıllı Hamdâniler Devleti zamanında Maraş, Malatya ve Kayseri civarlarında bir çok çatışma oldu.

Hamdâniler Devleti'nin en güçlü hükümdarı Seyfû'd-Devle, Maraş ve Hades'i imar ettirdi. Hatta bu yüzden meşhur Arap şairi El-Mütenebbi, El-Hades ve Maraş'ı Hristiyanlardan kurtardığı ve yeniden inşa ettirdiği için Seyfû'd-Devle'ye bir kaside yazdı.

Hamdâniler Devleti'nin zayıflamasından sonra Maraş 962'de yeniden Bizans'ın eline geçti. Türklerin Maraş'ı 1086'da fethine kadar yaklaşık 100 yıl Bizans İmparatorluğu'nun elinde kaldı. Bu süre içinde Bizans İmparatoru II.Vasil, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan Ermenileri zorunlu tehcire tabi tutarak Maraş'a yerleştirdi.

Selçuklu Dönemi

23 Mayıs 1040 tarihinde Selçuklu ailesinin liderleri Tuğrul ve Çağrı Beyler Dandanakan Meydan Muharebesi'nde Gazneliler Devleti'ni mağlup ederek Horasan ve İran'da bağımsız bir devlet kurdular. Selçuklu Türklerinin bu başarısını haber alan Türkistan bölgesindeki Oğuz Türkmenleri batıya doğru hicret ederek İran'a girdiler. Tuğrul ve

Çağrı Beyler, Türkmenleri Anadolu'ya yerleşmeleri için teşvik ettiler.

1018-1021 yılları arasında Çağrı Bey Doğu Anadolu Bölgesi'ne bir keşif hareketi yaparak Anadolu'nun siyasî, sosyal ve coğrafi durumu hakkında bilgi edindi. Anadolu, önce Bizans-Sasani çatışmaları sonra da Bizans-Müslüman Arap çatışmalarına sahne olmuştu. Savaş ve istila alanına dönüşen Anadolu topraklarında nüfus oldukça azalmış ve bu yüzden Türklerin yerleşebilecekleri bir alan haline gelmişti. Bu bilgileri elde eden Çağrı Bey, Maverâünnehr'e dönerek kardeşi Tuğrul Bey'e durumu arz etti.

Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey'in 1047 de batıya doğru hareketiyle Türkmenler Anadolu'ya doğru girmeye başladılar. Tuğrul Bey'in amcasının oğlu İbrahim Yinal komutasındaki Selçuklu ordusu 1048 yılında Erzurum yakınlarında Bizans ve Gürocü ordusunu ağır bir yenilgiye uğrattı. Bu zaferin arkasından kazanılan 1071 Malazgirt Savaşı ile Anadolu'nun kapısı Türklere açıldı. Malazgirt kahramanı Alparslan, Anadolu'nun fethi için büyük kumandanlarını görevlendirdi.

Maraş bölgesinde 1021 yılı öncesi Rumlar, Süryaniler ve Nasturiler yaşamaktaydı. Ancak bu tarihte Bizans İmparatoru II.Vasil, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan ve Rumlarla aralarında mezhep kavgaları olan Ermenileri Kayseri, Sivas ve Malatya civarlarına göçtürmüştü. Selçukluların Maraş bölgesini fethetmeden önce burada Ermeni nüfus artmış ve bölge Bizans'a bağlı Ermeni valiler tarafından yönetilmeye başlanmıştı. Devamlı Bizans'ın Ermenilere Ortodoks mezhebini empoze etme baskılarına maruz kalan Ermeniler Bizans'a karşı direnişe geçerek, Türklerin bölgeyi fethini kolaylaştırıcı yardımlarda bulundular. Bu sırada Maraş, Malatya, Harput, Palu, Elbistan, Tarsus ve Urfa'yı içine alan Ermeni asıllı Bizans komutanı Philaretos Brachmins, Bizans'a bağlılığını reddederek bir Ermeni prensliği kurdu ve Philaretos İslamiyet'i kabul ederek Melikşah'ın vasalı oldu. Bu yüzden Bizans ve Ermeni kaynakları onu dönemlikle suçlarlar.

1075'de İznik'i ele geçirerek Anadolu'da, Büyük Selçuklulara bağlı bir devlet kuran Süleymanşah, Emir Buldacı komutasında bir orduyu Maraş, Elbistan bölgesine gönderdi. 1086 yılında Emir Buldacı tarafından Maraş ve Elbistan bölgesi fethedilerek Anadolu Selçuklu Devleti'ne bağlandı. Bu tarihten 1097 yılına kadar Türklerin elinde kalan Maraş Haçlı istilasına uğradı. 1097 yılında Maraş'ı ele geçiren Haçlılar, burada Katolik Kilisesi ve Latin Piskoposluğu kurarak Antakya'ya doğru ilerlediler. Elbistan'ı da ele geçiren Haçlılar burada da bir Haçlı Prensliği kurdular. 1100 yılında Antakya Prensi Bohemond Malatya'yı işgal etmek için kuzeye doğru ilerlerken Maraş ovasında Danişmend Gâzi tarafından mağlup ve esir edildi. Bu tarihte Maraş Türklerin eline yeniden geçti. 1103 yılında Anadolu Selçuklu Sultanı I.Kılıçarslan, Danişmend Gazi'yi mağlup ederek Maraş'ı Anadolu Selçuklularına bağladı. Ancak kısa süre sonra Maraş yeniden Haçlıların eline geçti. I.Kılıçarslan 1105 yılında şehri alarak vezir Ziyaeddin Muhammed'e başış olarak verdi. 1107 yılında Kılıçarslan'ın ölümünden sonra Maraş yeniden Haçlıların eline geçti. Burada bir Latin Senyörlüğü kuruldu. Şehir bazen Antakya Haçlı Kontluğu'na bazen de Urfa Haçlı Kontluğu'na bağlandı. 1114 yılında Maraş'ta büyük bir deprem oldu. Bu depremde şehir tamamen yıkıldı ve 40.000 kişi öldü.

Türklerle Haçlılar arsında sık sık el değiştiren Maraş şehrine 1136 tarihinde Danişmendliler hakim oldular. Bizans İmparatorunun Haçlılara yardım etmesi ile Maraş yeniden Hristiyanların eline geçti. Danişmendlilerin Anadolu'daki nüfuzuna son veren I.Mesud 1144 yılında Elbistan'ı, 1150'de de Maraş'ı alarak Anadolu Selçuklularına bağladı. I.Mesud Maraş bölgesini, gelecekte Selçuklu Sultanı olacak olan oğlu II.Kılıçarslan'a verdi. Bu tarihten sonra Maraş üzerinde Musul Atabeyi Nureddin Mahmud Zengi ve II.Kılıçarslan arasında çekişme başladı. Nureddin Mahmud Zengi 1172'de Maraş'ı aldı. Ancak Selçuklulara geri iade etmek zorunda kaldı. Bu arada Maraş, Haçlıların yardımıyla Kilikya'da bir prenslik kuran Ermenilerin sık sık saldırılarına maruz kaldı.

1174 yılında Zengiler devletinin yıkılmasından sonra onların topraklarına sahip olan Mısır Sultanı Selahattin Eyyubi, Maraş bölgesine sahip olmak için Selçuklularla mücadeleye girişti. I.Kılıçarslan, bir yandan Kilikya Ermeni saldırısı, bir yandan da Antakya Haçlılarına saldırılarına karşı Maraş'ta bir uç beyliği kurdu. Komutanlardan Emir Hüsamettin Çoban'ı bu beyliğin başına getirdi. 1180 yılının sonlarında kurulan bu beylik, şehir 1259 yılında Ermenilerin eline

geçinceye kadar devam etti. Hüsameddin Çoban'dan sonra bu beyliğin başına oğlu İbrahim, daha sonra da onun oğlu Nusrettin Hasan Bey geçti. 1234 yılına kadar Maraş Emirliği'nde kalan Hasan Bey zamanında Maraş yeniden imar edildi ve gelişti. Bugün Afşin ilçesi sınırları içerisinde olan Ashâbü'l-Kehf'de bulunan kervansaray, tekke ve cami Hasan Bey tarafından yaptırıldı. Nusreddin Hasan Bey zamanında Maraş üzerine saldıran Ermenilerle mücadele edildi.

Hasan Bey'in ölümünden sonra Maraş Emirliği'ne sırası ile oğulları Muzaferüddin ve İmadeddin geçti. 1240 yılında Anadolu'nun siyasî, sosyal ve ekonomik tarihinde önemli rol oynayan Baba İshak İsyanı Maraş civarında oldukça etkili oldu. Ayrıca Maraş, Elbistan ve Malatya üçgeni arasında yerleşen Ağaçeri Türkmenleri, Selçuklu Devleti'ne karşı isyan ettiler. Zaten 1243 yılında Anadolu Selçuklu Devleti, Moğollara Köseadağ Savaşı'nda yenilerek onların hakimiyetine girmişti. Moğol hakimiyeti döneminde diğer Anadolu şehirleri gibi Maraş'ta da asayiş ve düzen bozuldu. Bir yandan Ermenilerin saldırıları, bir yandan Ağaçerilerin isyanı, diğer yandan da Moğolların akınları sebebiyle Maraş'taki Selçuk idaresi çöktü ve 1259 yılında Maraş Valisi İmadeddin şehri terk edince Kilikya Ermenileri Maraş'ı ele geçirdiler. Ermeni Prensi Hetum İlhanlı Hükümdarı Hülagu ile anlaşarak bölgenin hakimiyetinin kendisine verilmesini sağladı. 1277 yılında Mısır Türk Memlukları Sultanı Baybars Elbistan'da Moğol ordusunu ağır bir yenilgiye uğrattı. Bölgeyi Moğolların elinden almasına rağmen Selçukluların desteğini elde edemeyen Baybars çekilmek zorunda kaldı.

1296 yılına kadar Kilikya Ermeni Prensliği'nin elinde kalan Maraş, Mısır Türk Memlukları tarafından fethedildi. 1337 yılında Maraş ve Elbistan'da Dulkadiroğulları Beyliği kuruluncaya kadar Memlukluların Halep Valiliği'ne bağlı kaldı. Selçuklu fethiyle birlikte Anadolu Türkleşmeye ve İslamlaşmaya başladı. Doğudan gelen Türkmen aşiretleri Maraş bölgesine de yoğun olarak yerleştiler. Dulkadiroğlu Beyliği öncesi, Memluk idaresi boyunca bölgede Türkmen nüfusu oldukça arttı ve bu sebeple Maraş bölgesine Vilayet-i Türkman, Türkmen İli gibi isimler verildi.

Mısır ve Suriye'ye sahip olan Memluk Sultanı en - Nasır Muhammed b.Kalavun, Suriye sınırlarının güvenliğini sağlamak amacıyla Dulkadirli ailesinden Zeyneddin Karaca'ya hilat ve hediyeler vererek onu 1337'de Elbistan naipliğine atadı. Böylece Dulkadir Beyliği kurulmuş oldu.

Dulkadiroğlu Bey Dönemi

Dulkadiroğlu Beylerinden olan Süleyman Bey döneminde, Maraş'ta bulunan Ulu Camii yaptırıldı. Süleyman Bey'in 1454 yılında ölümünden sonra yerine oğlu Melik Arslan, Dulkadir Bey'i oldu. Onun zamanında Dulkadirli ile Akkoyunlular arasında savaşlar çıktı. Dulkadirli elinde bulunan Harput (Elazığ) Uzun Hasan tarafından alındı ve Dulkadirli elinde bulunan Harput, Akkoyunlu ordusu tarafından tahrip edildi. Memluklu Devleti ile arası açılan Melik Arslan Bey, Memluklu Sultanı Hoşkadem'in bir fedaisi tarafından Elbistan'da camide ibadet ederken 1465'de öldürüldü.

Alaüddevle Bey Türbesi

Dulkadir beylerinden Alaüddevle Bozkurt Bey 1501'de Tebriz'de kurulan Türk Safevi Devleti ile mücadele etmek zorunda kaldı. Safevi hükümdarı Şah İsmail Anadolu'yu ele geçirmek istiyordu. Dulkadir topraklarına giren Şah İsmail 1507 yılında Elbistan'ı aldı ve burayı baştanbaşa tahrip ederek Maraş'ı da ele geçirdi. Şah İsmail'in çekilmesinden sonra Alaüddevle Bey Maraş ve Elbistan'ı yeniden ele geçirdi. Ancak Elbistan öyle tahrip edilmişti ki bu yüzden başkenti Maraş'a taşıdı. Bundan sonra Alaüddevle Bey, Osmanlılara karşı Memlukluların yanında yer almaya başladı. Hatta, ezeli düşmanı Şah İsmail'in üzerine Yavuz'un düzenlediği Çaldıran Seferi'ne çağrıldığı halde katılmadığı gibi Şah İsmail ile de ittifak kurdu. Alaüddevle Bey, Yavuz'un yanında bulunan kardeşi Şehsuvar Bey'in oğlu Ali Bey'in Osmanlılar tarafından desteklenmesini hoş görmüyordu. Bu yüzden Çaldıran Savaşı'na giden Osmanlı ordusunun iase yollarını keserek teçhizatlarını yağmalattırdı.

Yavuz Sultan Selim 1514 yılında kazanılan Çaldıran zaferinden sonra Dulkadir Beyliğini ortadan kaldırmak için harekete geçti. Kayseri sancak beyliğine getirilen Şehsuvaroğlu Ali Bey'e Dulkadir toprakları alındığı takdirde kendisine verileceği vaat edildi. 1515 'te Ali Bey ve Rumeli Beylerbeyi Sinan Paşa, Alaüddeve Bey üzerine gönderildi. 13 Haziran 1515'te Göksun yakınlarında Turna Dağında Osmanlılar ile Dulkadiriler arasında yapılan savaşta Alaüddeve Bey yenilerek dört oğlu ile birlikte idam edildi. Böylece Dulkadiroğulları Beyliği fiilen sona erdi.

Yaklaşık 180 yıl devam eden Dulkadiroğulları Beyliği, Osmanlıların, Anadolu'da sınırlarına kattıkları son beyliktir. Dulkadiroğulları Beyliği; Kırşehir-Bozok-Kayseri-Pınarbaşı, Elbistan, Harput-Maraş-Kadirli-Antep gibi geniş bir alanda hakimiyet sürmüştü. Sözü edilen bu şehirlerde Dulkadiroğullarından kalma birçok camii, kale, medrese, mescit, vs. eserlere rastlanmaktadır.

GENEL TANITIM

KAHRAMANMARAŞ

Kahramanmaraş Akdeniz Bölgesi ile İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin birleştiği yerde bulunmaktadır. Güneybatısını Nur Dağı'nın uzantısının kapladığı ilde diğer önemli yükseltiler Berit, Engizek, Binboğa, Delihöbek, ve Ahır Dağlarıdır. Kahramanmaraş, Elbistan ve Göksun Ovaları ilin önemli ovaları olup, Ceyhan nehri ile Aksu çayı önemli akarsulardır.

Kahramanmaraş ilinde, genel olarak denize uzaklık ve yükselti nedeniyle, değişikliğe uğramış karasallaşmış bir Akdeniz iklim tipi egemendir.

Tekir Vadisi, Döngel Köyündeki mağaralarda yapılan araştırmalarda ele geçen buluntular yörede insan yerleşiminin Üst Paleolitik Çağda başladığını; Neolitik, Kalkolitik ve Eski Tunç Çağlarında da sürdüğünü göstermektedir. Şehri Hititler kurmuşlardır. Daha sonra Asurlular, Persler, Romalılar, Bizanslılar, Araplar, Selçuklular, Memlûklular, Dulkadiroğulları ve Osmanlılar şehre hakim olmuşlardır.

Kırmızı şeritli İstiklal madalyası ile onurlandırılan (5 Nisan 1925) mütevazı Anadolu şehri Maraş'a Kurtuluş Savaşı sırasında halkın gösterdiği direnişten dolayı 7 Şubat 1973' de TBMM tarafından Kahramanlık unvanı verilerek adı Kahramanmaraş olarak değiştirildi.

KRONOLOJİ

Hitit Dönemi (M.Ö. 2000-1200)

Geç Hitit Dönemi (M.Ö. 1200-700)

Asurlular Dönemi (M.Ö. 720 - 612)

Medler Dönemi (M.Ö. 612-550)

Persler Dönemi (M.Ö. 550-333)

Makedonyalılar Dönemi (M.Ö. 333 -58)

Büyük Roma İmparatorluğu Dönemi (M.Ö. 58 - M.S. 395)

Bizans Dönemi (M.S. 395-637)

Müslümanlar Dönemi (M.S. 637- -)

Selçuklu Dönemi (M.S. 1086-1097)

Haçlı Senyörleri Dönemi (M.S. 1097-1149)

2. Kez Selçuklu Dönemi (M.S. 1149-1337)

Dulkadirli Beyliği Dönemi (M.S. 1337-1522)

Osmanlı Dönemi (M.S. 1522-1923)

Cumhuriyet Dönemi (M.S. 1923- -)

Kahramanmaraş İlinin İlçeleri:

Elbistan: İl merkezinin 162 km. kuzey doğusunda yer alır. İlçede tarihi eserlere örnek olarak Elbistan Ulu Camii, Selçuklu Hamamı, Himmetbaba Camii ve Türbesi, Kalealtı köyündeki Roma dönemine ait Kızkalesi sayılabilir.

Afşin: Kahramanmaraş'ın 146 km. kuzeyinde yer alır. Çeşitli uygarlık dönemlerine ait tarihi eserler ve doğal zenginlikleri olan Afşin ilçesinde Dede Baba Türbesi, Afşin Kalesi, Hurman Kalesi, Tilavşin Kalesi, Pirali Cami minaresi ve Eshab-ı Kehf (Yedi Uyurlar) külliyesi önemli tarihi eserlerdir. Afşin ilçesinde Eshab-ı Kehf ve Mağarasının bulunması burayı turizm açısından oldukça önemli bir hale getirmektedir. Cami, kervansaray, ribat ve planı saptanamayan birçok küçük yapıdan oluşan bu külliye yapılmıştır. Doğal güzellik olarak, Tanır, Ayrandede, Emirilyas köyü mağarası, Eshab-ı Kehf park ve ormanlığı, dikkat çeker. Ayrıca Yazıköy, Çamiçi, Örenderesi ve Binboğa ormanlık alanı gibi ormanlık alanları her türlü kampçılığa uygundur.

Göksun: İl merkezine 91 km. uzaklıktadır. Roma ve Bizans dönemlerinde Kokussos (Cocussus) adıyla anılan, Maraş-Kayseri-Kilikya yolu üzerinde, önemli bir konaklama merkeziydi. İlçe sınırları içinde Maltepe Höyüğü, Bozhöyük, Kızıl Kale, Akça Kalesi, Çakır Mağaraları gibi çeşitli önemlere ait höyük ve kale kalıntıları bulunmaktadır.

Andırın: İl merkezine 83 km uzaklıktadır. Andırının tarihi hakkında kesin bilgiler bulunmamakla birlikte, ilçe sınırları içinde Hitit, Frig, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait Meryemçil (Geben) Kalesi, Azgıt (Yeniköy) Kalesi, Anacık Kalesi gibi kaleler ve kalıntılar bulunmaktadır.

Pazarcık: İl merkezine 48 kilometre mesafededir. İlçenin güneyinde Gözlügöl mevkiindeki Evri kasabası, Turunçlu köyü mevkiinde Bizanslardan kalma çok miktarda sarnıçlar ve mezar şapelleri mevcuttur. Bozlar köyü civarı Abbasilerden kalma sur kalıntıları ile çevrilidir. Aksu çayı kıyısındaki Şallıuşağı köyü mevkiinde yine Abbasilerden kalma kale halen ayakta durmaktadır.

Çağlayancerit: İl merkezine 64 km. mesafededir. İlçenin doğal yapısı yayla özelliği göstermektedir. Su kenarları yeşil alanlar, halkın piknik ihtiyacını karşılayacak önemli yerlerdir.

Ekinözü: İl merkezine 174 km. mesafededir. Kahramanmaraş İlinin kuzey doğusunda Çağlayancerit ve Elbistan İlçeleri arasında yer alan Ekinözü içmeceleri ile ünlüdür. İçmelerin, cilt, mide ve böbrek hastalıklarına çok iyi gelen bir suyu vardır. Ekinözü içmeleri önem ve yatırım önceliği bakımından ülkemizdeki 10 içme kaynağından biridir.

Nurhak: İl merkezine 201 km. mesafededir. Nurhak ilçesi çok eski bir yerleşim yeridir. Tarihi ipek yolunun ilçe içerisinden geçtiği eski tarihi harabeler halen görülmektedir.

Türkoğlu: İl merkezine 23 km. mesafededir. İlçe Akdeniz Bölgesinin doğusunda yer alır. Ekonomisi tarıma dayalıdır. İlçede okuma yazma oranı yüksektir.

Ulaşım;

Kahramanmaraş Akdeniz bölgesinin doğusunda bulunmakta olup, karayolu ile Türkiye'nin her yerinden, havayolu ile her gün İstanbul ve Ankara'dan, demiryolu ile de Nurdağı Kömürler İstasyonundan Kahramanmaraş'a ulaşmak mümkündür. Havaalanı kent merkezine sadece 8 km. uzaklıktadır.

Kahramanmaraş – Ankara : 606 km.

Kahramanmaraş - İstanbul : 1.060 km.

Kahramanmaraş - İzmir : 1.085 km.

Kahramanmaraş - Gaziantep : 80 km.

Kahramanmaraş - Adana : 187 km.

Kahramanmaraş - Malatya : 223 km.

Kahramanmaraş - Kayseri : 288 km.

İklim

Akdeniz Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin birbirine en yaklaştığı alanda yer alan Kahramanmaraş bu coğrafi konumu nedeniyle farklı iklim özellikleri göstermektedir. Kentin merkezi "Akdeniz termik rejim tipi"nin etkisi altındayken kuzeye gidildikçe yükseltiye bağlı olarak tamamen karasal iklim özellikleri görülmektedir.

Flora

Akdeniz iklim kuşağı içerisinde yer alan Kahramanmaraş, fauna ve flora açısından oldukça zengin bir potansiyele sahiptir.. Başkonuş ve Yavşan Yaylası ile Tekir Vadisi dünyada az sayıda bulunan fauna, flora ve endemik bitki örtüsüne sahiptir. Kahramanmaraş'ta yükseltiye bağlı olarak bitki örtüsü de değişmekte ve Maki, orman ve Alpin formasyonu olarak üç çeşit bitki formasyonu görülmektedir. 500-1200 metreler arasında çalı formasyonu yer almakta olup makilik alanlarda kermes meşesi, mazi meşesi, laden, sandal zeytin, diş budak, sumak, akça kesme, karaçalı, erguvan gibi bitki türlerine rastlanılmaktadır. 1400-2000 metreler arasında karaçam, köknar, sedir, ardıç türleri, meşe türleri, kızılçamların arasında karışık halde bulunduğu ilde 2000 metrelerin üzerinde ise Alpin ot formasyonunu görülmektedir. Geven, burçak, menekşe, gelincik, yumak, çoban yastığı gibi türlerin hakim olduğu bu bitki örtüsü Ahır ve Çimen dağlarının yüksek kısımlarındadır.

Fauna

Kahramanmaraş fauna varlığı bakından da zengin bir ilimizdir. Keklik, çil keklik, tavşan ve yaban domuzu avı, bıldırcın ve ördek en yaygın hayvan türleridir. Bu hayvanların korunması ve çoğaltması için de çalışmalar sürdürülmektedir. Ayrıca göller ve Ceyhan Nehri ile dereler sazan, yayın balığı ve yılan balığı için yaşam alanları oluşturuyor.

5.2. KAHRAMANMARAŞ TURİZM POTANSİYELİ

İpek ve Baharat Yolları üzerinde kurulmuş olan Kahramanmaraş binlerce yıllık tarihinden kaynaklanan önemli bir tarihi ve kültürel zenginliğe ev sahipliği yapmaktadır. Mezopotamya'yı Anadolu ve Kapadokya'ya bağlayan kent, sahip olduğu bu eşsiz konum sayesinde ki, tarihi boyunca önemli medeniyetlerin başat yerleşim birimleri arasında yerini almıştır.

Batıda 2942 mt. yüksekliğe varan, binbir çeşit bitki ve canlının eteklerinde yaşamını sürdürdüğü Binboğa Dağları, kuzeyde Ahır Dağları ve arkasında meşhur Maraş dondurmasının salebinin yetiştiği Engizek Dağları, doğuda ise Nurhak dağları ile çevrilidir.

Bu dağlar, Akdeniz'in en büyük suyu Ceyhan'a da hayat vermektedir. Üzerindeki HES'ler ve baraj gölleri ile Türkiye'nin ikinci en büyük su havzası da bölgede bulunmaktadır.

Kahramanmaraş'ın turizm zenginlikleri aşağıdaki şekilde gruplanabilir:

- Başta Binboğa ve Engizek dağları olmak üzere, yayla turizmi için oldukça elverişli endemik bitkilerle kaplı yaylaları, keven, kekik kokan ve birçok yabani hayvan ve kuş türünün yaşadığı dağlar,
- Üzerindeki 7 adet hidroelektrik santral ve baraj göllerinde su sporları ve avcılık,
- Zengin içmeler ve Kaplıcası ile Sağlık Turizmi,
- Necip Fazıl'dan Aşık Mahzuni'ye, ülkenin en büyük ozanlarına, yazarlarına ve şairlerine ev sahipliği yapmasıyla

ve İslam ve Hristiyan inanışında önemli bir yer tutan Eshab-ı Kehf Külliyesi ile inanç ve kültür turizmi,

- Sim sırma işlemeciliği, ceviz, kavak, gürgen gibi ağaçlarla yapılan ağaç oyma sanatı, bakırcılık, köşkerlik (yemenicilik, çarıkçılık) gibi geleneksel ve yöresel El sanatları

5.3. TURİZM ÇALIŞTAYI

Kahramanmaraş ilinin sahip olduğu turizm sahasındaki potansiyelini, sorunlarını, fırsatlarını ve turizme yönelik tehditlerini ortaya koymak amacıyla 15 Nisan 2011 tarihinde Kahramanmaraş'ta Turizm çalıştay düzenlenmiştir.

Çalıştayda, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünden, Kahramanmaraş Belediyesine, İl Özel İdaresinden, Sütçü İmam Üniversitesine, Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odasından, Sivil Toplum Kuruluşlarına kadar pek çok farklı kesimden temsilci bulunmuş ve görüşlerini iletilmişlerdir. Çalıştayda Kahramanmaraş'ın turizminin geliştirilmesinin önündeki temel sorunlar belirlenmiş, bu sorunlar gruplanarak önceliklendirilmiş, daha sonra ise bu sorun grupları itibarıyla çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Çalıştay katılımcıları Kahramanmaraş turizmine ilişkin aşağıdaki temel sorun alanlarını belirlemiştir:

- Tanıtım eksikliği
- Ulaştırma ve Altyapı Sorunları
- Turizm Varlıklarına ilişkin sorunlar
- Merkezi düzeydeki düzenlemeler
- Koordinasyon sorunları
- Eğitim, farkındalık ve girişimcilik sorunları

Aşağıdaki bölümde her bir konu başlığına ilişkin olarak katılımcılar tarafından dile getirilen ve önceliklendirilen sorun alanları bulunmaktadır.

5.3.1. Tanıtım Eksikliği

Çalıştayda öne çıkan sorun alanlarından birisi Tanıtım eksikliği olarak belirlenmiştir. Bu grupta ifade edilen sorunlar işe aşağıdadır. Bu sorunlar katılımcılar tarafından belirlenen önem sırasına göre sıralanmıştır:

- K.Maraş'ta bulunan kültürel varlıkların tespit ve tanıtım eksikliği
- Dondurma Festivalinin ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleştirilememesi
- Gezi, tur programlarının belirlenmemesi ve turizm haritalarının hazırlanmaması
- Gelen turistlerin karşılanması konusunda esnaf ve halkın bilinçsiz olması
- Tanıtım konusunda kurumlar arasında koordinasyon eksikliği
- Yayla turizmi, inanç turizmi ve arkeoloji gibi alanlarda tanıtım eksikliği
- Online tanıtım eksikliği
- Yönlendirici levha ve tabelaların eksikliği

5.3.2. Ulaştırma ve Altyapı Eksiklikleri

Çalıştayda öne çıkan sorun alanlarından bir diğeri de Ulaştırma ve Altyapı eksiklikleri olarak belirlenmiştir. Bu grupta ifade edilen sorunlar işe aşağıdadır.

- Havalimanı-Şehir merkezi arasındaki ulaşım sıkıntısı
- Uçak sefer sayılarının azlığı
- Şehir içi ulaşım sorunları
- Turizm alanlarındaki tesislerin yetersizliği
- Şehirdeki görüntü kirliliği
- Tarihi yapıların bakımsız olması

5.3.3. Turizm varlıklarına ilişkin sorunlar

Katılımcılar turizm varlıklarına ilişkin sorunları aşağıdaki şekilde sıralamıştır:

- Afşin ilçesi tarihi ve kültürel tanıtım değerlerinin tespit edilmemesi
- Kahramanmaraş Kapalı Çarşı esnafının örgütlenmemesi ve çarşı kültürünün olmaması
- K.Maraş İli Turizm Envanterinin Olmaması
- Beyoğlu Su Değirmeni'nin Tescillenmemesi
- Gavur Gölü'nün sulak alan olarak ilan edilmemesi
- Bağlama Göletindeki nilüferlerin korunmaması

5.3.4 Merkezi düzenlemeler

- İlin Turizm Teşviklerinden yeterli payı alamaması
- Lobi faaliyetlerinin yetersiz olması
- Turistik alanlara yönelik çevre mevzuatının yetersiz olması

5.3.5. Eğitim, Farkındalık ve Girişimcilik sorunları

- Esnafların konuklarla iletişim ve ürün pazarlama sorunu
- Kent halkının kültür ve turizm değerlerinden habersiz olması
- Konaklama sektöründe kalifiye personel olmayışı
- K.Maraş'a özgü minyatür hediyeliklerin yeterli zenginlikte olmaması
- Turizm Girişimcisinin az olması

5.3.6. Koordinasyon sorunları

- Paydaşların bölgelerinde turizme ayırdıkları payın net olarak belirlenmemesi ve paylaşılabilmesi
- Paydaşların çözüm odaklı çalışmaması
- İl Turizm Master Planının Olmaması

5.4. KAHRAMANMARAŞ'IN TURİZM'DE GÜÇLÜ YÖNLERİ

Kahramanmaraş ili turizm sektöründe henüz gelişme evresinde olmakla birlikte, ileride önemli bir turizm destinasyonu olabilmesi adına önemli güçlü yönleri bulunmaktadır. Bu güçlü yönler aşağıdakilerle sınırlı olmamakla birlikte, görece olarak etkin bir turizm stratejisi için daha çok girdi sağlayabilecek unsurlar aşağıda sıralanmaktadır.

5.4.1. Artan farkındalık

Kahramanmaraş ilinde özellikle yakın dönemde turizm sektörünü bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınması için oynayabileceği kritik role dair önemli bir farkındalık artışı yaşanmaktadır. Bu farkındalık, ildeki kamu kurum ve kuruluşlarının, özel sektör temsilcilerinin ve sivil toplum kuruluşlarının politika gündemlerinde turizmin giderek daha üst sıralarda yer bulmasına sebep olmuştur.

Bu çerçevede 4-6 Haziran 2010 tarihleri arasında Dünya Offshore Şampiyonası 5. ve 6. ayakları Kahramanmaraş'ta düzenlenmiş ve Şampiyona ilin yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçekte tanıtımı için önemli bir rol oynamıştır.

Benzer şekilde, 2009-2013 dönemi Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası (KMTSO) tarafından turizm dönemi olarak belirlenmiş ve bu çerçevede bir dizi etkinlik uygulamaya başlanmıştır. Bu kapsamda, Mart 2009'da KMTSO Turizm, Kültür ve Tanıtım çalışma komitesi kurulmuş, 4-6 Mayıs 2009 tarihleri arasında Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB) uzman heyeti bölgeye davet edilmiş ve bir rapor hazırlanmıştır. Rapor Kahramanmaraş'ın doğa ve kültür turizmine çok açık bir kent olduğunu ortaya koymuştur.

Haziran başında ise TÜRSAB'dan üst düzey bir heyet bölgeye davet edilerek önemli turizm varlıkları heyetle beraber yerinde incelenerek değerlendirilmiştir.

10 Ağustos 2009 tarihinde TÜRSAB başkanı Başaran Ulusoy başkanlığında TÜRSAB Genel Merkezinde Kahramanmaraş İzlenimleri konulu bir toplantı düzenlenmiştir.

Kahramanmaraş Valiliği ile TÜRSAB arasında Kahramanmaraş Turizm Geliştirme Mutabakatı zaptı imzalanmıştır.

5.4.2. Güvenli ve huzurlu bir şehir

Ziyaret edilen bölgenin güvenli oluşu, turizm destinasyonu tercihi en önemli faktörlerden birisi olmaktadır. Kahramanmaraş il ve ilçe merkezlerinin güvenlik sorununun asgari yaşandığı yerleşim birimlerinden olması, turizme yönelik yatırımlar için önemli bir olumlu dışsalık sunmaktadır.

5.4.3. Ulaştırma ağlarının merkezinde bulunması

Kahramanmaraş ulaşım ağlarının merkezindeki konumunu uzun yıllar boyunca oldukça etkin şekilde kullanmıştır. Bu konum sebebiyle İpek ve Baharat yollarının güzergahında kendisine yer bulmuş ve tarih boyunca farklı medeniyetlerin önemli şehirleri arasındaki yerini almıştır.

Bugün ise bu merkezi konumunu, özellikle turizm hizmet sunumu açısından yeterince değerlendirebildiğini söylemek güçtür. Kahramanmaraş, Gaziantep, Kayseri, Hatay gibi İç Anadolu, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz bölgesinin yeni parlayan yıldız şehirleri ile yakınlığını artık daha etkin bir şekilde sunabilecektir.

Yeterince değerlendirilememiş bu güçlü yön, etkin bir stratejinin en önemli güçlü yanını oluşturmaktadır.

Kahramanmaraş turizminin kalkış hamlesinde, bir yandan turizm varlıkları iyileştirilirken ve turizm altyapısı, konaklama tesisleri geliştirilirken diğer yandan ilk etapta yakın turizm destinasyonları ile beraber hizmet sunumu turizmin gelişimi için önemli bir rol oynayacaktır.

5.4.4. İlman iklimi

Kahramanmaraş ilinin 3/4 ü dağlarla kaplı olmakla birlikte büyük çoğunluğu Akdeniz bitki örtüsüne sahiptir. Akdeniz ikliminin yanı sıra Güneydoğu Anadolu iklimi(Pazarcık İlçesi), Doğu Anadolu Karasal iklimi(Elbistan ve Afşin İlçesi), Akdeniz Yayla iklimi(Andırın ve Göksun İlçesi) görülmekte bu kadar farklı iklimlerin bir arada olması bitki çeşitliliğini de beraberinde getirmektedir.²²

Böylesi farklı iklim özelliklerine sahip olması, tüm yıl farklı turizm türlerinde hizmet verebilmesi için önemli bir avantaj teşkil etmektedir.

6. TURİZM SEKTÖRÜ MEVCUT DURUM

²² http://tr.wikipedia.org/wiki/Kahramanmaraş%C5%9F_%28il%29

6. TURİZM SEKTÖRÜ MEVCUT DURUM

Kahramanmaraş ili sahip olduğu uzun tarihi, zengin kültürel ve doğal varlıkları, gelişen sanayisi ve ulaştırma ağları itibarıyla merkezi konumuna rağmen yerel, ulusal ve uluslar arası turizm hareketliliğinden oldukça düşük bir pay almaktadır.

Tablo 8: Yıllar itibarıyla yabancı ziyaretçi sayıları ve turizm gelirleri (TR ve TR632)

Yıllar	Yabancı Ziyaretçi (K.Maraş)	Turizm Geliri (1000\$) (K.Maraş)	Yabancı Ziyaretçi (TR)	Turizm Geliri (1000\$) (TR)	Turist K.Maraş/TR (Binde)
2001	2.215	1.451	11.276.532	7.386.246	0,20
2002	3.279	2.286	12.921.981	9.009.677	0,25
2003	3.070	2.168	13.701.418	9.676.623	0,22
2004	4.000	2.819	17.202.996	12.124.059	0,23
2005	3.844	2.609	20.522.621	13.929.300	0,19
2006	3.729	2.429	19.275.948	12.556.829	0,19
2007	8.308	5.050	23.017.081	13.989.952	0,36
2008	7.772	4.940	26.431.124	16.801.618	0,29
2009	4.784	2.773	27.347.977	15.853.074	0,17
2010	5.586	3.551	28.632.000	18.200.661	0,20

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Tablodan görüldüğü üzere, 2001-2010 yılları arasında ülke genelinde yabancı ziyaretçi sayısı 11,3 milyon'dan 28,6 milyona yükselirken Kahramanmaraş ili genelinde yabancı ziyaretçi sayısı ise aynı dönemde sadece 2215'ten 5586'ya yükselebilmektedir. Bir başka ifadeyle Kahramanmaraş ilini ziyaret eden yabancı ziyaretçi sayısı toplam yabancı ziyaretçi sayısının sadece on binde 2'si düzeyindedir. Turizm gelirleri aynı oranları kullanarak tahmin edildiğinde, Kahramanmaraş ili turizm gelirleri 2010 yılı için yaklaşık 3.5 milyon \$ düzeyindedir.

Turist sayısındaki ve turizm gelirlerindeki düşük seviye, Turizm İşletme Belgeli konaklama tesislerinde geliş ve geceleme sayılarından da çıkarılabilmektedir. Yabancı vatandaşların ve yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının Turizm İşletme Belgeli konaklama tesislerindeki geceleme oranlarına bakıldığında Türkiye'deki toplam geceleminin on binde 8'i Kahramanmaraş'ta olmaktadır.

Yurt dışından gelen yabancı ziyaretçilerin Türkiye'deki toplam geceleme sayısının sadece binde 0,07'si Kahramanmaraş il sınırları içerisindeki turistik tesislerde olmaktadır. Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının tatil tercihlerinde Kahramanmaraş'ın payı bir nebze olsun artmakla birlikte, turist ve geceleme sayıları, turizm sektörünün Kahramanmaraş için henüz emekleme aşamasında olduğunu ve yerel ekonomiye katkısının ise şu anda oldukça marjinal seviyelerde olduğunu göstermektedir.

Tablo 9: Turizm İşletme Belgeli konaklama tesislerinde geliş ve geceleme sayıları (2010):

Yıllar	Tesise geliş (Toplam)	Tesise geliş (Yabancı)	Tesise geliş (Vatandaş)
Türkiye	29.753.966	17.415.364	12.338.602
Kahramanmaraş	84.414	5.586	78.828
Binde (%0)	1,71	0,14	3,92
	Geceleme (Toplam)	Geceleme (Yabancı)	Geceleme (Vatandaş)
Türkiye	98.158.007	74.325.670	23.832.337
Kahramanmaraş	75.619	5.441	70.178
Binde (%0)	0,77	0,07	2,94

Bu bölümde, belirli varsayımlar altında, henüz ülkemiz için hesaplanmamış olan yurt içinde yaşayan vatandaşların hareketliliğinden kaynaklanan turizm gelirlerini, yurt içi turizm hareketleri kaynaklı geceleme sayıları ve turizm gelirlerini hesaplayarak Kahramanmaraş için bu verileri üretmeye çalışacağız.

Bunlardan birincisi, TÜİK tarafından yapılmış olan Hanehalkı Yurtiçi Turizm Araştırması(2011 I. DÖNEM)verileridir. Bu araştırma sonuçlarına göre, 2010 yılı itibarıyla toplam 68.4 milyon seyahat gerçekleştirilmiş, 555 milyon toplam geceleme olmuş ve gezi başına ortalama 202 TL harcama yapılmıştır.

Bir diğer varsayıma göre, yabancı ziyaretçi ile yurt içinde ikamet eden ziyaretçilerin benzer geceleme süreleri ve harcama tutarları yaptığı tahmininden yola çıkılmaktadır.

Bu varsayımlar altında yapılan hesaplamalar sonucunda, Kahramanmaraş ilini 2010 yılında 78,828 vatandaş ziyaret etmiş ve bu ziyaretler neticesinde yaklaşık 25.6 milyon TL'lik bir harcama yapılmıştır.

Dolayısıyla Kahramanmaraş ilini ziyaret edenler incelendiğinde,

- 2010 yılında şehri, 5600 yabancı yaklaşık 80.000 yerli ziyaretçi ziyaret etmiştir.
- İli ziyaret eden yurt içinde yaşayanların sayısı yurt dışından gelen yabancı ve yerli ziyaretçilerin yaklaşık 14 katıdır.
- İli ziyaret eden yurt içinde yaşayanlardan kaynaklı turizm geliri yurt dışından gelen yabancı ve yerli ziyaretçilerden kaynaklı turizm gelirin yaklaşık 8 katıdır.

Türkoğlu-Dalyan Köprüsü

7. VİZYON

7. VİZYON

Vizyon 2023

2012-2023 dönemine ilişkin uluslararası, bölgesel ve yerel gelişme dinamikleri ve temel eğilimler doğrultusunda, Türkiye ve Kahramanmaraş turizminin geçmiş dönemdeki gelişmeleri ve turizmin ilişkili olduğu ekonomik, sosyal, kültürel etkileşimler değerlendirilerek hazırlanan Kahramanmaraş ili Turizm Stratejisi ve Eylem Planı çerçevesinde Kahramanmaraş ili Turizm 2023 vizyonu;

“Sahip olduğu eşsiz coğrafi güzellikleri ile 10 bin yıllık bir tarihe ev sahipliği yapan, yurt içi ve dışındaki rakip varış noktaları ile rekabet üstünlüklerini kullanarak yarışan, verimliliği yüksek, hedef ülkelere yönelik ürün ve hizmet farklılaştırmasını gerçekleştirmiş bir Kahramanmaraş.”

olarak belirlenmiştir.

Temel İlkeler

Bu vizyona ulaşılırken aşağıdaki ilkeler temel alınacaktır:

- Bütüncülük: Ekonomik, sosyal ve kültürel alanları kapsayan, turizm sektörünün arz ve talep yönlü etkileşimlerini dikkate alan bütüncül bir yaklaşım esas alınacaktır.
- Katılımcılık: Turizm sektörünün rolüne ve yaratabileceği katma değere ilişkin toplumsal bir farkındalık ve sahiplenme sağlanacaktır.
- Yönlendiricilik: Çağdaş turizm stratejilerindeki yaklaşımlara paralel bir şekilde, ilgili bütün paydaşlar etkin bir şekilde hizmet üretim süreçlerine dâhil edilecek ve yönlendirilecektir.
- Rasyonellik: Politikalar oluşturulurken kaynak kısıtı göz önünde bulundurularak potansiyel getiri oranı yüksek alanlara öncelik verilecektir.
- Çevrecilik: Doğal, kültürel ve turistik varlıkları, gelecek nesilleri de dikkate alan bir anlayış içinde, koruyarak geliştiren bir anlayış esastır.

Yukarıda sıralanan ilkeler ışığında, Kahramanmaraş ilinin 2023 Turizm Vizyonuna ulaşabilmesi amacıyla, stratejik eksenler tanımlanmıştır. Bu stratejik eksenlere ilişkin Temel Hedefler ve Amaçlar ortaya konulmuş, bu hedeflere ulaşabilmek için ise gerekli tedbir ve faaliyetler detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Eylem Planında yer alan tedbirlerin sorumlu ve ilgili kuruluşları da belirtilmiş, tedbiri gerçekleştirmek için gerekli tahmini maliyet ve süreler de ayrıca eklenmiştir.

8. TURİZM 2023 PROJEKSİYONU

8. TURİZM 2023 PROJEKSİYONU

8.1. Turist Sayıları ve Turizm Gelirleri

Bu bölümde 2010 yılı itibarıyla Kahramanmaraş ili yerli ve yabancı turist sayıları ve turizm gelirleri verilerinden, hareketle 2012-2023 dönemi turist sayıları ve turizm gelirleri projeksiyonları yapılmıştır.

Stratejinin hayata geçmesiyle birlikte, geleceğe doğru bakıldığında ne değişecektir? Stratejinin istihdam, katma değer, kapasite genişlemesi ve turizm gelirleri gibi alanlarda ne gibi etkiler doğurması beklenmektedir? Mevcut bölüm hem bu sorulara sağlıklı, ölçülebilir ve şeffaf cevaplar üretmeyi hem de Turizm Vizyonu 2023'ü herkes için daha görünür hale getirmeyi amaçlamaktadır.

Bu projeksiyonlar yapılırken;

- Türkiye'de sektörel ve il düzeyindeki veri kısıtlarına rağmen, DPT(Kalkınma Bakanlığı), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Merkez Bankası, Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Turizm Yatırımcıları Derneği olmak üzere, turizm ile ilgili hemen her kurum ve kuruluşun verileri ileri istatistiki teknikler kullanılarak analiz edilmiş,
- OECD, Dünya Bankası, Dünya Turizm Örgütü, Avrupa Birliği (Eurostat) gibi kuruluşlarının turizm verileri incelenmiş,
- Turizm sektörünün girdi ve çıktı sağladığı diğer ekonomik ve sosyal sektörlerle ilişkileri göz önüne alınarak panel veri teknikleriyle istihdam, katma değer, turizm gelirleri ve konaklama kapasitesi gibi temel göstergeler belirlenerek yeni bir veri seti üretilmiştir. Bu istatistiki temel karşılaştırmalı yöntemler çeşitli tutarlılık analizleri ve kontrol testlerine tabi tutulmuştur. İkinci aşamada olgunlaşan veri altyapısının temel unsurları birbirleriyle ilişkilendirilmiş ve aralarında ekonomik bağıntılar kurulmuştur. Bu bağıntılar, dinamik analize geçerken çeşitli esneklik katsayılarıyla ifade edilmek suretiyle gösterge sisteminin ileriye doğru hareket etmesi sağlanmıştır. Böylelikle birbiri üzerine yığılan bir şekilde yıllık bazda öngörüler hazırlanmıştır.

Kahramanmaraş'ın iç turizmdeki göreceli daha yüksek potansiyeline ve küresel turizm eğilimlerine paralel bir şekilde,

- Yabancı ziyaretçilerin ve yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın ziyaretlerinde, ilk yıllarda daha ılımlı bir artış, konaklama altyapısının ve turizm varlıklarının turizme daha somut sunumu ile birlikte, 2015 yılını takiben daha iddialı bir artış eğilimi öngörülmüştür.
- Öncelikle yurt içinde yaşayan vatandaşların turistik seyahatlerinin sayısında, başlangıç yılları itibarıyla, daha yüksek bir artış eğilimi öngörülmüştür.
- Diğer bir önemli eğilim ise, ziyaretçi sayılarındaki artışa kıyasla daha yüksek oranda artacağı öngörülen yurt içi ve dışı ziyaretçi başına harcamalardır. Bu artış iki temel kanaldan gerçekleşecektir. Birincisi, ortalama geceleme sürelerinde yaşanacak artışlar, ikincisi ise daha yüksek katma değerli hizmet sunumu neticesinde gözlemlenecek turist başına daha yüksek harcama oranı olacaktır.

Bu varsayımlar, Türkiye'nin turizmde geçirdiği evrelerle ve gelişim basamakları ile paralellikler arz etmektedir. Örneğin özellikle 1990'lı yıllardan itibaren Turizmde önemli ilerlemeler kaydedilmiş ve 1991-2009 döneminde yabancı ziyaretçi sayısı, 5,5 milyondan 27 milyona, turizm gelirleri de 2,6 milyar ABD dolarından 21,3 milyar ABD dolarına yükselmiştir. 1999-2009 dönemine baktığımızda ise yabancı ziyaretçi sayısının, 7,5 milyondan 27 milyona

çıkarak yüzde 261 arttığı, aynı dönem itibarıyla turizm gelirlerinin de 5,2 milyar ABD dolarından 21,3 milyar ABD dolarına yükseldiği görülmektedir.²³

Bir başka ifadeyle turist sayısındaki ve turizm gelirlerindeki artışın çok önemli bir bölümünün 1999-2009 döneminde gerçekleştiği görülmektedir. Önceki dönem (1991-1999) ise, turizm teşvik kanunları ile birlikte turistik tesis altyapısının ve turizm varlıklarının güçlendirildiği ve geliştirildiği dönem olmuş ve daha sonra hızlı bir yükseliş başlamıştır.

Benzer bir take-off(kalkış) stratejisi senaryosu Kahramanmaraş için de muhtemel görülmektedir. Stratejinin ilk 5 yılı, turizm varlıklarının geliştirildiği, konaklama tesisleri, restoranlar gibi turizm altyapısına yönelik tesislerin sayıca ve nitelik olarak arttığı yıllar olacaktır. Bu süre zarfında, iyileşen altyapıya paralel olarak, özellikle yurt içinde yaşayan vatandaşların (iç turizm) Kahramanmaraş'ı tercihlerinde gözle görülür bir artış olacaktır. Böylesi bir senaryo birkaç açıdan gayet muhtemel bir senaryodur.

Öncelikle Kahramanmaraş turizm verileri incelendiğinde, yabancı ziyaretçilere kıyasla yurtiçi ziyaretçi sayısının mevcut durumda çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Artan ulaşım ağları ve konaklama tesisleri bu sayıyı daha da artırıcı etki yapacaktır.

Yabancı ziyaretçi sayısında artış için sadece konaklama kapasitesi artışı yeterli olmamaktadır. Bunun yanı sıra turizm varlıklarının iyileştirilmesi ve konaklama tesislerinin yabancı ziyaretçilere uygun standartlara yükseltilmesi gerekmektedir. Bu artışın bile 3-5 yıl arası bir sürede gerçekleşeceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin geri dönüşlerinin yaşanması da zaman almaktadır.

İkinci aşamada ise, yabancı ziyaretçilerin sayısında ve geceleme sayılarında artışlar beklenmelidir.

²³ Turizm gelirleri, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, TÜİK ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın ortak çalışması kapsamında, TÜİK tarafından yürütülen "Çıkış Yapan Ziyaretçiler Anketi"nden elde edilmektedir. Anket çalışmasında ülkemizi ziyaret ederek yurtdışına çıkış yapan Yabancılar ile ödemeler dengesi metodolojisi çerçevesinde yurtdışında yerleşik sayılan vatandaşlarımızın ülkemizde yaptıkları turizm harcamaları saptanmaktadır.

Anketler, çıkış yollarına göre hudut kapılarında milliyet bazında üçer aylık dönemleri kapsayacak şekilde yılda dört dönem olmak üzere yapılmaktadır. Anket sonucunda yabancı ziyaretçiler için milliyet bazında, geceleme yapanlar ile günübirlikçiler ayrımlarına göre ve turla gelenlerin tura ödedikleri bedellerin Türkiye'de kalan kısımlarına göre değerlendirilerek elde edilen ortalama harcamalar; ilgili döneme ait Emniyet Genel Müdürlüğü kayıtlarından sağlanan kişi sayılarıyla genişletilmektedir.

Aynı şekilde, yurtdışında yerleşik vatandaşlarımızın anketten elde edilen ortalama harcamaları, kişi sayısının saptanması için gerçekleştirilen anket sonuçları ile genişletilmektedir. Turizm giderleri ise yine TÜİK tarafından yürütülmekte olan "Vatandaş Giriş Anketi" sonuçlarından elde edilmektedir. Üçer aylık dönemler itibarıyla yapılan anket çalışmasında, yurtdışı ülkeleri ziyaret edip ülkemize giriş yapan yurtdışında yerleşik kişilerin yurtdışında yaptıkları harcamalar saptanmaktadır.

Tablo 10: Yurt içi ve dışı ziyaretçi sayıları ve turizm gelirleri projeksiyonu (2012-2023):

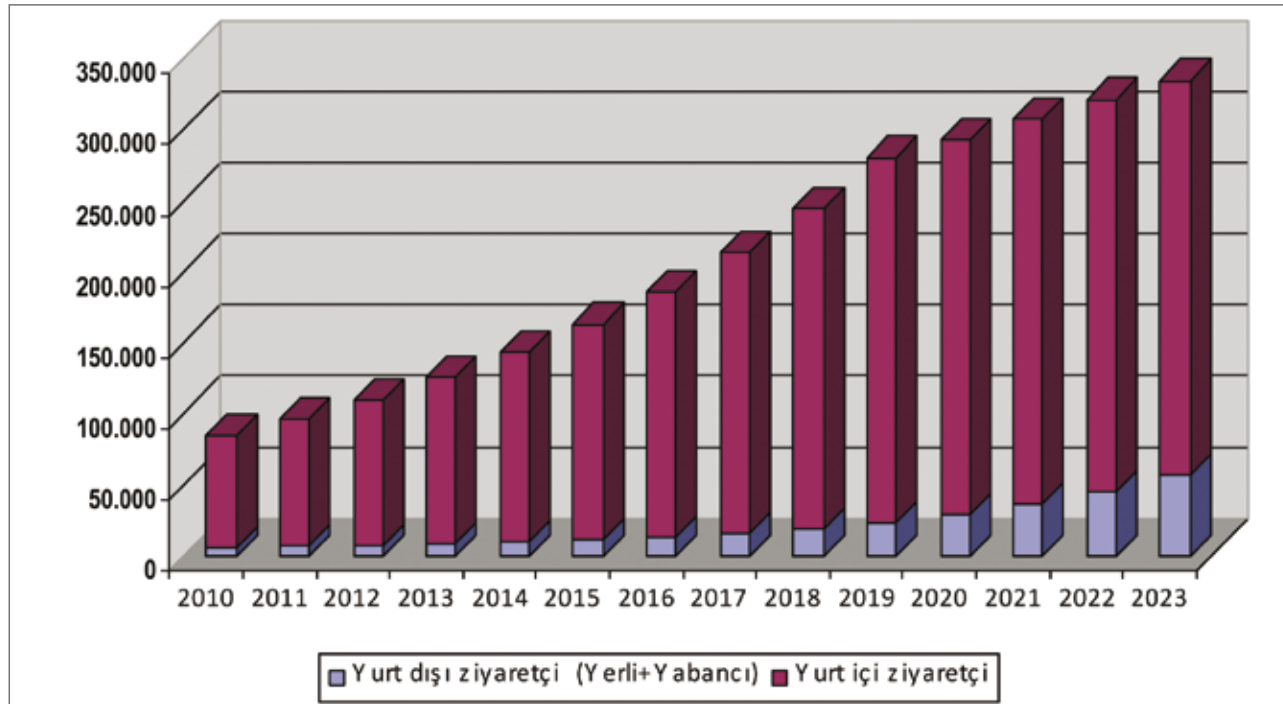
Yıllar	2012	2013	2014	2015	2023
Yurt dışı ziyaretçi (Yerli+Yabancı)	6.759	7.435	8.178	8.996	56.702
Yurt dışı ziyaretçi geliri (Bin\$) (Yerli+Yabancı)	4.413	4.987	5.685	6.538	21.649
Yurt içi ziyaretçi	95.382	104.920	115.412	126.953	277.000
Yurt içi ziyaretçi geliri (Bin\$)	18.648	21.072	24.022	27.626	82.386

Yurt içinden gelen ziyaretçiler, azalan oranlarda da olsa artmaya devam edecek ve 2023'de yaklaşık 280 bin vatandaşımız Kahramanmaraş'ı ziyaret edecektir. Bir başka ifadeyle 2023 itibarıyla yurt içi ziyaretçi sayısı 3.5 katına çıkmış olacaktır.

Yurt dışından gelen yerli ve yabancı ziyaretçilerin değişimi incelendiğinde, 2015 yılına kadar yaklaşık %33'lık bir artış beklenmekte, 2015-2023 döneminde ise yaklaşık 6 (altı) katlık bir artış öngörülmektedir. Dolayısıyla, 2012-2023 döneminde yabancı ziyaretçi sayısında neredeyse 10 katlık bir artış öngörülmektedir. Türkiye'de bu sayının 1989-1999 arası 5,5 milyon'dan 7,5 milyona, 1999-2009 arası 7,5 milyondan 27 milyona çıktığı düşünüldüğünde Kahramanmaraş turizminin benzer sayısal genişleme evrelerini takip edeceği söylenebilir.

Aşağıdaki şekil yıllar itibarıyla ziyaretçi sayılarının gelişimini göstermektedir.

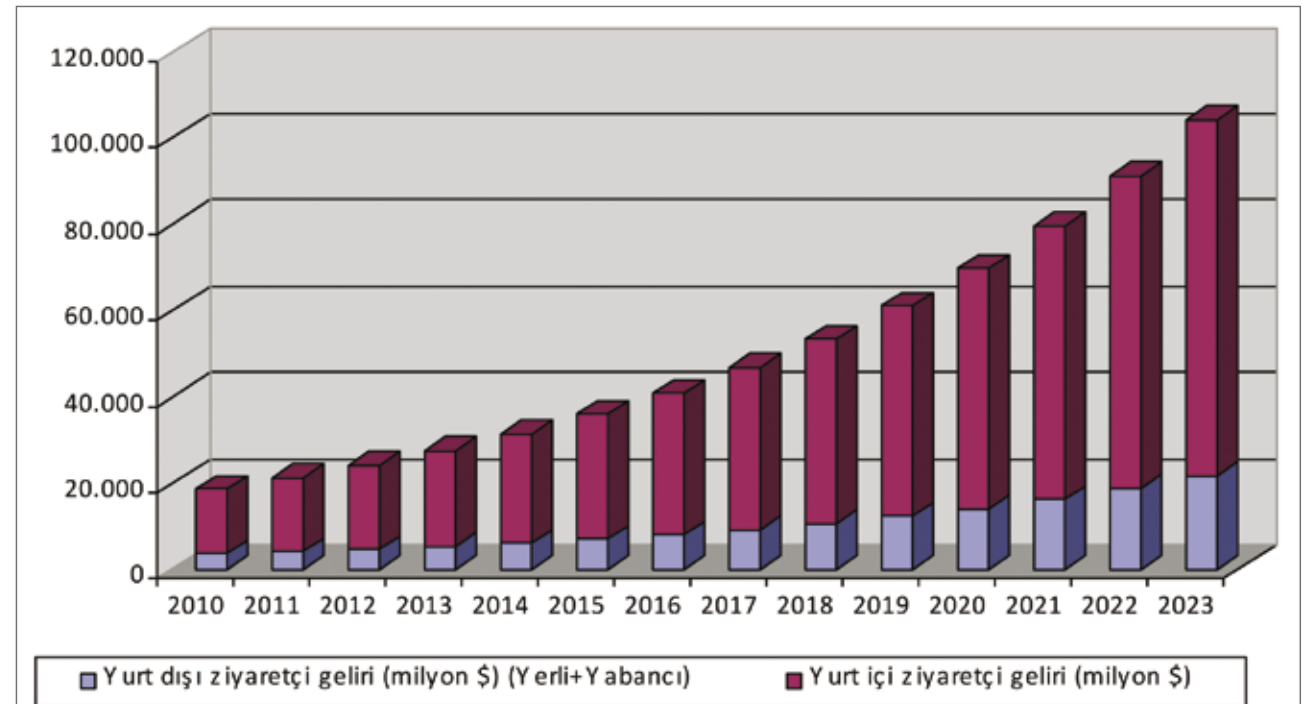
Grafik 9 :Yurt dışı (Yerli+Yabancı) ve Yurt içi ziyaretçi sayıları projeksiyonu

Eshab-ı Kehf

Turizm gelirlerine baktığımızda, 2010 yılı itibarıyla yaklaşık 18,5 milyon \$ olan turizm gelirleri, 2015 yılı itibarıyla 26 milyon \$'a, 2023 itibarıyla ise yaklaşık 105 milyon \$'a kadar yükselecektir. Bu gelirin yaklaşık %80'i yurt içinde yaşayan ziyaretçilerden beklenmektedir.

Grafik 10: Yurt dışı (Yerli+Yabancı) ve Yurt içi ziyaretçi turizm gelirleri projeksiyonu

8.2. Turizm İstihdamı

Turizmde yaşanan kapasite artışı, turist sayısı ve turizm gelirlerinde artışa paralel olarak 2012-2023 döneminde turizm istihdamında da önemli gelişmeler yaşanacaktır.

Hanehalkı işgücü verileri ve istihdam verilerinin Düzey 2 bölgeleri itibarıyla olması, bir başka ifadeyle, il düzeyinde işgücü ve istihdam göstergelerinin olmaması analizlerde önemli bir engel teşkil etmekle birlikte, TR 63 verileri, iller itibarıyla işgücüne katılım, istihdam ve işsizlik oranları ile beraber değerlendirilerek Kahramanmaraş için bir işgücü projeksiyonu yapılabilmektedir.

Bu projeksiyon yapılırken;

- Çalışma çağındaki nüfus artış hızının ülke genelindeki artış hızına paralel bir seyir izleyeceği,
- Kahramanmaraş göç durumunun geçmiş yıllardaki eğilimlere paralel bir seyir izleyeceği,
- İşgücüne katılımın turizm ve diğer sektörlerdeki ekonomik canlanmaya paralel bir şekilde 2012-2023 arası 3 puan artacağı varsayılmıştır.

Bu çerçevede 2012-2023 dönemi, istihdam, işgücü ve işsizlik sayıları ve oranları projeksiyonu aşağıdaki gibidir.

Tablo 11: Yıllar itibarıyla istihdam, işgücü ve işsizlik sayıları ve oranları projeksiyonu(2012-2023)

	2012	2013	2014	2015	2023
Çalışma çağı nüfusu (bin)	736	754	773	788	906
İşgücüne katılma oranı (iko)	0,472	0,48	0,48	0,48	0,5
İşgücü (bin kişi)	347	356	365	372	427
İstihdam oranı	0,3925	0,396	0,3995	0,403	0,431
İşsizlik oranı	0,16	0,16	0,15	0,14	0,09
İstihdam (bin kişi)	289	299	309	318	390
İşsiz sayısı (bin kişi)	58	57	56	54	37
Turizm İstihdamı	1.023	1.259	1.674	2.227	17.297

Yukarıdaki veriler değerlendirildiğinde;

- Turizm istihdamı 2012 itibarıyla yaklaşık 1000 kişi gibi ihmal edilebilir bir düzeyde (tahmin edilmekte) iken, 2023 itibarıyla bu sayı 17,3 bine kadar yükselecektir.
- Bir başka açıdan değerlendirildiğinde, turizmden kaynaklanan ilave kapasite, 2023'te %13 olabilecek işsizlik oranını %9'a düşürecektir. 2023 yılındaki işsizlik üzerinde net 4 yüzde puanlık bir olumlu etkisi olacaktır.
- 2012-2023 itibarıyla il genelinde yaratılacak 100 bin kişilik ilave istihdamın yaklaşık %16'sı turizmden kaynaklanacaktır. Bir başka ifadeyle, turizm hedeflerinin gerçekleşmesi halinde, önümüzdeki 12 yıl boyunca yeni işe giren her altı kişiden birisi turizm ile ilgili bir işte çalışıyor olacaktır.

Aşağıdaki grafik, tabloyu özetlemekte ve turizmin bölgedeki istihdamın geliştirilmesi ve işsizliğin azaltılabilmesi için önemli ve merkezi rolü çarpıcı bir biçimde göstermektedir.

Doğal olarak, yukarıdaki verileri ve gelişmeleri okurken, özellikle 2012-2015 döneminde turizm altyapısını

geliştirmeye, yani konaklama tesislerinin sayısını ve kapasitesini artırmaya yönelik önemli yatırımlar olacağını da dikkatlerden uzak tutmamak gerekmektedir. Bu birinci evrede, kalkış (take – off) evresinde, özellikle inşaat sektöründe turizm yatırımlarından kaynaklanan yoğun bir ilave istihdam artışı gözlemlenebilecektir. Daha sonraki evrede ise, 2016-2023 arası, turizme girdi sağlayan ve turizm sektörünün çıktılarını kullanan pek çok iktisadi ve sosyal sektörde de iktisadi faaliyette ve istihdamda dolaylı canlanmalar gözlemlenecektir.

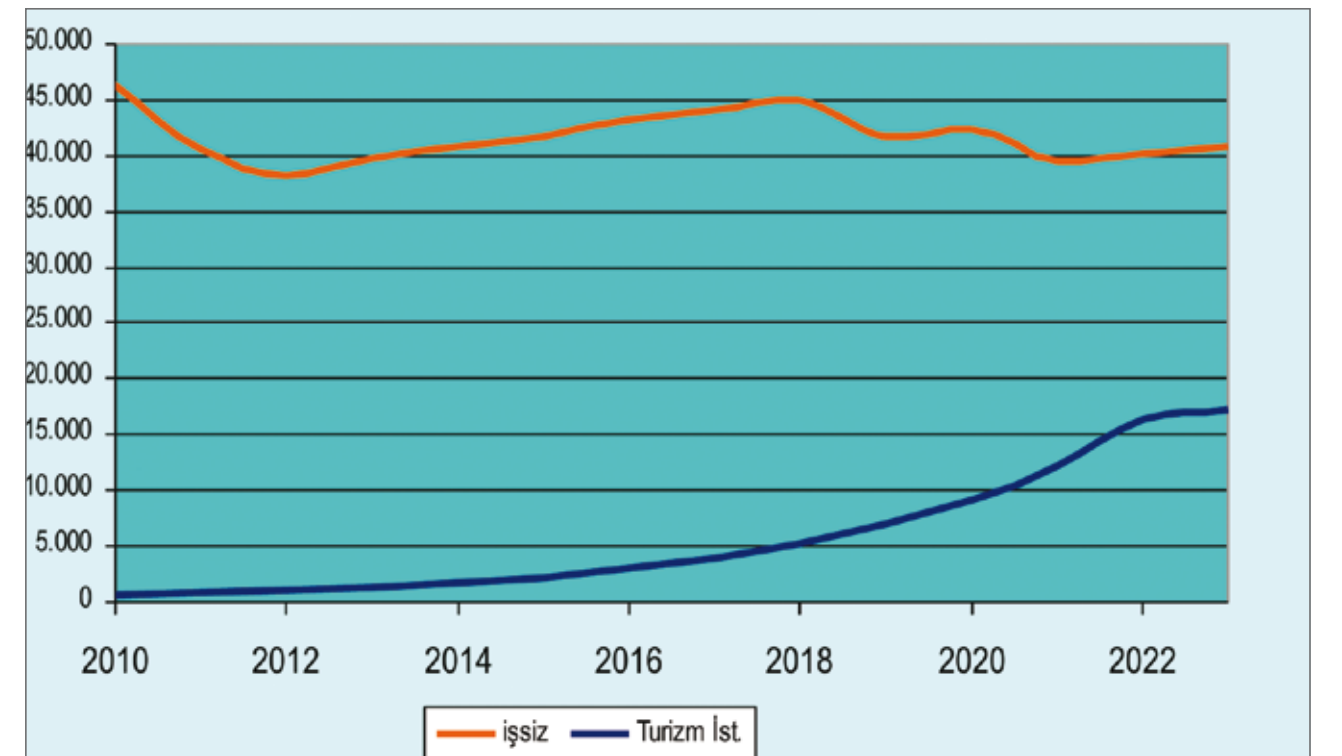
Yukarıda yer alan turizm istihdam projeksiyonları, doğrudan turizm alt kollarında yaratılacak istihdamı dikkate almaktadır. Bir başka ifadeyle, turizm altyapı yatırımlarının yoğun olduğu dönemde önemli bir pozitif dolaylı istihdam etkisi de olacaktır. Burada turizmin doğrudan ve dolaylı olarak 32 faaliyet dalında istihdam yaratan yapısına vurgu yapılmaktadır.²⁴

Altyapının geliştirildiği ve tamamlandığı birinci evre(2012-2015) ve turizm ile ilgili, girdi sağlayan ve çıktılarını kullanan sektörlerin arttığı ikinci evrede(2016-2023) yaratılan dolaylı istihdamı da düşündüğümüzde, 2023 yılına kadar iş bulacak her iki kişiden birisinin turizm ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili bir alanda iş bulması mümkün olabilecektir.

Bilindiği üzere, turizm sektörü yapısı itibarıyla emek yoğun ve göreceli olarak daha düşük işgücü niteliklerine haiz bir sektördür. Bu ise, ilave gelir ve katma değer, gelir seviyesi göreceli daha düşük kesimler tarafından elde edilmesini ve gelir dağılımını olumlu yönde etkilenmesini de beraberinde getirecektir.

Doğal olarak, bütün bu gelişim ve dönüşüm süreçlerinin, paralel ve düzenli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için bir sonraki bölümde yer alan Eylem Planındaki tedbirlerin yerine getirilmesi önem arz etmektedir.

Grafik 11: 2012-2023 işsiz sayıları ve turizm istihdamı projeksiyonu

²⁴ 2012 Yılı Programı

Özet itibarıyla büyüyen Kahramanmaraş ekonomisi 2012-2023 döneminde 100 bin kişiye yeni iş imkanları sunma potansiyeline sahiptir. Bu potansiyelin yakalanmasına, stratejik turizm tercihleri ve doğru turizm politikaları uygulanması önemli katkı yapacaktır. Turizmin doğrudan ve dolaylı istihdam katkıları dikkate alındığında, yaratılacak 100 bin kişilik istihdamın neredeyse yarısı turizm ile ilgili faaliyetlerden olacaktır.

Turizm sektörünün emek yoğun ve orta nitelikli ara işgücü talep eden yapısı dikkate alındığında, bu istihdam aynı zamanda il genelindeki gelir dağılımını iyileştirici ve sosyal kalkınmaya önemli katkıları olan bir yapı arz edebilecektir.

Kahramanmaraş Evi

9. İL TURİZM STRATEJİSİ, KURGU VE GELİŞME EKSENLERİ

9. İL TURİZM STRATEJİSİ, KURGU VE GELİŞME EKSENLERİ

Turizm endüstrisinin geliştirilmesi pek çok alanda eşzamanlı stratejilerin uygulanmasını gerektirmektedir. Söz konusu bölüm, böyle bir zorunluluğu karşılamaya çalışmakta ve hem yatay hem de dikey endüstriyel bağlantıları gözetken, katılımcılığa dayanan, arz ve talep unsurlarını eşzamanlı bir biçimde stratejik alana dahil eden entegre bir strateji ortaya koymaktadır.

Stratejinin yatay bağlantılarının sağlanmasında ve stratejik faaliyetlerin örgütlenmesinde gelişme eksenleri hayati bir rol oynamaktadır. Bunlar özellikle tematik bazı alanlarda, stratejinin farklı boyutlarını tanımlamakta ve böylelikle gerekli hedeflerin tayininde ve faaliyetlerin icrasında kavramsal bir şemsiye görevi görmektedirler.

Daha önce vurgulandığı gibi, bu stratejilerin hayata geçirilmesinde turizm sektörü ile ilgili bütün paydaşların ortak bir sorumluluk çerçevesinde profesyonel bir anlayışla, proje odaklı, hızlı ve etkin bir çalışma ortamını oluşturması gerekmektedir. Böylesi bir yapının başarı ile uygulanabilmesi için stratejik faaliyetlerin yerine getirilmesinden, ilgili aktörler arasındaki koordinasyondan ve çıktıların üst birimlere raporlanmasından ve sunumundan sorumlu bir yapının oluşturulması zorunludur.

Bu çerçevede Kahramanmaraş'ta benzer bir koordinasyon mekanizması tesis edilmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın "İl Kültür ve Turizm Müdürlüklerinin Görev, Yetki ve Sorumluluklarına Dair Esaslar Hakkında Yönetmelik" çerçevesinde yayımladığı 14.06.2004/5 sayılı genelge doğrultusunda; 2007 yılı Mayıs ayında, kurulan "İl Turizm Konseyi" ;

- İl Turizm Eylem Planı'nın hazırlanması,
- Kültür-Turizm Rehberi'nin yapılması,
- İlimiz Kültür ve Turizm Envanteri'nin hazırlanması, kararlarını almıştır

Daha sonra oluşturulan İzleme Komitesi Eylem Planının uygulanması ve Rehber ve Envanter çalışmalarının takibigörevini üstlenmiştir. Dolayısıyla, burada daha önce hazırlanmış olan İl Turizm Eylem Planı kapsamında yürütülen projelerin, mevcut takvim çerçevesinde ikame ettirildiği düşünüldükçe, Eylem Planında bu tedbirlerin çoğuna ilave olarak yer verilmemiştir.

Hazırlanan bu Strateji ve Eylem Planının başarılı bir şekilde hayata geçirilmesi için İzleme Komitesi, kamu kurum ve kuruluşlarının, özel sektör ve Sivil Toplum Kuruluşlarının katkı ve katılımlarını da alarak aktif bir görev üstlenebilecektir.

Turizm sektörü diğer pek çok iktisadi sektörde olduğu gibi, bir ürün yaşam döngüsü takip eder.²⁵

Bu döngünün birinci aşaması, tahrip edilmemiş doğal, tarihi ve kültürel güzellikleri arayan küçük yerel grupların ziyaretlerini kapsayan keşif dönemidir. Bu yerel gruplar genelde yerel kültürle özdeşleşmektedir. Sosyal etki genellikle küçüktür.

İkinci aşama, take-off(kalkış)²⁶ aşamasıdır. Bu aşamada, destinasyon artan ziyaretçi talebini karşılamak için turizm tesisleri yatırımlarını artırır. İşletmeler genellikle aile işletmesi şeklindedir. Bu aşamanın sonlarında ziyaretçi sayısı artar ve bölge bir turizm bölgesi haline alır. Yabancı yatırımcıların bölgedeki yatırımları artar. Artık yerel turizmin yerini kitle turizmi almıştır.

Üçüncü aşama duraklama, dördüncü aşama ise azalış ile belirginleşir.

Özet itibarıyla, Kahramanmaraş ili, sahip olduğu turizm varlıkları, bu varlıkların turizme hizmetine yönelik sunum özellikleri, bu varlıkların etrafındaki konaklama tesisleri ve turistik işletmelerle oluşturduğu ekosistemler, ildeki yerli ve yabancı ziyaretçilerin sayıları ve profilleri dikkate alınarak, komşu iller ve bölgeler ile kıyaslamalı olarak incelendiğinde turizm sektörü gelişimin seviyesi itibarıyla, henüz keşif aşamasındadır. Bu stratejinin amacı, Kahramanmaraş turizmini keşif evresinden alarak başarılı bir kalkışa geçirmek ve Kahramanmaraş'ı bir turizm destinasyonu haline getirmektir.

Bir başka ifadeyle, strateji Kahramanmaraş turizmi için bir kalkış (take-off) stratejisidir.

Dolayısıyla Stratejinin öncelik eksenleri belirlenirken turizm sektöründeki bu gelişmişlik seviyesi dikkate alınmaktadır. Stratejinin temel amacı bölgenin öncelikle bölgedeki diğer turizm merkezleri ile entegre hale getirilerek yerli ziyaretçiler için önemli bir destinasyon haline getirilmesi ve turizmin yükselişe geçmesidir.

Etkin bir kalkış stratejisi için BEŞ adet eksen belirlenmiştir. Her bir eksen için hedefler ve bu hedefleri gerçekleştirebilmek için gerekli tedbirler(faaliyetler) bir sonraki bölümde belirtilmektedir.

1. KÜLTÜR VE TURİZM VARLIKLARININ BELİRLENMESİ
2. TURİZM VARLIKLARININ İYİLEŞTİRİLMESİ
3. KONAKLAMA VE ULAŞIM ALTYAPISININ GELİŞTİRİLMESİ
4. TURİZM İŞGÜCÜNÜN GELİŞTİRİLMESİ
5. FARKINDALIK, TANITIM VE PAZARLAMA STRATEJİSİ

9.1. KÜLTÜR VE TURİZM VARLIKLARININ BELİRLENMESİ

Optimal bir turizm stratejisinin belki de en önemli ön şartı, sahip olunan ve turizm için bir değer ihtiva eden varlıkların belirlenmesidir. Bu belirleme işi, klasik bir envanter çalışmasının çok üstünde ve ötesindedir. Zira burada, esas dikkat edilmesi gereken, bir turist gözüyle ve turizm perspektifinden öncelikle söz konusu varlığın bir turizm değeri ihtiva edip etmediğinin ortaya konması gerekmektedir. Daha sonra bu varlığın mevcut durumunun turizm hizmet sunumuna ne kadar uygun olup olmadığı sorusuna cevap aranmalıdır. Sonrasında ise, bu varlığa erişimde, ulaştırma ağlarında ve çevre düzenlemesinde eksikliklerin olup olmadığı ortaya konulmalıdır.

- Varlığın turizm açısından önemi,
- Varlığın fiziki durumuna ilişkin eksiklikler,
- Çevre düzenlemesine ilişkin eksiklikler,
- Ulaşım ile ilgili eksiklikler,
- Turizm varlığının çevresindeki restoran, konaklama tesisleri gibi yapılara ilişkin eksiklikler,
- Tanıtım, yönlendirme levhaları, broşürleri gibi eksiklikler

Bu bölümde yer alan tedbirlerde, il genelindeki turizm varlıklarına ilişkin yukarıda kısaca değinilen altyapı eksiklikleri sıralanarak önceliklendirilecektir.

²⁵ <http://geographyfieldwork.com/TourismLifeCycle.htm>

²⁶ Take-off: lansman , kalkış: sıçrama

9.2. KÜLTÜR VE TURİZM VARLIKLARININ İYİLEŞTİRİLMESİ

Yukarıda kısaca değinilen envanter çalışması ile, turizm varlıklarının sayısı ve eksikliklerinin belirlenmesi ile birlikte, turizm hizmeti sunumuna uygun hale getirilmesi için iyileştirme çalışmaları yapılmalıdır. Bu eksen, ildeki turizm varlıklarının iyileştirilmesi için gerekli tedbirleri sıralamaktadır.

İldeki turizm varlıkları, ili ziyaret eden yerli ve/veya yabancı bir ziyaretçinin bakış açısıyla ele alınmalı ve ihtiyaçlar buna göre belirlenmelidir.

Örneğin, şehrin coğrafi olarak görece büyük bir şehir olması sebebiyle, ziyaretçi Kahramanmaraş'ta yer alan turizm varlıklarının minyatürlerini, toplu bir şekilde görüp ona göre destinasyon planlaması yapmak isteyebilir. Bu çerçevede, şehrin otantik dokusunu oldukça iyi bir şekilde yansıtan Tarihi TAŞHAN, Kahramanmaraş'a ait güzelliklerin sunulduğu minyatür bir Kahramanmaraş'a dönüştürülebilir. Han, Geleneksel el sanatlarının sergilendiği, turizm varlıklarının minyatürlerinin yer aldığı, hazırlanacak olan broşürlerin, belgesellerin Han'da bulunacak küçük bir Turizm ofisinde sunulduğu bir ilk uğrak noktası haline getirilmelidir.

Bu bölümde, turizm varlıklarının iyileştirilmesi için gerekli tedbirler listesi bulunmaktadır.

Daha önce Turizm Eylem Planı kapsamında hazırlanmış ve belirli bir takvim dahilinde uygulaması devam eden işlere çoklukla, mükerrerlik olmaması açısından değinilmemiş ancak önemli olanlar yinelenmiştir.

9.3. KONAKLAMA VE ULAŞIM ALTYAPISININ GELİŞTİRİLMESİ

Ulaştırma problemleri turizmin gelişiminin önündeki engellerden birisidir. Özü itibarıyla bir eğlence ve boş zaman aktivitesi olan turizm deneyiminde, ziyaretçinin aracının bozulması, yolda kalması, kaybolması veya yarım saatlik bir yolculuğa iki saat ayırması gibi aksilikler, turist için olumsuz bir tecrübe yaşanmasına yol açacaktır. Dolayısıyla bütün bu detayların bir turist gözüyle ele alınıp, eksikliklerin sorunsuz bir tatil tecrübesi nasıl olmalıdır sorusuna cevap verecek şekilde ele alınması önem arz etmektedir.

Bu çerçevede, turizm varlıkları ile ilgili yönlendirici levhaların konulması, ışıklandırmaların yapılması, şehir merkezindeki binaların, kaldırımların, yolların, mağazaların turistik bir şehir imajıyla uyumlu bir şekilde ele alınması önem arz etmektedir.

Teknoloji ve iletişim altyapısı da fiziki altyapı kadar, belki çok daha fazla önem arz etmektedir. Artık her geçen gün artan oranlarda, insanlar tatil planlamalarını internet üzerinden yapmakta, paketlerini internette satın almakta, deneyimlerini internet üzerinden paylaşmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri pek çok farklı sektörde olduğu gibi turizm sektöründe de hizmet üretim ve tüketimini önemli ölçüde belirlemektedir.

Bu dönüşümü erken algılayıp ayak uydurabilmek, belki de Kahramanmaraş Turizm Stratejisinin en önemli güçlü yanlarından birisini oluşturacaktır. Doğru uygulamalara sahip, işlevsel bir Kahramanmaraş Turizm Portalı, ziyaretçilerin şehre online bir giriş kapısı görevi görecektir.

Ulaştırma ve teknoloji altyapısının gelişimine paralel olarak artan yerli ve yabancı ziyaretçi sayısının karşılanması için yeni turistik konaklama tesislerinin yapımına ihtiyaç olduğu açıktır.

Burada önemli olan, şehrin kültürel ve turistik dokusuna uygun tesislerin yapılmasıdır.

9.4. TURİZM İŞGÜCÜNÜN GELİŞTİRİLMESİ

Artan turizm talebine uygun işgücünün yetiştirilebilmesi, Stratejinin başarısı için kritik bir öneme sahiptir. Yükselen turizm hareketliliğine paralel olarak nitelikli turizm elemanı yetiştirilemezse, sunulan hizmetin kalitesinde aksamalar

olur. Sektörde ihtiyaç duyulan vasıflara sahip eleman yetersizliği, vasıfsız işgücünün turizmde istihdamına yol açar, bu ise orta vadede hizmet kalitesinin düşmesine ve turist sayısının ve turizm gelirlerin düşmesine yol açar.

Nitelikli eleman istihdamı kaliteli hizmet sunumunu, kaliteli hizmet sunumu ise artan turist memnuniyetini ve turist sayısını beraberinde getirir.

Kahramanmaraş turizminin kıyaslamalı turizm üstünlüklerinin belirlenip, bunların ön plana çıkarılması için gerekli projelerin ve işgücünün yetiştirilmesinde üniversite önemli roller oynayacaktır.

Arkeoloji bölümünün ardından ve Gastronomi bölümünün de açılarak Kahramanmaraş turizminin iki önemli değerinin geliştirilmesine katkı vermek bu rollerden birisidir.

Üniversite bünyesinde kurulacak bir Turizm Sürekli Eğitim Merkezi, ilde ihtiyaç duyulan turizm işgücünün yetiştirilmesi için gerekli yaygın eğitim programlarını belirleyebilecektir.

9.5. FARKINDALIK, TANITIM VE PAZARLAMA STRATEJİSİ

Turizm ile ilgili paydaşlar arasında yakın dönemde giderek artan farkındalığın ilk etapta ildeki bütün vatandaşlarca benimsenir hale getirilmesi gerekmektedir. Bunun için Kahramanmaraş'ın turizmde önemli bir potansiyeli olduğunu vatandaş bizzat bu varlıkları yerinde görerek fark etmelidir.

İldeki yazılı ve görsel medya, turizm farkındalığının artırılması için sonuna kadar kullanılmalı, bağrından pek çok halk ozanı, pek çok şairin çıktığı okullarda, Kahramanmaraş turizmine dair şiir ve kompozisyon yarışmaları tertiplenmelidir.

Hazırlanan Strateji ulusal ve uluslararası turizm aktörlerinin de katılım sağlayacağı, bir konferans ile paylaşılmalı, konferans çerçevesinde, alt turizm türlerine ilişkin çalıştaylar düzenlenmelidir.

Pazarlama stratejisinin en önemli bileşeni ise, hedef gruplara yönelik farklılaştırılmış hizmet(ürün) paketlerinin tasarlanarak sunulmasıdır.

Ekte birer taslağı sunulan farklı turizm çeşitleri geliştirilmeli, bu turizm çeşitlerini yurt içinde ve yurt dışında en fazla talep eden gruplara yönelik özel tanıtım kampanyaları oluşturulmalıdır.

EK1: KAHRAMANMARAŞ ÖRNEK TUR PROGRAMLARI

1. İNANÇ TURU (Ş.URFA+K.MARAŞ , 2 GECE 3 GÜN)

1. GÜN:URFA'YA VARİŞ

- KAHVALTI
- HALİL-ÜR RAHMAN CAMİİ
- AYN ZELİHA GÖLÜ,
- DANYAL PEYGAMBERİN KABRİ VE BALIKLIGÖL GEZİLERİ
- ÜNLÜ İSOTÇULAR ÇARŞISI İÇERSİNDE ALIŞVERİŞ İMKANI
- ATATÜRK BARAJINI SEYİR TERASINDAN İZLEME İMKANI VE K.MARAŞ'A HAREKET
- MARAŞ'TA KONAKLAMA

2. GÜN: KAHRAMANMARAŞ MERKEZ

- TARİHİ KAPALIÇARŞI (BAKIRCILAR ÇARŞISI, TAŞHAN, KATİPHAN, SARAÇHANE)
- ABDÜLHAMİDHAN CAMİİ
- YÖRESEL LEZZETLER (ÖĞLEN YEMEĞİ)
- TAŞ MEDRESE VE ULUCAMİ
- MALİK BİN EJDER TÜRBESİ
- KAHRAMANMARAŞ KALESİ
- SÜTÇÜ İMAM ANIT MEZARI
- SERBEST ZAMAN

3. GÜN: AFŞİN-ELBİSTAN

- ESHAB-I KEHF KÜLLİYESİ
- YÖRESEL LEZZETLER (ÖĞLEN YEMEĞİ)
- ULU CAMİİ
- HİMMET BABA TÜRBESİ VE MESCİDİ

DÖNÜŞ

EK1: KAHRAMANMARAŞ ÖRNEK TUR PROGRAMLARI

2. SAĞLIK TURU (K.MARAŞ , 2 GECE 3 GÜN)

1. GÜN: KAHRAMANMARAŞ'A VARİŞ

- TARİHİ KAPALIÇARŞI
(BAKIRCILAR ÇARŞISI, TAŞHAN, KATİPHAN, SARAÇHANE)
- YÖRESEL LEZZETLER (ÖĞLEN YEMEĞİ)
- ILICA KAPLICASI'NA HAREKET
- TARİHİ SÜLEYMANLI KÖPRÜLERİ VE HAMAMI
- KAHRAMANMARAŞTA GECELEME

2. GÜN:

- KAHVALTI- (KAHRAMANMARAŞ)
- EKİNÖZÜ İÇMELERİNE SEYAHAT
- EKİNÖZÜ YUKARI İÇME
- EKİNÖZÜ ORTA İÇME
- ELBİSTANDA GECELEME

3. GÜN:

- KAHVALTI- (ELBİSTAN-CEYHAN NEHRİ KAYNAĞI)
- ESHAB-I KEHF KÜLLİYESİ
- KAHRAMANMARAŞ SEYAHAT
- YÖRESEL LEZZETLER (AKŞAM YEMEĞİ)

DÖNÜŞ

EK1: KAHRAMANMARAŞ ÖRNEK TUR PROGRAMLARI

3. KÜLTÜR TURU (ADIYAMAN+K.MARAŞ , 2 GECE 3 GÜN)

1. GÜN: ADIYAMAN'A VARİŞ

- KAHVALTI
- NEMRUT DAĞI GEZİSİ
- K.MARAŞ'TA KONAKLAMA

2. GÜN: KAHRAMANMARAŞ MERKEZ

- TARİHİ KAPALIÇARŞI (BAKIRCILAR ÇARŞISI, TAŞHAN, KATİPHAN, SARAÇHANE)
- TAŞ MEDRESE-ULUCAMİ-MAHMUT ARİF PAŞA KONAĞI
- KOCABAŞ KONAĞI'NDA YÖRESEL LEZZETLER (ÖĞLE YEMEĞİ)
- BEDESTEN SOKAĞI-DEDELER KONAĞI-HATUNİYE CAMİİ
- GERMANICIA ANTİK KENTİ
- KURTULUŞ MÜZESİ
- KAHRAMANMARAŞ KALESİ
- SERBEST ZAMAN

3. GÜN: AFŞİN-ELBİSTAN

- KAHRAMANMARAŞ MÜZESİ
- DÖNGEL MAĞARASI VE ŞELALESİ
- YÖRESEL LEZZETLER (ÖĞLEN YEMEĞİ - TEKİR)
- ESHAB_I KEHF KÜLLİYESİ

DÖNÜŞ

EK1: KAHRAMANMARAŞ ÖRNEK TUR PROGRAMLARI

4. YAYLA TURU (K.MARAŞ , 2 GECE 3 GÜN)

1. GÜN: KAHRAMANMARAŞ'A VARİŞ

- TARİHİ KAPALIÇARŞI (BAKIRCILAR ÇARŞISI, TAŞHAN, KATİPHAN,SARAÇHANE)
- ALIŞVERİŞ
- KAPIÇAM TABİAT PARKI (YÖRESEL LEZZETLER EŞLİĞİNDE ÖĞLEN YEMEĞİ)
- DÖNGEL ŞELALESİ VE MAĞARASI
- TEKİR, YEŞİLGÖZ (AKŞAM YEMEĞİ)ŞEHİR MERKEZİ (GECELEME)

2. GÜN:

- BAŞKONUŞ YAYLASINA HAREKET
- EŞSİZ DOĞADA MANZARA VE KAHVALTI KEYFİ
- GEYİKLER ARASINDA DAĞ VE DOĞA YÜRÜYÜŞÜ
- YÖRESEL LEZZETLER EŞLİĞİNDE ÖĞLE YEMEĞİMENZELET BARAJI VE ALİ KAYASI TARİHİ CEYHAN TAŞ KÖPRÜSÜ
- SERBEST ZAMAN

3. GÜN:

YAVŞAN YAYLASI

- ÇİMEN DAĞI-ULUDAZ TEPESİ
- ÖĞLE YEMEĞİ
- KUMAŞIR GÖLÜ VE GAVUR GÖLÜ
- KAHRAMANMARAŞ'A DÖNÜŞ

DÖNÜŞ

EK1: KAHRAMANMARAŞ ÖRNEK TUR PROGRAMLARI

5. K.MARAŞ TURU (K.MARAŞ , 3 GECE 4 GÜN)

1. GÜN: KAHRAMANMARAŞ'A VARİŞ

- TARİHİ KAPALIÇARŞI (BAKIRCILAR ÇARŞISI, TAŞHAN, KATİPHAN,SARAÇHANE)
- ALIŞVERİŞ
- KAHRAMANMARAŞ KALESİ
- PANAROMİK ŞEHİR TURU
- KOCABAŞ KONAĞI'NDA AKŞAM YEMEĞİ

2. GÜN:

- KAPIÇAM TABİAT PARKI (YÖRESEL LEZZETLER EŞLİĞİNDE ÖĞLEN YEMEĞİ)
- MENZELET BARAJI VE ALİ KAYASI TARİHİ CEYHAN TAŞ KÖPRÜSÜ
- DÖNGEL ŞELAESİ VE MAĞARASI
- TEKİR, YEŞİLGÖZ (AKŞAM YEMEĞİ)ŞEHİR MERKEZİ (GECELEME)

3. GÜN:

- BAŞKONUŞ YAYLASINA HAREKET
- EŞSİZ DOĞADA MANZARA VE KAHVALTI KEYFİ
- GEYİKLER ARASINDA DAĞ VE DOĞA YÜRÜYÜŞÜ
- YAVŞAN YAYLASI
- ÇİMEN DAĞI-ULUDAZ TEPESİ
- KUMAŞIR GÖLÜ VE GAVUR GÖLÜ(KAHRAMANMARAŞ'A DÖNÜŞ)

4. GÜN

- KAHRAMANMARAŞ MANZARASI EŞLİĞİNDE KAHVALTI KEYFİ
- KENT KURTULUŞ MÜZESİ
- KAHRAMANMARAŞ MÜZESİ
- YÖRESEL LEZZETLER EŞLİĞİNDE ÖĞLE YEMEĞİ

DÖNÜŞ

EK1: KAHRAMANMARAŞ ÖRNEK TUR PROGRAMLARI

6. İNANÇ KORİDORU

1.GÜN

- ANTAKYA MERKEZ
- SAMANDAĞ – TİTUS TÜNELİ, BEŞİKLİ MAĞARA
- İSKENDERUN MERKEZ
- DÖRTYOL - PAYAS SOKULLU MEHMET PAŞA KÜLLİYESİ
- ERZİN - İSOS HARABELERİ
- ANTAKYA'DA GECELEME

2. GÜN

- KARATEPE AÇIKHAVA MÜZESİ (OSMANİYE)
- KASTABALA ÖREN YERİ
- OSMANİYE'DE GECELEME

3. GÜN

- KAHRAMANMARAŞ MERKEZ
- ESHAB-I KEHF
- ABDÜLHAMİD HAN CAMİSİ, TAŞ MEDRESE, ULU CAMİ, MALİK BİN EJDER TÜRBESİ
- KAHRAMANMARAŞTA GECELEME

4. GÜN

- GAZİANTEP MERKEZ
- GAZİANTEP PANOROMİK ŞEHİR TURU
- DÜLÜK ANTİK KENT
- YAVUZELİ
- ZEUGMA
- GAZİANTEP'TE GECELEME

5. GÜN

- RUMKALE
- HALFETİ, BİRECİK
- ŞANLIURFA MERKEZ

- GÖBEKLİTEPE
- ŞANLIURFA'DA GECELEME

6. GÜN

- HARRAN
- BOZOVA
- ADIYAMAN MERKEZ
- NEMRUT

7. GÜN

- DİYARBAKIR MERKEZ
- SİLVAN MERKEZ
- HASUNİ MAĞARALARI
- MALABADİ KÖPRÜSÜ
- DİYARBAKIR'DA GECELEME

8. GÜN

- MİDYAT
- İDİL
- CİZRE
- MİDYAT'TA GECELEME

9. GÜN

- NUSAYBİN
- DARA
- MARDİN MERKEZ
- MARDİN'DE GECELEME

EK 2: VAKIF ESERLERİNİN RESTORASYON DURUMU

SIRA	VAKIF ESERLERİ	RESTORASYON	SIRA	VAKIF ESERLERİ	RESTORASYON
1	Merkez Ulu Cami	Tamamlandı.	16	Merkez Kazancı Cami Onarımı	Projesi Yapıldı.
2	Merkez Taşhan	Tamamlandı.	17	Merkez Duraklı Cami Onarımı	Projesi Yapıldı.
3	Merkez Hatuniye Cami	Tamamlandı.	18	Merkez Bektutiye-Çınarlı Cami Onarımı	Projesi Yapıldı.
4	Merkez İkime Hatun Cami	Tamamlandı.	19	Merkez Çukuroba Cami Onarımı	Projesi Yapıldı.
5	Merkez Hacı Velibey Cami	Tamamlandı.	20	Merkez Divanlı Cami	Projesi Yapıldı.
6	Pazarcık Bağdını Sağır Cami	Tamamlandı.	21	Merkez Çığ Çığ Cami Onarımı	Projesi Yapıldı.
7	Himmetbaba Cami	Tamamlandı.	22	Ceyhan Cami Onarımı	Projesi Yapıldı.
8	Elbistan Ulu Cami	Tamamlandı.	23	Acemli Cami Onarımı	Projesi Yapıldı.
9	Elbistan Kızılcaoba Cami	Tamamlandı.	24	Merkez Devecili Cami Minaresi Onarımı	Projesi Yapıldı.
10	Afşin Eshab-ı Kehf Kül-lyesi	Tamamlandı.	25	Merkez Dede Mehmet Cami Onarımı	Projesi Uygulama Aşama-sında.
11	Elbistan Çarşı Atık Cami	Tamamlandı.	26	Merkez Boğazkesen Cami Ona-rımı	Projesi Uygulama Aşama-sında.
12	Afşin Pirali Cami Mi-naresi	Tamamlandı.	27	Çağlayancerit Keziban Hatun Cami Onarımı	Projesi Uygulama Aşama-sında.
13	Nuh Cami Onarımı	Projesi Yapıldı.	28	Merkez Şih Cami	Projesi Yapıldı.
14	Merkez Bey Cami Ona-rımı	Projesi Yapıldı.	29	Merkez Şekerli Cami Proje Te-mini İşi	İhale Ödeneği İstenildi.
15	Merkez Evzaniye Cami Onarımı	Projesi Yapıldı.	30	Merkez Taş Medrese Onarımı	Yaklaşık maliyet çalış. devam etmektedir.

EK 3: KAHRAMAN MARAŞ KALELERİ VE TESCİL DURUMLARI

SIRA	TESCİLLİ YAPI	TARİH	K.SAYISI	SIRA	TESCİLLİ YAPI	
1	Anacık Kalesi	26.12.1989	500	19	Beşbucak Kalesi	Çalışmalar devam ediyor.
2	Meryemçil Kalesi	31.01.2002	4591	20	Beyoluğu Kalesi	Çalışmalar devam ediyor.
3	Akkale	26.12.2002	5026	21	Bülen Kalesi	Çalışmalar devam ediyor.
4	Haşırın Kalesi	28.07.2005	900	22	Copçalar Kalesi	Çalışmalar devam ediyor.
5	Azğıt Kalesi	28.07.2005	901	23	Çürük Kalesi	Çalışmalar devam ediyor.
6	Babikli (Kudret) Kalesi	29.06.2009	5100	24	Kaledere Kalesi	Çalışmalar devam ediyor.
7	Mitel Kalesi	29.06.2009	5101	25	Kızılluk Kalesi	Çalışmalar devam ediyor.
8	Mazgaç Kalesi	29.06.2009	5102	26	Tırtatlı Kalesi	Çalışmalar devam ediyor.
9	Kalası (Keşkah) Kalesi	29.06.2009	5103	27	Yılan Kalesi	Çalışmalar devam ediyor.
10	Bossek Kalesi	29.06.2009	5104			
11	Kaleboynu (Halbur) Kalesi	29.06.2009	5105			
12	Rıfatiye I Kalesi	29.06.2009	5106			
13	Rıfatiye II (Büğeme) Kalesi	29.06.2009	5106			
14	Keşiş Kalesi	29.06.2009	5107			
15	Hisar Kalesi	29.06.2009	5108			
16	Çebiş Kalesi	29.06.2009	5109			
17	Burunönü Kalesi	29.06.2009	5111			
18	Dibi Kalesi	29.06.2009	5112			

EK 4: K.MARAŞ YEREL TURİZM VARLIKLARI

DOĞA TURİZM	GURME TURİZMİ	İNANÇ TURİZM	KÜLTÜR TURİZMİ	MİLLİ MÜCADELE TUR.	MOZAİKLER	SAĞLIK / ŞİFA TUR.
Başkonuş Yaylası	Ekşili Çorba	Ulu Cami	Kapalı Çarşı	K.Maraş Müzesi	Germanicia Antik Kenti	Ilıca Kaplıcası
Yavşan Tabiat Parkı Yaylası	Ekşili Aya Sulusu	Abdulhamid Han Cami	Taşhan	K.Maraş Kalesi		Ekinözü İçmeleri
Kapıçam Tabiat Parkı	Maraş Kebabı	Taş Medrese	K.Maraş Kalesi	Kurtuluş Anıtı		
Döngel Mağaraları ve Şelalesi	Mumbar Dolması	İkime Hatun Mescidi ve Türbesi	Tarihi Ceyhan Köprüsü	Kurtuluş Müzesi		
Tekir Yeşilgöz Obruğu	Yanyana (Eliböğünde)	Hatuniye Cami ve Türbesi	Süleymanlı Kanlı Köprü	Sütçü İmam Anıt Mezarı		
Menzelet Baraj Gölü ve Ali Kayası	Tarhana Çorbası	Acemli Camisi	Süleymanlı Aslanlı Çeşme			
Fırın Vadisi	Maraş Tarhanası	Malik Bin Eşter Türbesi	Kocabaş Konağı			
Körsulu Vadisi	İçli Köfte	Yum Baba Türbesi	Mahmut Arif Paşa Konağı			
Savruk Mağarası ve Şelalesi	Acem Pilavı	Alaüddinle Türbesi	Katiphan			
Beyoğlu Kasabası Gavur Gölü	Maraş Dövmeye Dondurma	Derdiment Dede Türbesi	Dedeler Konağı			
Çimendağı - Uludaz	Şıracılık+Kabarcık Üzümleri	Afşin Eshab-ı Khef Külliyesi	Arasa Camisi			
	Maraş Pul Biberi	Elbistan Ulu Cami	Çukur Hamamı			
	Salep	Elbistan Himmet Baba Cami	Saraçhane Çarşısı			
		Elbistan Karahöyük				

Doğa Turizmi

Doğa Turizmi açısından Yavşan, Başkonuş, Karagöl, Yedikuyu, Çalıbalma, Üçkaya, Çevirme, Binboğa, Gonan, Yenice kale, Kazma, Kozludere ve Bertiz yaylaları, günübirlik geziler için. Pınarbaşı, Fırnız, Yeşilgöz, Tekir, Güvercinlik, Ali Kayası, Kapiçam Mesire Alanları ile Döngel Mağaraları, Kestel Mağarası Sığınağı (Andırın), Yedi Uyurlar Mağarası (Afşin), Gümüşkaya Mağarası (Göksun), Değirmendere Mağarası (Göksun) Savruk Mağarası, Bulutdeliği Mağarası (Pazarcık), Yılanlı Mağara (Pazarcık) ve Kırk Mağaralar (Pazarcık) gibi tabiat harikaları zaman zaman fotoğrafçıların durağı haline gelmiştir. Kahramanmaraş'taki baraj gölleri sörf, kano ve yelken vb. su sporları için, Ceyhan Nehri ve Aksu Çayı rafting için uygun parkurlara sahiptir.

Uludaz Dağı'nın Naif Sakinleri: Uğurböcekleri

Şehir merkezine 65 km. uzaklıkta ve Büyüksır Köyü yakınlarında olan Uludaz Dağı bulutlarla kaplı zirvesi ve Koloniler halinde görülen uğur böcekleri ile turizm açısından önemli bir alandır. Halk arasında “gelin böceği”, “uğur böceği” veya “uç uç böceği” olarak bilinen Coccinellidae familyasına ait türlerin en önemlisi ve en çok bilineni Coccinellaseptempunctata, diğer bir tanımla “yedi noktalı uğur böceği” yaz aylarında uludaz tepesinde yoğun bir şekilde gözlenmektedir.

Uğur böcekleriyle ünlü olan Uludaz Tepesi foto safari ile ilgilenen ve doğayı seven kişilerin ilgisini çekecek bir yer olup doğa turizmi için önemli değerlerdendir.

Ters Lale

Akdeniz ikliminden karasal iklime geçiş kuşağında yer alan Afşin'de doğal ortamında yetişen Latince adı Fritillariaİmperialis, olan ters lale, Afşin ilçesinin kuzey kesimlerinde Yukarı Ceyhan Vadisi boyunca bulunmaktadır. Dünya'da sadece Anadolu'da birkaç yerde yetişen endemik bir bitkidir.

Başkonuş ve Yavşan Yaylaları

Başkonuş yaylası Kahramanmaraş'ın en gözde tabiat harikalarından biridir. Kahramanmaraş-Andırın karayolunun55. km.sinde. Şehrin batı tarafında yer almaktadır.1850 metre rakımda piknik yapmaya müsait, çam, kamalak ve meşe ağaçları ile kaplı bir yayladır.Orman İşletme Müdürlüğü tarafından buraya konaklama ve dinlenme evleri yaptırılmıştır. Ayrıca bu yayla geyikleriyle ünlüdür.Yaylada Geyik evi bulunmaktadır. Zengin doğası, temiz havası ve geyikleriyle görülmeye değer ve yayla turizmi için elverişli bir yerdir.

Yavşan Yaylası ise il merkezine 36 km mesafede Akdeniz, Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu Bölgeleri'nin birbirine en çok yaklaştığı alanda yer alır. Doğal su kaynakları bakımından oldukça zengin olup bölgeye özgü yaklaşık 65 adet bitki türü tespit edilmiştir.

Menzelet Barajı ve Ali Kayası

Menzelet Barajı Ceyhan Nehri üzerinde, sulama ve enerji amacıyla 1980-1989 yılları arasında inşa edilmiş bir barajdır. Baraj kenarında piknik ve seyir alanları bulunmaktadır. Barajın güneyinde Ali Kayası adı verilen büyük bir yükselti bulunmaktadır. İki sarp kayanın arasında çağlayanlar halinde akan suların etrafı çam ve meşeliklerle kaplıdır. Heybetli bir görünüme sahip olan Ali Kayası'nın yüksekliği 148 metredir. Kayanın büyük bölümü Menzelet Barajı'nın suları altında kalmıştır.

Döngel Mağarası

Kahramanmaraş-Kayseri karayolunun 50. km.sinde yer alan Döngel, üst üste ve birbirine bağlı üç mağaradan oluşan bölgedeki en önemli mağaralardan biridir. Kahramanmaraş topraklarında ilk yerleşim İ.Ö 40.000-10.000 PaleolitikDönem'de bu mağaralarda başlamıştır. Buradaki mağaralarda çakmak taşı ve kemikten yapılmış deliciler, kalemler, kazıyıcılar, çakı ve çekiç olarak kullanılan malzemeler ile etobur ve otobur hayvanların diş ve kemik kalıntıları bulunmuştur. Büyük bir su kütlesi çağlayanlar halinde bu mağaralardan çıkmaktadır. Mağaranın etekleri ceviz ve çınar ağaçları ile kaplı, yemyeşil bir dinlenme ve piknik alanıdır. Ayrıca çevrede bulunan köylerin elektrik ihtiyacını karşılamak için Tekir- Döngel Hidroelektrik Santrali kurulmuştur.

Tekir

Döngel Mağaraları'nın yakınında, çam ve ardıç ormanları ile kaplı olan Tekir Yaylası, Kahramanmaraş-Göksun karayolunun 55. km.sinde çok güzel bir dinlenme yeridir. Bol su kaynakları ve ulaşım kolaylığı buranın hızla gelişmesini sağlamıştır.. Tekir mutfağıyla da ünlü bir yerdir. Gündelik kesilen eti, davar yoğurdu, elması, fasulyesi, peyniri, balı, alabalığı ve ardıç namındaki suyu çok meşhurdur.

Tekir, hem bu bölgeyi besleyen çayların gözleri hem de mağaraları ile zengin doğaya sahip bir yerdir.. Arkıt Çayı gözü, Değirmenderesi gözü ve kıyıları, Yeşilgöz ve kıyısı, Uzundurdu gözü ve çevresi, orman fidanlığı, Çam içi dinlenme yeri, Kapılı Mağara ve Tarhanakaya mağaraları gezilip görülecek yerleridir. Değirmenderesi gözüne yapılan “Tekir Alabalık Üretim Tesisleri” de bu bölgenin kalkınmasında ve ekonomik yapısında canlanmaya neden olmuştur.

Yeşilgöz Obruğu

Dağın altından 45 m derinlikte kaynayan suyu ile yeşil bir gözü andırmaktadır. Çınarlar ve salkımsöğütler altında su kenarında piknik yapma imkanı bulunmaktadır.

Kapiçam Tabiat Parkı

Gaziantep yolu üzerinde bulunan Kapiçam Tabiat Parkı'nda, botanik bahçesi, kınalı keklik üretme istasyonu, göletler, piknik ve kamp alanları ve yeme-içme yerleri bulunmaktadır. Doğaseverlerin bitki ve hayvan hayatını gözlemleyebilecekleri Kapiçam Tabiat Parkı ülkemizin 30. milli parkıdır.

İnanç Turizmi

Yedi Uyurlar / Eshab-ı Kehf Külliyesi

4 farklı birimden oluşan Eshab-ı Kehf Külliyesi Afşin'in en önemli tarihî eseridir. Kutsal mağarayı da içine alan külliye, Afşin'in altı km. kuzeybatısında küçük bir dağ üzerinde yer almaktadır. Külliye dört eser bulunmaktadır. Bunların üçü külliyenin esasını teşkil eder, dördüncüsü ise çok sonra Dulkadiroğulları zamanında yapılmış bir ilavedir. Hem mimari açıdan hem de manevi açıdan tüm dünyadan insanların ilgi odağı olan Eshâb-ı Kehf Mağarası “Yedi Uyurlar” olarak farklı dinlerde benimsenen, kutsallık atfedilen yedi inanmış gencin “uyudukları” yer olarak bilinmektedir. Bugün 33 ülkede ve Anadolu'da Yedi Uyurlar'ın uyuduklarına inanılan başka yerler de bulunmaktadır.

Merkez Ulu Cami

Kahramanmaraş Kalesi'nin güneyindeki meydanda bulunan Ulu Cami, Dulkadiroğulları'ndan Süleyman oğlu Alâüddevle Bey tarafından 1496 yılında yaptırılmıştır. Dikdörtgen planlı caminin yapımında kesme taş kullanılmış, üzeri de ahşap hatıllarla örtülmüştür. Caminin kuzeyine sonradan ahşap çatılı yedi paye ve bir de duvar uzantısından meydana gelen bir son cemaat yeri eklenmiştir. Caminin girişindeki taş işçiliği ayrıca dikkat çekmektedir.

Taş Medrese – Mescit – Türbe

Alâüddevle Bey'in kızının adına yapıldığı öne sürülen Taş Medrese, düzgün olmayan dörtgen planlı, açık avlu çevresinde sıralanmış bölümlerden oluşmaktadır. Avlunun sağında medrese odaları, girişin karşısında dikdörtgen planlı mescit ve solunda da piramit çatılı türbe yer almaktadır.

İklima Hatun Mescidi ve Türbesi

Bakırcılar Çarşısı yakınlarında bulunan İklima Hatun Mescidi Alaüddevle'nin kızı İklima Hatun adına 1547'de yaptırılmıştır.

Hatuniye Camisi ve Türbesi (Şems Hatun Camisi)

Kahramanmaraş'taki Kurtuluş Mahallesi'nde bulunan Hatuniye Camisi, Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde, 15. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Giriş kapısı üzerinde bulunan kitabesi daha sonra avlu duvarına yerleştirilmiştir fakat bugün tamamen okunamayacak durumdadır. Bu nedenle de yapım tarihi kesinlik kazanamamıştır. Cami kesme taştan dikdörtgen planlı, ibadet mekânının üzeri ahşap bir çatı ile örtülüdür. Camide Şems Hatun'un türbesi bulunmaktadır. Caminin sağ ön kısmında bulunan ve camiden ayrı olan minaresi Ulu Cami minaresi ile benzerlik göstermektedir. Kare kaide üzerine yuvarlak gövdeli ve şerefe üstü çatılı olarak yapılmış olan bu minare türü Kahramanmaraş minarelerinin karakteristik özelliğidir.

Malik Bin Ejder Türbesi

Merkeze 6-7 km. mesafedeki Malik Bin Ejder Türbesi şehrin Adana yolu girişinde, yüksekçe bir tepenin üzerinde bulunmaktadır. Malik Bin Ejder'in Halit bin Velid komutasındaki İslam ordusu ile buraya geldiği ve burada vefat ettiği bilinmektedir. Türbedeki kitabede türbenin miladi takvimle 1201 yılında dönemin kaymakamı Ziya Eddin Yusuf tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Terastan baktığımızda uçsuz bucaksız Kahramanmaraş Ovası ve nispeten uzaklarda kalan Kahramanmaraş'ın merkezi ile Kumaşır Gölü görülmektedir.

Elbistan Ulu Cami

Cami üzerindeki kitabelere bakıldığında 1520-1566, 1815-1816, 1922 ve 1932 yıllarında onarıldığı anlaşılmakta ve Osmanlıların Elbistan'ı ele geçirdikten sonra, 16. Yüzyılda yaptırıldığı düşünülmektedir.

Himmet Baba Camisi ve Türbesi

Himmet Baba Camisi'nin kitabesi bulunmadığı için yapım tarihi ile ilgili net bir bilgi yoktur ancak mimarî özellikleri bize 4.yy.ın. sonlarında yapıldığını göstermektedir. Caminin hemen yanında da Himmet Baba'nın türbesi yer almaktadır. Yapı moloz taştan yapılmış, kareye yakın dikdörtgen planlı, içten kubbe, dıştan da konik bir çatı ile örtülmüş ve 1952 yılında restore edilmiştir.

Kültür Turizmi

Çukur Hamamı

Çukur Hamam, Evliya Çelebinin Seyahatnamesi'nde bahsedilmekte ve dolayısıyla 16.yy.da yapıldığı tahmin edilmektedir. Klasik Osmanlı hamam mimari planında yapılan hamam soyunmalık, ılıklik ve sıcaklık bölümlerinden oluşmaktadır.

Kapalı Çarşı

15. yüzyılda yapıldığı düşünülen Kapalı Çarşı, Bedesten ile Bakırcılar çarşısı arasında iki ayrı bölümden oluşmaktadır. Çarşı koridor çevresinde sıralanmış dükkanlardan meydana gelmiş, üzeri yuvarlak bir tonozla örtülüdür. Aydınlatma da üstteki tonozlara açılan pencerelerden sağlanmıştır. Osmanlı Dönemi kapalı çarşılarının en erken örneklerinden birisidir ve ortasındaki dua kubbesi ile dikkat çekici bir yapıdır. Günümüzde kapalı çarşıda Kahramanmaraş geleneksel el sanatlarının hala sürdürüldüğünü görmek mümkündür. Bu bağlamda çarşıda çok sayıda bakırcı, kalaycı, ahşap oymacı, yemeni ustası ve eserleri bulunmaktadır.

Saraçhane

Eskiden saraç olan bu dükkanlar günümüzde değişik el sanatlarını icra edildiği, zanaatkarların bulunduğu bir mekan haline gelmiş durumdadır. Silah tamircisi, sandıkçılar, yemeniciler, semerciler çarşıda bulunan zanaatkarlardandır.

Ceyhan Nehri ve Köprüsü

Elbistan ilçemizin Pınarbaşı'ndan doğan Ceyhan Nehri şehrin can damarıdır. Ceyhan, Çukurova'da geniş bir delta oluşturarak İskenderun Körfezi'nden Akdeniz'e dökülmektedir. Ceyhan'ın kolları aktıkları topraklara tarih boyunca bereket dağıtmış, dolayısıyla da Hititlerden bu yana bir çok kültüre ev sahipliği yapmıştır. Bugün Ceyhan nehri üzerinde kurulan Menzelet, Aslantaş, Sır ve Berke hidroelektrik santralleri bölgenin ihtiyacı olan elektrik enerjisini üretmektedir.

İsmi Ceyhan Nehri'nden alan, Kahramanmaraş'a 10 km. uzaklıktaki Ceyhan (Göksu) Köprüsü 15. yüzyılın ikinci yarısında, daha eski dönemlerden kalan başka bir köprünün temelleri üzerine yapılmıştır. Uzunluğu 154.60 m.'dir ve 6 sivri gözden oluşmaktadır. Taştan yapılan köprü değişik zamanlarda yapılan onarımlara rağmen özgünlüğünü koruyabilmiştir.

Taş Han

Tarihi Taşhan Dulkadiroğulları Dönemi'nde yapıldığı söylenen, moloz taştan kare avlu çevresinde iki katlı bir yapıdır. Yeniden restore edilen Taşhan'da çeyiz ve ahşap ürünleri satan esnaflar bulunmaktadır.

Kâtip Han

Cumhuriyet Han olarak da anılan Katiphan Belediye, Bakırcılar ve Demirciler çarşılarının yer aldığı Çarşıbaşı semtinde yer almaktadır. Taş Han'a oldukça yakın olan Kâtip Han'ın 18. yy.da yapıldığı tahmin edilmektedir.

Milli Mücadele Turizmi

Kahramanmaraş Arkeoloji Müzesi

Azerbaycan Caddesi'ndeki bulunan Kahramanmaraş Müzesi'nde 30.000 civarında eser bulunmaktadır. Bu eserler

7 salonda sergilenmektedir. Kentin simgesi haline gelen ve Hitit dönemine ait olan Taş Aslan heykeli de burada bulunmaktadır.

Sütçü İmam Türbesi ve Çeşmesi

I. Dünya Savaşı'nda, Kahramanmaraş'ı Fransızların işgali sırasında ilk kurşunu atarak direnişi başlatan ve şehit edilen Sütçü İmam'ın kabri Uzunoluk semtindeki Çınarlı Camisi'nin bahçesinde yer almaktadır. Kabri kireç taşından yuvarlak planda, üzeri kubbeli ve etrafı açık olarak yapılmıştır. Ayrıca burada Sütçü İmam'ın anısına bir anıt ve bir de çeşme yaptırılmıştır.

Kurtuluş Anıtı ve Arasa Camisi

Kurtuluş Anıtı'nda Sütçü İmam'ın 1 Kasım'da attığı kurşun ve Kurtuluş Savaşı betimlenmektedir. Anıtın sol tarafında da Arasa Camisi yer almaktadır. İki minareli, kesme taş ile inşa edilen caminin kitabesinden caminin 9. yy.'da tamamen yıkıldığı, 1900 yılında yeniden yapıldığı anlaşılmaktadır.

Kahramanmaraş Kalesi

Şehrin tam ortasında, Hititler Dönemi'ne ait Hitit komutanı Tarhon tarafından şehrin ele geçirilmesine bir hatıra olarak yaptırılan kalenin İ.Ö I. ile İ.S II. yy. arasındaki dönemde yapılmış olacağı düşünülmektedir. Bugüne kadar bir çok kez onarılmıştır. Son olarak, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün üstlendiği restorasyon çalışmasında surlarının bir bölümü ve üç burcu restore edilmiştir.

Kahramanmaraş'ı tepeden seyretmek için en doğru adreslerden biri olan bu kalenin içinde çay bahçeleri, çocuk parkı ve dinlenme mekânları bulunmaktadır.

Germanicia Mozaikleri

İlimiz Merkez Karamaraş mevkiinde yer alan ve 2007 yılı Ağustos ayında kaçak kazı sonucu ortaya çıkarılan **“Germanicia Mozaikleri”** çalışmaları devam etmektedir.

Hititler, Asurlar, Persler, Makedonyalılar ve Selefkoslar gibi devletlerin hâkimiyet sürdükleri Maraş, M.Ö. 64'te Romalıların eline geçmiştir. Roma İmparatoru GaiusCaesar Augustus Germanicus tarafından şehir yeniden inşa edilerek **“Kaiseria Germanicia”** adı verilmiştir. Ortaçağ tarihçileri, Romalıların şehre Germanicia dediklerini doğrulamaktadır. Çağın Latince, Grekçe ve Arapça kaynaklarından da anlaşılan **Germanicia Mozaiklerinin**, Geç Roma / Erken Bizans dönemine ait olduğudur.

Günümüzde ortaya çıkan Mozaikler, bu dönemde şehirde yaşanan siyasi, sosyal, kültürel ve iktisadi durumu da yansıtmaktadır. Mozaik tabakalarındaki tessera (mozaik taşı) çokluğu aynı zamanda betimlemelere (motiflere) ince detayların verilmesini sağlamıştır.

Mozaiklerdeki tasvirlerde; bitkisel (floral) ve geometrik motifler, günlük hayattan seçilmiş betimlemeler ve dönemin mimari yapısını gösteren kompozisyonlar yer almaktadır. Özenli işçilikleri, tasvirlerdeki desenler, konu ve ikonografi çeşitliliği ile kendine özgü bir karakteri olan “Germanicia Mozaikleri”, hem kalite hem de işçilik olarak daha ayrıcalıklı kılmalıdır.

“Germanicia Mozaiklerinin”; kalite, teknik, stil ve kompozisyon açısından döneminin en kaliteli mozaikleri olan **“İstanbul Büyük Saray Mozaikleri”** ve **“Şanlıurfa Haleplibahçe Mozaikleri”** ile aynı niteliklere sahip olduğu, ifade edilmektedir. Kullanılan malzeme; mozaiklerin kalitesine uygun çok farklı renk skalasına sahip taş, cam, mermer,

kireç taşıdır. Tessera (mozaik taşı) boyutlarının benzer örneklerine göre çok küçük boyutlarda olması, mozaiklerin yüksek kalitesinin bir diğer göstergesi olup, bu da figürlerde en küçük detayların bile gösterilebilmesini ve **3 boyutlu** görünüm yakalanmasını sağlamıştır.

İlimiz şehir merkezi; Dulkadiroğlu, Bağlarbaşı, Namık Kemal ve Şeyhadil Mahallelerini kapsayan **146 hektarlık** alanın sınırları belirlenerek, 2010 yılında **3. Derece Arkeolojik Sit Alanı** olarak tescil edilmiş olup “Germanicia Mozaiklerinin”, **Arkeopark** olarak projelendirilerek ziyarete açılması bu bölge bir açık hava müzesi haline dönüştürülecektir.

Sağlık/Şifa Turizmi

Ilıca Kaplıcası

Kahramanmaraş'ın 72 km. kuzeyinde, eski Elbistan-Kahramanmaraş kervan yolu üzerinde, Berit Dağı eteklerindeki Ilıca Kaplıcasının kükürt petrol artığı ve az miktarda yağ karışımı ile meydana gelen şifalı suyunun romatizmal hastalıklara ve kadın hastalıklarına iyi etki yaptığı belirtilmektedir. Ilıca sahip olduğu ılıman iklimi ve doğasının yanı sıra Kahramanmaraş'a olan yakınlığı nedeniyle son yıllarda hızla gelişmiştir. Ilıca kaplıcası kapasitesi ve su nitelikleri itibarıyla yerel ölçekte hizmet verebilecek özelliklere sahiptir. Ayrıca Ilıca Kaplıcası Türkiye'de su kalitesi açısından 25 özel noktadan biri seçilmiştir. Burada üç büyük tesis hizmet vermektedir. Belediye ve özel idareye ait işletmelerin yanı sıra 1997 yılından bu yana hizmet veren bir de özel sektöre ait bir işletme bulunmaktadır. Beldede bu işletmelerin yanı sıra çok sayıda da pansiyon vardır. Burası 1500 yatak kapasiteli bir termal merkezidir.

Kaplıca turizmi, nisan ayı ortasından kasım ortasına kadar sürmekte, temmuz, ağustos ve eylül ayları ise en yoğun dönemini yaşamaktadır. Beldede çok sayıda restoran, giyim ve hediyelik eşya satan dükkanlar da bulunmaktadır.

Ekinözü İçmeleri

İnsan sağlığı üzerinde olumlu etkileri bulunan, kapasite ve kaynak nitelikleri bakımından ülkemizin önemli içmelerinden biri olan Ekinözü İçmeleri, yukarı, aşağı ve orta olmak üzere 3 içmeden oluşmaktadır.

Yukarı İçme, Orta İçme ve Aşağı İçme olarak adlandırılan Ekinözü İçmeleri'nde çok sayıda otel ve pansiyon bulunmaktadır. Belediye'nin işlettiği otelin yanı sıra çok sayıda da özel işletme bulunmaktadır. Haziran, temmuz ve ağustos ayları boyunca son derece hareketli bir yerdir. Ekinözü İçmeleri maden suyu bakımından da ülkemizin önde gelen içmelerinden biri olup özellikle böbrek hastaları, mide, bağırsak ve idrar yollarında sorunları olanlar ile şeker hastaları için önemli bir merkezdir. Bünyesinde bulunan çamur banyoları Cilt hastalıklarının tedavisinde tercih edilmektedir. Bu çamur banyolarının yanı sıra aynı bölgede bulunan doğal bir gaz ile hemoroit hastaları da şifa bulmaktadır.

Geleneksel El Sanatları

Birçok medeniyete ev sahipliği yapan Kahramanmaraş, bu medeniyetlerin kültür mirasına sahip çıkmış ve geleneksel el sanatlarını günümüze kadar sürdürmüştür. Birbirinden güzel eserler veren Kahramanmaraşlı ustaların büyük emek ve sabırla sürdürdükleri el sanatları Türk el sanatlarının binlerce yıllık sürekliliğini de gözler önüne sermektedir. Sim işlemeciliği, dokumacılık, iğne oyacılığı, kuyumculuk, bakırcılık, ağaç oymacılığı, köşkerlik külekçilik, dericilik, keçecilik, gümüş işlemeciliği, kalaycılık ilk akla gelen el sanatlarıdır.

Sim sırma işleme

Sim sırma işlemeciliği Kahramanmaraş'a has bir işleme sanatıdır. Sim – sırma işlemeciliğini kadife elbise, kadife yastık, yatak örtüleri, seccadeler, bohçalar, masa örtüleri üzerine yapılan el işçiliği olarak değerlendirebiliriz. Bu zarif işlemeciliğin örneklerine geçmişte Osmanlı saray yaşamında rastlanırken, şimdi müzelerde ve zaman zaman hanımların kıyafetlerinde rastlamak mümkündür.

Dokumacılık

Yurdumuzun birçok yöresinde olduğu gibi Kahramanmaraş'ta da dokumacılık temelde göçebe kültürüne ve geleneklerine dayanıyor. Dokuma ürünlerini sıralarsak yolluk, heybe, torba, kilim, yük çulu, çuval, haral, çadır örtüsü ve göçer eşyaları ilk akla gelenler olacaktır.

Kuyumculuk

Kahramanmaraş'ın en önemli el sanatlarından biri olan kuyumculuk Osmanlı Dönemine ve daha önceki beylikler dönemine dayanmaktadır. Zülkadiroğlu Beyliği zamanında işlenmekte olan ve günümüze kadar süregelen Maraş Burması Kahramanmaraş'a özgü çizgileri ve ustalığı yansıtmaktadır. Türkiye'nin altın merkezi olan İstanbul'dan sonra Kahramanmaraş ikinci sırada yer almaktadır.

Ağaç Oymacılığı

Orman ürünlerine bağlı olarak gelişen oymacılık sanatı yörede yüzyıllardır devam etmektedir. Ağaç oymacılığı için özellikle ceviz, kavak, gürgen gibi ağaçlar tercih edilmektedir. Ağaç oyma sanatı, şehrin bazı semtlerindeki atölyelerde yapılmaktadır. Buralarda üretilen mamuller genellikle çeyiz sandığı, mücevher kutuları, sehpa takımları, tepsi, tava, aynalıklar, isimlikler, cami minberi, mihrabı, vaaz kürsüsü vb. ürünler üretilmektedir.

Bakırcılık

Kahramanmaraş'ta çok eskilere dayanan bir sanat dalıdır. Özellikle kırmızı bakırdan yapılan ve elde dövülerek üretilen ürünler bakır atölyelerinde üretilen kazan, leğen, hamam leğeni, kulplu tas, süzek, tencere, kuşkana, kapaklı sahan, aşurelik ve bakraç gibi geleneksel kap çeşitleri Türkiye'nin hemen hemen her yöresine satılmaktadır.

Deri İşlemeciliği - Köşkerlik (Keçecilik, Semercilik, vs...)

Deri işlemeciliğinin Kahramanmaraş'taki yerel adı köşkerlik. Giyim eşyalarından hayvan koşumlarına kadar, yaygın bir kullanımı vardır. İlk dikkati çekenler pabuçlar, çizmeler, postallar, çarıklar, terlikler gibi ayakkabı türleridir. Saf deriden yapılan bu ayakkabılar hem sağlıklı hem çok rahat hem de değişik tasarımları tercih edenler için çok cazip ürünlerdir. Semercilik ise teknolojiye yenik düşmemeye çalışan bir el sanatıdır. Son yıllarda Dünya genelinde çekilen tarihi içerikli filmlerde oynayan oyuncuların kostümlerinde yoğun şekilde kullanılmaktadır.

Yöresel Mutfak Kültürü

Kahramanmaraş'ta kültürel değerlerin bir ögesi de yemek ve tatlılardır. Kış için tarhana, bulgur, döğme, nişasta hazırlanır ve biber, patlıcan, kabak, bamya ve fasulye gibi yiyecekler kurutulularak saklanır.

Tarhana, eşkili çorba, döğmeli mercimekli çorba, yoğurtlu döğmeli çorba, Maraş paçası gibi çorbalar; simit köftesi, kısır köftesi, içli köfte, sömelek köfte, suluyağlı köfte, eşkili köfte, yoğurtlu köfte, yavan köfte, ekşili aya köftesi gibi köfte çeşitleri; keşkek (döğme aşı) Maraş pilavı, tavuklu pilav, peynirli ve çökelekli börek, bayram çöreği gibi pilav ve börekler yöreye özgü yemeklerdir.

Tatlı olarak ünlü Maraş dondurasını unutmamak gerekir. Fıstık ezmesi, un sucuğu, pestil sucuğu, hapısa yörenin bilinen diğer tatlılarıdır.

Maraş Dondurması

Ahır dağı eteklerindeki keçilerin sütü ve aynı dağdaki orkide köklerinden elde edilen doğal sahleple üretilen ünlü dünyaya yayılmış Maraş Dövmesi dondurasıdır. Coğrafi İşaret ile ödüllendirilen ve son yıllarda Turizmin öneminin artması ile birlikte ivme kazanan Maraş Dondurması, Dünya geneline ihraç edilmeye başlanarak sektör haline gelmiştir.

Maraş Biberi

Maraş kırmızı biberi hem daha acı olur hem de taşıdığı konsantre C vitamini, yiyeceklere kattığı tat ve renk ile mutfak meraklılarının en çok tercih ettiği biber olmuştur. Ayrıca Maraş Biberi adı altında tescillenmiş ve Coğrafi İşaret sistemine kaydedilmiştir.

Maraş Fıstık Ezmesi

Kahramanmaraş'a özgü bir ürün olan fıstık ezmesi ustaların maharetli ellerinde yoğrularak ve çeşitli işlemlerden geçirilerek hazırlanmaktadır. Birçok alanda kullanılmakla beraber ilimizde döner şeklinde kesilerek de ikram edilmektedir.

Maraş Tarhanası

Kahramanmaraş mutfağının en vazgeçilmez gıdası kendine has üslubu ile Maraş Tarhanasıdır. Tarhana hem doyurucu, hem lezzetli olup, alternatif şartlarda tüketilen bir gıdadır. Buğday dövmesi, yağlı yoğurt ve dağ kekiği ile yapılan Maraş tarhanasının çorbası da yapılmaktadır. Sektörde Cips tarzında üretim de yapılmaktadır. Coğrafi İşaret kaydına alınan Maraş Tarhanası son yıllarda sektör haline gelmiştir.

Maraş Çöreği

Taş fırınlarda üretilen şekerli, tuzlu, gevrek ve yumuşak olarak sunulabilen Kahramanmaraş'a özgü bir gıda ürünüdür.

Maraş Sucuğu / Maraş Şırası

Kahramanmaraş'a özgü bir başka ürün ise Bertiz Üzüdür. Attarların tezgahlarında Bertiz üzümünden yapılan bastık, pestil, samsa, karasucuk ve köpük sucuğun tadı muhteşemdir. Hiçbir katkı maddesi içermeyen, doğal üzüm suyu ile yapılan vitamin deposu bir gıda ürünüdür.

KAHRAMANMARAŞ İL TURİZM STRATEJİSİ EYLEM PLANI

Tarih boyunca önemli medeniyetlere beşiklik etmiş ve İpek ve Baharat Yolları üzerindeki konumu ile Mezopotamya'yı Anadolu ve Kapadokya'ya bağlayan Kahramanmaraş'ın mevcut turizm potansiyelini etkin olarak kullanmak, turizmden aldığı payı arttırmak, konaklama kapasitesini geliştirip altyapı eksikliklerini gidermek ve tanıtımını sağlamak amacı ile çeşitli stratejilerin geliştirildiği Kahramanmaraş İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmıştır.

Plan;

- Kültür ve Turizm Varlıklarının Belirlenmesi,
- Kültür ve Turizm Varlıklarının İyileştirilmesi,
- Konaklama ve Ulaşım Altyapısı Geliştirilecektir,
- Turizm İşgücünün Geliştirilmesi,
- Farkındalık, Tanıtım ve Pazarlama Stratejisi,

ana eksenlerinden oluşmakta olup bu eksenler kapsamında 17 hedef ve bu hedeflere yönelik 74 tedbir içermektedir.

Tüm hedef ve tedbirlerin gerçekleştirilmesinde sorumlu kuruluşlar ile sorumlu kuruluşların işbirliği yapacağı kuruluşlar belirlenmiştir. 2012-2015 yılları arasında gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetler için yaklaşık 16 Milyon TL. (15 Milyon 911 Bin TL) kaynak kullanılması planlanmıştır.

Andırın - Anacık Kalesi

EKSEN 1: KÜLTÜR VE TURİZM VARLIKLARININ BELİRLENMESİ

	SORUMLU KURULUŞLAR	İŞBİRLİĞİ YAP. KURULUŞLAR	TAHİMİ MALİYET	KAYNAK	SÜRE	AÇIKLAMA
Hedef 1. İdeki kültür ve turizm varlıkları belirlenerek bir envanter hazırlanacaktır.						
1.1	Kültür ve Turizm Envanteri hazırlanacaktır.	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Çevre ve Şehircilik İl Müd., Orman ve Su İşleri Şube Müd.,	100.000 TL	İl Özel İdaresi	2013	İdeki Tarihî varlıklar, İnanç varlıkları, Eko-Turizm varlıkları, Termal Turizm varlıkları entegre bir şekilde ele alınacak ve bu doğrultuda tespit ve tescil çalışmaları tamamlanacak olup, bu varlıklar tanımlayan, önceliklendiren ve turizme kazandırılması için gerekli ihtiyaçlarını belirleyen bir araştırma çalışması hızla gerçekleştirilecektir.
1.2	Alternatif turizm varlıkları entegre bir şekilde ele alınacak ve bu doğrultuda bu varlıklar tanımlayan, önceliklendiren ve turizme kazandırılması için gerekli ihtiyaçlarını belirleyen bir araştırma çalışması hızla gerçekleştirilecektir.	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Çevre ve Şehircilik İl Müd., Orman ve Su İşleri Şube Müd.,	100.000 TL	İl Özel İdaresi, DOĞAKA	2013	Jeep Safari, Orienteering, Karavan Güzergahi, Bisiklet Turu, foto-safari gibi alternatif turizm güzergahları varlıkları ve potansiyelleri belirlenecektir. Her alternatif turizm turu için ayrı İngilizce ve Türkçe broşürler hazırlanacaktır.
1.3	İlde bulunan ve Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait olan önemli ve öncelikli tarihi ve kültürel eserlerin proje ve restorasyon çalışmaları tamamlanacaktır.	Hatay Vakıflar Bölge Müdürlüğü	-	Hatay Vakıflar Bölge Müdürlüğü	2015	İl Turizm Eylem Planı kapsamında İl Turizm Konseyi tarafından daha önce başlatılan proje ve restorasyon çalışmaları ivedilikle tamamlanacaktır.
1.4	Hazırlanmış olan Mağaralar Araştırma Raporu ilgili kullanıcılarla paylaşılacak olup, yeni bulunan mağaralar ile ilgili çalışmalara devam edilecektir.	Çevre ve Şehircilik İl Müd.	75.000 TL	Çevre ve Şehircilik İl Müd.	2012	Döngel, Savruk, Gümüşkaya, Tekir Ardıcısı ve Ayrancılar Subatan, Döngel, Tekir Su Mağaralarını kapsayan Mağaralar Araştırma Raporu yurt içi ve dışındaki üniversite ve diğer paydaşlarla paylaşılacaktır.
1.5	İl Turizm Konseyi İzleme Komitesi Strateji ve Eylem uygulanması ve takibi ile ilgili koordinasyon ve sekreterya işlerini yürütecektir.	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	-	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	2012-2015	İl Turizm Konseyi, daha önce yürütülen çalışmalara ilave ve paralel olarak Kahramanmaraş Turizm Stratejisi ve Eylem Planının uygulanması ve takibi ile ilgili koordinasyon ve sekreterya işlerini yürütecektir.

EKSEN 1: KÜLTÜR VE TURİZM VARLIKLARININ BELİRLENMESİ

	SORUMLU KURULUŞLAR	İŞBİRLİĞİ YAP. KURULUŞLAR	TAHMİNİ MALİYET	KAYNAK	SÜRE	AÇIKLAMA
Hedef 1. İlerdeki kültür ve turizm varlıkları belirlenerek bir envanter hazırlanacaktır.						
1.6	Arkeolojik kültür varlıklarından Höyükler, Ören yerleri, Harabeler, Kalıntılar vb yerlerin Bilimsel yüzey araştırmaları ve kurtarma kazılarına devam edilecektir.	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	200.000 TL	İl Özel İdaresi, İlgiili Belediler	2012-2015	Kültür Bakanlığı tarafından onaylanan Program dahilinde yürütülen çalışmalara devam edilecek, çalışmalar başta bütün üniversitelerin Arkeoloji bölümleri olmak üzere, daha geniş bir kitleye aktarılabilecektir.
1.7	İlca Kaplıcalarının ve Ekinözü İçmelerinin Turizmi Teşvik kanunu kapsamına alınması için çalışmalar yürütülecektir.	Belediye, KSÜ, Adana Bölge Krl. Müdürlüğü, Vakıflar Bölge Md., İl Özel İdaresi, İl Milli Eğitim Md., Çevre ve Şehircilik İl Müd., KMTSO, Basın Kuruluşları, DOĞAKA	-	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Çevre ve Şehircilik İl Müd., İlgiili Belediyeler	2012-2013	İlca Kaplıcalarının ve Ekinözü İçmelerinin Turizmi Teşvik kanunu kapsamına alınması için çalışmalar yürütülecektir. Yayla ve termal turizm kapsamında geliştirilen turlar kapsamında(Eksen 5, hedef 2) düzenlenecek tanıtım turlarına Kültür Bakanlığı personeli de dahil edilerek bu turizm varlıklarının potansiyellerini yerinde görmeleri sağlanacaktır.
Hedef 2. İlde yer alan tespit ve tescilli tamamlanmış tarihi kaleler, farklı alternatif turizm uygulamaları ile tanıtılacaktır.						
2.1	İlimizde bulunan tarihi Kalelerin tespit ve tescillerinin tamamlanarak destinasyon çalışmalarna devam edilecektir.	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	50.000 TL	İl Özel İdaresi	2014	İl sınırları içerisinde yer alan Kahramanmaraş Kalesi, Elbistan Kız Kalesi, Afşin Hıran Kalesi, Pazarcık Köröglü Kalesi, Türkoğlu Orçin (Doluca) Kalesi gibi kaleleri kapsamında turizm destinasyonu kapsamında turizm faaliyetleri düzenlenecektir.
2.2	Andım'da yer alan Kalelerin ulaşım sorunları giderilecektir.	İl Özel İdaresi, İlgiili Belediyeler	500.000 TL	İl Özel İdaresi, İlgiili Belediyeler	2013	Andım'da yer alan Kalelerin ulaşım sorunları,giderilecek olan bir kaleler güzergahı çerçevesinde gidenilecektir. Yine bu güzergah ile uyumlu olarak, yönlendirme levhaları konulacak, bir sonraki en yakın kaleye ilişkin bilgiler içeren görsel materyaller hazırlanacaktır.
2.3	Kaleler Güzergahında Jeep Safari, Karavan Güzergahı, foto-safari gibi alternatif turlar veya Orienteering, Bisiklet Turları yarışları her yıl aynı haftada düzenlenecektir.	Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müd.	100.000 TL	Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müd., İlgiili Belediyeler	2013	Kaleler Güzergahı Raporu doğrultusunda Jeep Safari, Orienteering, Karavan Güzergahı, Bisiklet Turları, foto-safari gibi alternatif turlardan ve/veya yarışlardan bir veya birkaçı Kaleler Güzergahında her yıl aynı haftada düzenlenecektir.

EKSEN 1: KÜLTÜR VE TURİZM VARLIKLARININ BELİRLENMESİ

	SORUMLU KURULUŞLAR	İŞBİRLİĞİ YAP. KURULUŞLAR	TAHMİNİ MALİYET	KAYNAK	SÜRE	AÇIKLAMA
Hedef 2. İlde yer alan tespit ve tescilli tamamlanmış tarihi kaleler, farklı alternatif turizm uygulamaları ile tanıtılacaktır.						
2.4	Hazırlanmış olan belgeseller, sinevizyon gösterileri halka sunulacaktır.	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	100.000 TL	İl Özel İdaresi, Turizm Altyapı Hizmet Birliği, DOĞAKA	2014	Hazırlanacak olan sinevizyon gösterileri ve belgeseller, başta büyükşehirler olmak üzere, toplu taşıma araçlarında ve görsel medyada yer alması için gerekli çalışmalar yürütülecektir.
2.5	İl Kültür ve Turizm Md. Bütçesinde ilave istihdam imkanları geliştirilecektir.	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	200.000 TL	İl Özel İdaresi, DOĞAKA, KMTSO,	2012-2015	Hizmet alımı yoluyla, İl Özel İdaresi, DOĞAKA,Ticaret ve Sanayi Odasında desteği ile, Turizm Stratejisi ve Eylem Planının uygulanması ve takibi, gerekli bilgi ve belgelerin hazırlanması gibi görevlerde kullanılmak amacıyla, birisi IT uzmanı olmak üzere, beş adet Turizm uzmanı istihdam edilecektir.

EKSEN 2: KÜLTÜR VE TURİZM VARLIKLARININ İVİLEŞTİRİLMESİ

	SORUMLU KURULUŞLAR	İŞBİRLİĞİ YAP. KURULUŞLAR	TAHMINİ MALİYET	KAYNAK	SÜRE	AÇIKLAMA
Hedef 1. İldeki kültür ve turizm varlıkların geliştirilerek turizm hizmet sunumuna uygun hale getirilecektir.						
1.1	İlimizin Kültür Varlıklarına hitap edecek yapımına başlanmış olan 3 adet tematik müzenin yansira 2 adet tematik müze daha hizmete açılacaktır.	Kahramanmaraş Belediyesi	İl Özel İdaresi,Karayolları Bölge Md.,İl Kültür ve Turizm Md.	1.000.000 TL	2015	İlde yer alan tarihi, doğal, sanatsal ve kültür varlıklarına yönelik açılacak müzeler için gerekli çalışmalar yapılacaktır.
1.2	Tarihi özelliği olan ve henüz iktisadi değer kazandırılmamış muhtelif kamu ve özel binaların (kale burçları, metruk evler, eski okul yapıları vs.) butik otel işletmeciliğine açılması sağlanacaktır.	Kahramanmaraş Belediyesi	İl Özel İdaresi,Karayolları Bölge Md.,İl Kültür ve Turizm Md.	20.000 TL	2015	İlde yer alan kültürel ve turistik varlıklarına yönelik butik otel işletmeciliği için gerekli çalışmalar yapılarak özel sektör tarafından işletilecektir.
1.3	İl ve ilçe merkezleri turistik bir görünüme kavuşturulacaktır.	İl ve ilçe belediyeleri	KSÜ., İlgili STK'lar,	100.000 TL	2015	Büyük yerleşim merkezlerinde önemli cadde ve bulvarlardan başlayarak ticari binalar, kamu binaları ve özel konutların dış cepheleri, balkonları ve buna benzer müstemilatların güzelleştirilmesi ve çiçeklendirilmesi için gerekli çalışmalar yapılacak ve kampanyalar düzenlenecektir.
1.4	Elbistan ilçesindeki Karahöyük Höyüğü gün yüzüne çıkartılarak turizme kazandırılacaktır.	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, ilgili belediyler	İlgili Belediyeler, Elbistan Kaymakamlığı	DOĞAKA, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	2015	Karahöyük höyüğü gün yüzüne çıkartılarak bölgenin Kahramanmaraş ilinden başlayarak Göksun, Afşin ve Elbistan ile bütünleşen bir turizm güzergahına dönüşmesi sağlanacaktır.
1.5	Elbistan ilçesinde bulunan Ceyhan Nehrinin doğduğu Pınarbaşı Bölgesinin peyzaj ve rekreasyonu gerçekleştirilecektir.	Elbistan Belediyesi	İlgili Belediyeler, Elbistan Kaymakamlığı	DOĞAKA, Elbistan Belediyesi	2013	Ceyhan nehrinin kaynağı olan Pınarbaşı mevkiinde çeşitli oyun, rekreasyon alanları ve çevre düzenlemesi yapmak suretiyle alternatif turizm potansiyelinin harekete geçirilerek turizmin geliştirilmesi sağlanacaktır.
1.6	Ekinözü ilçesindeki Aşağı İcmeler'in turizm altyapısı geliştirilecektir.	Ekinözü Belediyesi	Kahramanmaraş İl Kültür Turizm Müdürlüğü, Ekinözü Köylere Hizmet Götürme Birliği, Ekinözü Halk Eğitim Merkezi	DOĞAKA, Ekinözü Belediyesi	2013	Aşağı İcmecelerin imar planları doğrultusunda yeşil alanlar atırılacak, yeni çevre düzenlemeleri ve rekreasyon alanları yapılacaktır. Bölgenin ulusal ve yerel basında tatilman yapılarak 1990'lıardaki canlılığını yeniden yakalaması sağlanacaktır.

EKSEN 2: KÜLTÜR VE TURİZM VARLIKLARININ İVİLEŞTİRİLMESİ

	SORUMLU KURULUŞLAR	İŞBİRLİĞİ YAP. KURULUŞLAR	TAHMINİ MALİYET	KAYNAK	SÜRE	AÇIKLAMA
Hedef 1. İldeki kültür ve turizm varlıkların geliştirilerek turizm hizmet sunumuna uygun hale getirilecektir.						
1.7	Dedeoğlu Konağı Etnoğrafik Maraş Evine dönüştürülecektir.	İl Özel İdaresi	Kahramanmaraş İl Kültür Turizm Müdürlüğü, K.Maraş Belediyesi	DOĞAKA, İl Özel İdaresi, K.Maraş Belediyesi	2013	Kentsel Sit Alanı içinde bulunan Dedeoğlu Konağı, geleneksel ve yöresel el sanatlarına ait mesleklerin yaşatılması, gastronomik kültür öğelerinin tanıtımı ve turizme kazandırılması, coğrafi ve tarihi özel bir öneme sahip Kahramanmaraş ilinin eski dönemine ilişkin tarihi, sosyal ve kültürel gelişim sürecine ait her türlü taşınabilir kültür varıklarının ve somut kültür değerlerinin, fiziki alan sınırlanması içinde ancak bölge illerin etkilerini de yadsımadan toplanması; bilimsel yöntemler ile tasnif ve tanzim edilerek sunulması amacıyla müzeye dönüştürülecektir.
1.8	Turizm Altyapı Hizmet Birliği Binası Sergi, Fuar ve Toplantı Merkezi	K.Maraş Turizm Altyapı Hizmet Birliği	Kahramanmaraş İl Kültür Turizm Müdürlüğü, K.Maraş Belediyesi	DOĞAKA, K.Maraş Turizm Altyapı Hizmet Birliği, K.Maraş Belediyesi	2013	Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararı gereği, tescilli taşınmaz Köker Konağının, sokağa baki veren cepheleri ile birlikte avlu duvarları, müstemilat vb. tüm mimari elemanları korunarak, restorasyonu yapılacak. Bunun yanı sıra kültür merkezi ve kültür yatırımı tanımlarına uygun olarak, devamında sergi, fuar/ticaret ve toplantı salonu olarak her türlü düzenleme çalışması gerçekleştirilecektir.
1.9	Bakırcılar Çarşısı yaşatılacak ve turizme kazandırılacaktır.	K.Maraş Belediyesi	Kahramanmaraş İl Kültür Turizm Müdürlüğü	DOĞAKA, K.Maraş Belediyesi	2013	Kentsel Sit Alanı içinde bulunan tescilli taşınmaz ticaret merkezi Bakırcılar Çarşısı çok mülkiyetli tarihi alanlarının, Yüksek Kurul ilke ve kararları ve Koruma Kurulu planlarının esas alınarak, kültür varıklarının sokağa baki veren cepheleri ile birlikte avlu duvarları, müstemilat vb. mimari elemanları özgün sokak dokusu ile birlikte korunması sağlanacak, bunun yanı sıra geleneksel ve yöresel el sanatı bakırcılık mesleğinin yaşatılması, tanıtımı ve turizme kazandırılması için sokak dokusunu tanımlayan tüm öğelerin, mühendislik dallarında yapılması gereken her türlü restorasyon işleri ile cephe düzenleme çalışması gerçekleştirilecektir.

EKSEN 2: KÜLTÜR VE TURİZM VARLIKLARININ İVİLEŞTİRİLMESİ

	SORUMLU KURULUŞLAR	İŞBİRLİĞİ YAP. KURULUŞLAR	TAHMINİ MALİYET	KAYNAK	SÜRE	AÇIKLAMA
Hedef 1. İldeki kültür ve turizm varlıkları geliştirilerek turizm hizmet sunumuna uygun hale getirilecektir.						
1.10	Saraçhane Çarşısının altyapısı iyileştirilecek ve turizmde kullanılacaktır.	K.Maraş Belediyesi	Kahramanmaraş İl Kültür Turizm Müdürlüğü	535.000 TL	DOĞAKA, K.Maraş Belediyesi	2013
Kentsel Sit Alanı içinde bulunan tescilli taşınmaz ticaret merkezi Saraçhane Çarşısı çok mülkiyetli tarihi alanların, Yüksek Kurul ilke ve kararları ve Koruma Kurulu planlarının esas alınarak, kültür varlıklarının sokağa bakı veren cephelemleri ile birlikte avlu duvarları, müştemilat vb. mimari elemanları özgün sokak dokusu ile birlikte korunması sağlanacak, bunun yanı sıra geleneksel ve yöresel el sanatlarının yaşatılması, tanıtımı ve turizme kazandırılması için sokak dokusunu tanımlayan tüm öğelerin, mühendislik dallarında yapılması gereken her türlü restorasyon işleri ile cephede düzenleme çalışması gerçekleştirilecektir.						
1.11	Tarihi Zabun Konağının(Eski Postane) altyapısı iyileştirilerek turizmde kullanılacaktır.	K.Maraş Ticaret ve Sanayi Odası	Kahramanmaraş İl Kültür Turizm Müdürlüğü	643.000 TL	DOĞAKA, K.Maraş TSO	2013
Kahramanmaraş'ta postane olarak kullanılan tarihi Zabun Konağının tadilatı, rehabilitasyonu ile tefişatı yapılarak Kahramanmaraş'a özgü yemekler, gıda ürünleri, el sanatları, yöresel giysilerin sergilendiği ve satıldığı bir mekana dönüştürülecektir.						
1.12	Göksun ilçesinde Eko Turizm Geliştirilecektir.	Göksun Belediyesi	Göksun Kaymakamlığı, İl Kültür Turizm Müdürlüğü	450.000 TL	DOĞAKA, Göksun Belediyesi	2013
Hedef 2. Tarihi TAŞHAN gerekli dönüşümler sonucunda minyatür bir Kahramanmaraş açık hava müzesi haline dönüştürülecektir.						
2.1	Tarihi TAŞHAN yöresel sanatları küçük işletmeler eliyle sergilendiği Minyatür bir Kahramanmaraş'a dönüştürülecektir.	Kahramanmaraş Belediyesi, Hatay Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Vaillik, KSÜ, DOĞAKA	300.000 TL	Kahramanmaraş Belediyesi, Vakıflar Bölge Müdürlüğü, KMTSO	2013
Tarihi TAŞHAN bakır işletmeciliği, dondurmacılık, külekçilik, ceviz oymacılığı, sim sarma işletmeciliği gibi geleneksel ve yöresel el sanatlarının küçük işletmeler eliyle sergilendiği Minyatür bir Kahramanmaraş'a dönüştürülecektir. Bu amaçla gerekli el değıştirme ve kamulaştırma işlemleri tamamlanacaktır. Daha sonra bu işletmeler kiralamaya veya Yap-İşlet yoluyla geleneksel ve yöresel el sanatlarını seğıleyecek işletmelere aktarılacaktır.						

EKSEN 2: KÜLTÜR VE TURİZM VARLIKLARININ İVİLEŞTİRİLMESİ

	SORUMLU KURULUŞLAR	İŞBİRLİĞİ YAP. KURULUŞLAR	TAHMINİ MALİYET	KAYNAK	SÜRE	AÇIKLAMA
Hedef 2. Tarihi TAŞHAN gerekli dönüşümler sonucunda minyatür bir Kahramanmaraş açık hava müzesi haline dönüştürülecektir.						
2.2	Minyatür Kahramanmaraş'a dönüştürülen tarihi TAŞHAN'da Kahramanmaraş Turizm Tanıtım Ofisi kurularak faaliyete geçirilecektir.	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	Vaillik, KSÜ, KMTSO, DOĞAKA	75.000 TL	İl Özel İdaresi, DOĞAKA, Turizm Altyapı Hizmet Birliği	2013
Handa yer alan küçük bir bölümde Kahramanmaraş Turizm Ofisi kurulacak ve hazırlanan broşürler, sinevizyon gösterileri, Kahramanmaraş turları, otelleri ve rehberlik hizmetleri hakkında bilgi sağlanacaktır.						
3.1	Maraş kalesi ve ilçelerde yer alan kaleler tüm gün tüm yıl turizm etkinlikleri için kullanılacaktır.	Kahramanmaraş Belediyesi, İl Özel İdaresi	Vaillik, KSÜ, KMTSO, DOĞAKA	150.000 TL	İl Özel İdaresi, İlgili Belediyeler	2013
Kale'de Kahramanmaraşın tarihini, ev sahipliği yaptığı medeniyetlere ait kısa filmleri içeren sinevizyon gösterileri yapılacaktır. Özellikle yaz aylarında, başta Üniversite tiyatrosu ve müzik toplulukları olmak üzere, yerel amatör sanatçıların Kalede performans etkinlikleri düzenlemeleri sağlanacaktır.						
3.2	Restorasyon çalışmaları tamamlanan Mahmut Arifi Paşa Konağının "Etnografya Müzesi" olarak faaliyete geçecektir.	Kahramanmaraş Belediyesi	İl Özel İdaresi, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, DOĞAKA,	200.000 TL	Kahramanmaraş Belediyesi	2013
Mahmut Arifi Paşa Konağının restorasyon çalışmaları tamamlanarak "Etnografya Müzesi" olarak faaliyete geçecektir.						
3.3	Projelendirilmiş olan Katip Han Kent Tarihî Müzesi ve Arşivi hizmete açılacaktır.	Kahramanmaraş Belediyesi	KSÜ, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Vakıflar Bölge Müdürlüğü, KMTSO, KMESOB, Mimarlar Odası Başkanlığı, Basın Kuruluşları, Sivil Toplum Kuruluşları	2.500.000 TL	Kahramanmaraş Belediyesi, KMTSO,	2013
Katip Han'ın Tedbir 2.1.1.'de belirtilen Kahramanmaraş Tarihî tematik müzesine dönüştürülmesi için izlenilecek çalışmaları yapılarak, Han tematik kent tarihî müzesi olarak turizm hizmetine sunulacaktır.						
3.4	Kahramanmaraş Arkeoloji Müzesi yurt içi ve dışındaki müzelerle işbirliğini güçlendirecektir.	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	KSÜ, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Vakıflar Bölge Müdürlüğü, KMTSO, KMESOB, Mimarlar Odası Başkanlığı, Basın Kuruluşları, Sivil Toplum Kuruluşları	100.000 TL	İl Özel İdaresi,	2013
Kahramanmaraş Arkeoloji Müzesi ve Germanicia Antik kenti için yurt içi ve dışındaki müzelerle işbirliği protokolleri hazırlanacak, bu çerçevede Müzenin ve Kahramanmaraş'ın tanıtım CD ve broşürleri bu müzelerle sağlanacak, ortak etkinlikler düzenlenecektir. Kahramanmaraş müzeler ve/veya mozaklar ile ilgili uluslararası bir toplantıya ev sahipliği yapılacaktır.						

EKSEN 2: KÜLTÜR VE TURİZM VARLIKLARININ İVİLEŞTİRİLMESİ

	SORUMLU KURULUŞLAR	İŞBİRLİĞİ YAP. KURULUŞLAR	TAHMINİ MALİYET	KAYNAK	SÜRE	AÇIKLAMA
Hedef 2. Tarihi TAŞHAN gerekli dönüşümler sonucunda minyatür bir Kahramanmaraş açık hava müzesi haline dönüştürülecektir.						
3.5	Kurtuluş müzesi çalışmaları tamamlanarak hizmete açılacaktır.	Kahramanmaraş Belediyesi	KSÜ, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Vakıflar Bölge Müdürlüğü, KMTSO, KMESOB, Mimarlar Odası Başkanlığı, Basın Kuruluşları, Sivil Toplum Kuruluşları, DOĞAKA	450.000 TL	K.Maraş Belediyesi, DOĞAKA	2013
Kurtuluş Müzesi olarak hazırlanmak üzere Kent Konseyine devredilen Uzunluk Hamamı, hizmete açılacaktır. Müzede Kahramanmaraş ve Kurtuluş Mücadelesinin değerleri, ve bu konuda hazırlanmış ve hazırlanacak olan görsel materyallerle birlikte sunulacaktır.						
3.6	Kahramanmaraş'ta Turizm Enformasyon Hizmetleri Kalitesinin Artırılacaktır.	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	DOĞAKA, İl Özel İdaresi	135.000 TL	DOĞAKA, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	2013
İlimizde turizm açısından önem arz eden doğal, tarihi, kültürel yer ve eserler üzerine bilgi tabelaları, yol güzergahlarına yönlendirme tabelaları yerleştirilecektir. İl merkezinde bulunan enformasyon bürosunun iç tefişatının yapılacak, teknolojik donanım eksikliğinin giderilecektir. Türkçe ve İngilizce Tanıtım Broşürü, Kültür-Turizm Rehberi, Kent Planı İl Haritası bastırılacaktır.						

EKSEN 3: KONAKLAMA VE ULAŞIM ALTYAPISI GELİŞTİRİLECEKTİR.

	SORUMLU KURULUŞLAR	İŞBİRLİĞİ YAP. KURULUŞLAR	TAHMINİ MALİYET	KAYNAK	SÜRE	AÇIKLAMA
Hedef 1. İlerdeki konaklama ve ulaştırma altyapısı geliştirilecektir.						
1.1	İlde yer alan kültürel ve turistik varlıkların ulaştırma problemleri giderilecektir.	Kahramanmaraş Belediyesi, İl Özel İdaresi, Karayolları 55. Şube Şefliği	1.000.000 TL	Kahramanmaraş Belediyesi, İl Özel İdaresi, Karayolları 55. Şube Şefliği	2015	İlde yer alan kültürel ve turistik varlıklara gerekli ulaştırma problemleri tespit edilecek, ihtiyaç duyulan yerel ve merkezi bütçe ödeneklerinin aktarımı için girişimlerde bulunulacaktır.
1.2	Restorasyon çalışmaları tamamlanan Mahmut Arifi Paşa Konağının "Etnografya Müzesi" olarak faaliyete geçecektir.	Kahramanmaraş Belediyesi	İl Özel İdaresi, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, DOĞAKA,	Kahramanmaraş Belediyesi	2013	Mahmut Arifi Paşa Konağının restorasyon çalışmaları tamamlanarak "Etnografya Müzesi" olarak faaliyete geçecektir.
1.3	Şehir merkezlerinde ve turizm varlıkları ve çevresinde otopark alanları, temizlik hizmetleri altyapısı ve kamuya açık tuvaletlerin eksiklikleri tespit edilerek gerekli yatırımlar yürütülecektir.	Kahramanmaraş Belediyesi	Valilik, KMTSO,	İl Özel İdaresi	2013	Şehir merkezlerinde ve turizm varlıkları ve çevresinde otopark alanları, temizlik hizmetleri altyapısı ve kamuya açık tuvaletlerin eksiklikleri tespit edilerek gerekli yatırımlar yürütülecektir.
1.4.	Kahramanmaraş Havaalanının daha yoğun bir şekilde kullanımı için girişimler yürütülecektir.	Kahramanmaraş Belediyesi, KMTSO	Valilik, THY,Özel Havayolu firmaları	Kahramanmaraş Belediyesi, KMTSO	2013	Havaalanının daha yoğun bir şekilde kullanımı için seyahat firmaları ile gerekli görüşmeler yapılacak, havaalanı şehir arası otobüs seferleri arttırılacak ve yakın havaalanlarından otobüs seferleri düzenlenecektir.
Hedef 2. Antik kent kazılarının etkin bir şekilde yürütülmesi ve sunumu için bir kentsel dönüşüm programı geliştirilecektir.						
2.1	Germanicia Antik Kenti Taban Mozaiklerinin tespit edildiği Dulkadiroğlu, Bağlarbaşı, Namık Kemal ve Şeyhadi Mahallelerinde sif alanı olarak ayırlan yerin kamulaştırılması ve mahalle sakinlerinin TOKİ konutlarına kentsel dönüşüm programı kapsamında transfer edilmesi sağlanacaktır.	Kahramanmaraş Belediyesi, Çevre ve Şehircilik İl Müd.	Valilik, TOKİ, KMTSO,	Kahramanmaraş Belediyesi, Çevre ve Şehircilik İl Müd.	2015	Germanicia Antik Kenti kazılarının daha etkin bir şekilde yürütülmesi için TOKİ ile kentsel dönüşüm protokolü yapılacak ve protokol çerçevesinde talep eden mahalle sakinleri bu konutlara taşınacaktır. Arsa tahsis konusunda Belediyenin desteği alınacaktır.

EKSEN 3: KONAKLAMA VE ULAŞIM ALTYAPISI GELİŞTİRİLECEKTİR.

	SORUMLU KURULUŞLAR	İŞBİRLİĞİ YAP. KURULUŞLAR	TAHMINİ MALİYET	KAYNAK	SÜRE	AÇIKLAMA
Hedef 2. Antik kent kazılarının etkin bir şekilde yürütülmesi ve sunumu için bir kentsel dönüşüm programı geliştirilecektir.						
2.2.	Sit alanı yakınlarında müze otel ya da açık hava müzesi çalışmaları yürütülecektir.	Kahramanmaraş Belediyesi	Valilik, TOKİ, KMTSO,	250.000 TL	2015	Sit alanı yakınlarında bir mozaik otel ve/veya açık hava müzesinin de yapımı TOKİ protokolü kapsamına dahil edilecektir.
2.3	Germanicia Antik Kenti Yamaç Villalarına benzer bir mozaik butik otel yapılacaktır.	Kahramanmaraş Belediyesi	Valilik, TOKİ, KMTSO,	-	2015	Antik Kent kazılarında ortaya çıkan, 15-20 odalı yamaç vilları konseptine uygun bir şekilde, özel sektör eliyle bir mozaik otel yapımı için gerekli tanıtım ve teşvik çalışmaları yürütülecektir.
2.4	İlimizde yer alan ve Kentsel Sit Alanı olarak ilan edilen Mahallede yer alan tarihi Konaklar, Evler ve Taşınmaz Kültür Varlıklarının etrafındaki tarihi değeri olmayan evleri Kentsel Dönüşüm programına alınması sağlanacaktır.	Kahramanmaraş Belediyesi	Valilik, TOKİ, KMTSO,	-	2015	TOKİ ile işbirliği yapılarak Kentsel Sit Alanı içindeki tarihi değeri olmayan evlerin Kentsel Dönüşüm Programı kapsamında transfer edilmesi çalışmaları yürütülecektir.
Hedef 3. Teknoloji ve iletişim altyapısı geliştirilecektir.						
3.1	Turizm sektöründeki bütün paydaşların(aktörlerin) ürünlerini ve hizmetlerini tanıtıp pazarlayabilecekleri ve bu hizmeti talep eden değişik turizm gruplarının etkin bir şekilde ilk basamak olarak kullanacakları bir il Turizm Portalı oluşturulacaktır.	il Kültür ve Turizm Müdürlüğü	Kahramanmaraş Belediyesi, il Özel İdaresi, DOĞAKA,	50.000 TL	2013	Turizm ile ilgili eğitimler, istihdam imkanları, ildeki turistik tesislerin ve işletmelerin tanıtımı, ildeki konaklama tesisleri hakkında bilgi ve online rezervasyon imkanı, Turizm alanında eleman arayan işletmeler hakkında bilgiler, Turizm çalışanları için bir kariyer ve iş arama motoru gibi işlevleri haiz bir portal kurulacaktır.
3.2	İşletmelere Web sitesi kurulumu, Web danışmanlığı destekleri verilecek ve Turizm Portalında yer alması sağlanacaktır.	KMTSO	il Özel İdaresi, DOĞAKA,	50.000 TL	2013	İşletmelere Portala kayıt, Web sitesi kurulumu (hosting, tasarım, domain), Web danışmanlığı (adsense reklamları, bannerler, güvenlik, online ticaret ve ödeme sistemleri) hizmetleri sağlanacaktır.

EKSEN 3: KONAKLAMA VE ULAŞIM ALTYAPISI GELİŞTİRİLECEKTİR.

	SORUMLU KURULUŞLAR	İŞBİRLİĞİ YAP. KURULUŞLAR	TAHMINİ MALİYET	KAYNAK	SÜRE	AÇIKLAMA
Hedef 3. Teknoloji ve iletişim altyapısı geliştirilecektir.						
3.3	Havaalanı, otobüs terminaleri, müze ve kütüphaneler, alışveriş merkezleri gibi ziyaretçilerin yoğun olarak kullandığı güzergahlarda geniş bant hizmetleri yeterli seviyelere getirilecektir.	Kahramanmaraş Belediyesi	il Özel İdaresi, il Kültür ve Turizm Md., DOĞAKA, İnternet servis sağlayıcıları	50.000 TL	2014	Havaalanı, otobüs terminaleri, müze ve kütüphaneler, alışveriş merkezleri gibi ziyaretçilerin yoğun olarak kullandığı güzergahlarda geniş bant hizmetleri yeterli seviyelere getirilecektir.
Hedef 4. Konaklama kapasitesi artırıncak ve kalitesi iyileştirilecektir.						
4.1	Belediye belgeli tüm konaklama tesisleri yatak kapasitesinin her yıl en az yüzde 10'u bir modernizasyon programı çerçevesinde rehabilite edilerek koşulları iyileştirilecektir.	İlgili Belediyeler	il Özel İdaresi, il Kültür ve Turizm Md., DOĞAKA,	100.000 TL	2013	Belediye belgeli tesis sahiplerine Turizm İşletme belgesi dönüşümü için gerekli danışmanlık hizmeti, eğitimler ve teşvikler tasarlanarak uygulanacaktır.
4.2	Bütün konaklama tesislerinin düzenli olarak müşteri memnuniyet anketleri düzenlemeleri ve bu doğrultuda anketlerden elde edilen bilgilerden yola çıkarak hizmet sunum ve kalitelerini artırmaları için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.	KMTSO	il Özel İdaresi, il Kültür ve Turizm Md., DOĞAKA,	50.000 TL	2013	Geliştirilecek standart müşteri memnuniyeti ve beklentileri anketleri tüm turistik işletmelere dağıtılacak ve sonuçlar değerlendirilecektir
4.3	Turizm konaklama kapasitesini artırmak, vatandaşın turizm algısını, farkındalığını ve turizm gelirlerini artırmak için pansiyonculuk eğitimleri başlatılacaktır.	KMTSO	il Özel İdaresi, il Kültür ve Turizm Md., DOĞAKA,	75.000 TL	2013	Özellikle yaylalarda, içmeler ve kaplıcalar bölgelerindeki vatandaşlara, muhtarlara pansiyonculuk ve temel İngilizce kursları düzenlenecek, sağlanabilecek yardımlar hakkında bilgi verilecektir.

EKSEN 4: TURİZM İŞGÜCÜNÜN GELİŞTİRİLMESİ

	SORUMLU KURULUŞLAR	İŞBİRLİĞİ YAP. KURULUŞLAR	TAHMINİ MALİYET	KAYNAK	SÜRE	AÇIKLAMA
Hedef 1. Eğitim ve öğretim kurumları turizm endüstrisinin hızla gelişmesine uygun sayıda insangücü yetiştirecektir.						
1.1	Turizm Meslek Liseleri, Turizm Yüksek Okulu ve Turizm Meslek Yüksek Okulu kontenjanları hızlı bir şekilde artınlacaktır.	İl Millî Eğitim Müdürlüğü, KSÜ., İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	300.000 TL	YÖK, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), İl Özel İdaresi, İl Kültür ve Turizm Müd., DOĞAKA, KMTSO	2012-2015	Turizm alanında ihtiyaç duyulan ara eleman ihtiyacının karşılanabilmesi için okul kontenjanları ivedilikle artırılabilecektir.
1.2	Üniversite bünyesinde başta Gastronomi ve El Sanatları Tasarım Bölümleri olmak üzere yöreye özgü bölümler açılacaktır.	KSÜ.	-	KSÜ.	2012-2013	Maraş mutfağının ve yöresel el sanatlarının daha iyi tanıtımı ve nitelikli elemanların temini amacıyla Üniversite bünyesinde Gastronomi ve elSanatları bölümleri güçlendirilecektir.
1.3	Turizm Meslek Liseleri, Turizm Yüksek Okulu ve Turizm Meslek Yüksek Okulu eğitim programları turizm endüstrisinin ve sektörel sivil toplum örgütlerinin aktif olarak katılacağı komisyonlar marifetiyle yeniden tasarlanacaktır.	İl Millî Eğitim Müdürlüğü, KSÜ.	20.000 TL	İl Millî Eğt. Md., KSÜ.	2012-2013	Özel Sektör, Üniversite, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Katılımı ile TSEDM koordinasyonunda kurulacak komisyon marifetiyle, turizm eğitim programları endüstrinin ihtiyaçları doğrultusunda güncellenecektir.
1.4	Geleneksel ve yöresel el sanatlarının yaşatılması için mesleki eğitim kurslarının açılacaktır.	Kahramanmaraş Belediyesi, İl Millî Eğitim Müdürlüğü, KSÜ., İl Kültür ve Turizm Müd.	300.000 TL	Kahramanmaraş Belediyesi, KSÜ, İl Millî Eğitim Müd., İl Kültür ve Turizm Müd.	2012-2015	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Halk Eğitim Merkezi ve
Hedef 2. Üniversite-turizm endüstrisi ilişkisi ve işbirliği güçlendirilecektir.						
Üniversite bünyesinde turizm endüstrisi ve sivil toplum örgütlerinin aktif katılımı olarak yer aldığı bir yönetim modeliyle faaliyet gösterecek Turizm Sürekli Eğitim ve Danışmanlık Merkezi(TUSEDAM), yıllık en az 250 adetlik sertifikasyon kapasitesine sahip olacak şekilde kurulacaktır.						
2.1	Üniversite bünyesinde turizm endüstrisi ve sivil toplum örgütlerinin aktif katılımı olarak yer aldığı bir yönetim modeliyle faaliyet gösterecek Turizm Sürekli Eğitim ve Danışmanlık Merkezi(TUSEDAM), yıllık en az 250 adetlik sertifikasyon kapasitesine sahip olacak şekilde kurulacaktır.	KSÜ.	400.000 TL	KSÜ.	2012-2013	Üniversite bünyesinde turizm endüstrisi ve sivil toplum örgütlerinin aktif katılımı olarak yer aldığı bir yönetim modeliyle faaliyet gösterecek Turizm Sürekli Eğitim ve Danışmanlık Merkezi, yıllık en az 250 adetlik sertifikasyon kapasitesine sahip olacak, sertifika programları komisyon marifetiyle belirlenecektir.

EKSEN 4: TURİZM İŞGÜCÜNÜN GELİŞTİRİLMESİ

	SORUMLU KURULUŞLAR	İŞBİRLİĞİ YAP. KURULUŞLAR	TAHMINİ MALİYET	KAYNAK	SÜRE	AÇIKLAMA
Hedef 2. Üniversite-turizm endüstrisi ilişkisi ve işbirliği güçlendirilecektir.						
2.2	TSEDM bünyesinde temel İngilizce, pansiyonculuk, servis hizmetleri, ön büro hizmetleri gibi alanlarda sertifika programları düzenlenecektir.	İl Kültür ve Turizm Müd., İl Millî Eğt. Md., KMTSO, DOĞAKA,	100.00 TL	KSÜ.	2012-2013	TSEDM bünyesinde temel İngilizce, pansiyonculuk, servis hizmetleri, ön büro hizmetleri gibi alanlarda sertifika programları düzenlenecektir.
2.3	Haftanın belirli bir günü, il merkezindeki Kültür Merkezlerinden birisinde uygun bir bölüm, Geleneksel El Sanatları kurslarını başlarıyla tamamlanmış kursiyerlere tahsis edilecektir.	Kahramanmaraş Belediyesi, KMTSO	50.000 TL	Kahramanmaraş Belediyesi, KMTSO	2012-2014	Haftanın belirli bir günü, il merkezindeki Kültür Merkezlerinden birisinde uygun bir bölüm, Geleneksel El Sanatları kurslarını başlarıyla tamamlanmış kursiyerlere tahsis edilecektir. Bu günlere yönelik yarışma programları düzenlenecek, ayrıca turistik işletmelerle üreticilerin buluşturulması salanacaktır.

EKSEN 5: FARKINDALIK, TANITIM VE PAZARLAMA STRATEJİSİ

	SORUMLU KURULUŞLAR	İŞBİRLİĞİ YAP. KURULUŞLAR	TAHMINİ MALİYET	KAYNAK	SÜRE	AÇIKLAMA
Hedef 1 . Yurt içinde ve dışında yaşayan vatandaşlarımıza yönelik inanç turu paketleri geliştirilecektir.						
1.1	İl Kültür ve Turizm Md. KMTSO	İlgili Belediyeler, Seyahat Acenteleri	10.000 TL	İl Özel İdaresi, KMTSO	2013	Ekte bir örneği sunulan yabancı ziyaretçilere yönelik kültür turları geliştirilecek, yurt içindeki ve yurt dışındaki seyahat acentaları ile paylaşılacak, Kahramanmaraş Turizm portalında fotoğraflar eşliğinde sunulacaktır.
1.2	İl Kültür ve Turizm Md. KMTSO	İlgili Belediyeler, Seyahat Acenteleri, Kahramanmaraş İl Müftülüğü	100.000 TL	İl Özel İdaresi, KMTSO	2013	Başta hac ve umre organizasyonu yapan seyahat acentaları yapan operatörleri geliştirilen inanç turu güzergahında Kahramanmaraş'a davet edilecektir.
Hedef 2 . Yurt içinde ve dışında yaşayan vatandaşlarımıza yönelik sağlık turizmi paketleri geliştirilecektir.						
2.1	İl Kültür ve Turizm Md. KMTSO	İlgili Belediyeler, Seyahat Acenteleri	10.000 TL	İl Özel İdaresi, KMTSO	2013	Ekte bir örneği sunulan, vatandaşlarımızla yönelik, sağlık turları geliştirilecek ve Kahramanmaraş Turizm portalında fotoğraflar eşliğinde sunulacaktır.
2.2	KSÜ.	İl Sağlık Müdürlüğü, İlgili Belediyeler, Seyahat Acenteleri	20.000 TL	KSÜ.	2013	Tıp Fakültesi bünyesinde sunulan sağlık hizmetlerini tanıtan broşürler, Türkçe,İngilizce ve Arapça hazırlanacak, seyahat acenteleri ile paylaşılacak, içme ve termal tesisler ile işbirliği protokolleri hazırlanarak ortak tedavi ve rehabilitasyon programları geliştirilecektir.
Hedef 3 . Yabancı vatandaşlara yönelik kültür turu paketleri geliştirilecektir.						
3.1	İl Kültürve Turizm Md. KMTSO	İlgili Belediyeler	10.000 TL	İl Özel İdaresi, KMTSO	2013	Ekte bir örneği sunulan yabancı ziyaretçilere yönelik kültür turları geliştirilecek, yurt içindeki ve yurt dışındaki seyahat acentaları ile paylaşılacak, Kahramanmaraş Turizm portalında fotoğraflar eşliğinde sunulacaktır.
3.2	İl Kültürve Turizm Md. KMTSO	İlgili Belediyeler	50.000 TL	İl Özel İdaresi, KMTSO, DOĞAKA	2013	Kapadokya,Adıyaman ve Urfa da Kahramanmaraş Kültür turu tanıtılacak, bu bölgelerdeki seyahat acentaları Kahramanmaraş Kültür yolu gezisine davet edilecek, böylelikle bu turlara Kahramanmaraş'ın eklenmesi için girişimler yürütülecektir.

EKSEN 5: FARKINDALIK, TANITIM VE PAZARLAMA STRATEJİSİ

	SORUMLU KURULUŞLAR	İŞBİRLİĞİ YAP. KURULUŞLAR	TAHMINİ MALİYET	KAYNAK	SÜRE	AÇIKLAMA
Hedef 4 . Yerli ve Yabancı vatandaşlara yönelik yayla ve doğa turu paketleri geliştirilecektir.						
4.1	Çevre ve Şehircilik İl Müd., Orman ve Su İşleri Şube Müd.	Valilik, İlgili Belediyeler,	10.000 TL	İl Özel İdaresi, Çevre ve Şehircilik İl Müd., Orman ve Su İşleri Şube Müd., KMTSO	2014	Ekte bir örneği sunulan yabancı ziyaretçilere yönelik kültür turları geliştirilecek, yurt içindeki ve yurt dışındaki seyahat acentaları ile paylaşılacak, Kahramanmaraş Turizm portalında fotoğraflar eşliğinde sunulacaktır.
4.2	Çevre ve Şehircilik İl Müd.	Valilik, İlgili Belediyeler,	50.000 TL	İl Özel İdaresi, Çevre ve Şehircilik İl Müd., KMTSO, DOĞAKA	2014	Doğa ve yayla turu üzerine yoğunlaşmış seyahat acenteleri başta olmak üzere, yurt içi ve dışından tur operatörleri geliştirilen Kahramanmaraş Doğa ve Yayla yolu gezisine davet edilecektir.
4.3	Çevre ve Şehircilik İl Müd., Orman ve Su İşleri Şube Müd., KMTSO	Valilik, İlgili Belediyeler,	-	İl Özel İdaresi, Çevre ve Şehircilik İl Müd., Orman ve Su İşleri Şube Müd., KMTSO	2015	Yayla ve doğa turu güzergahında, uygun noktalara, özel sektörün bungalow tarzı konaklama tesisleri yapabilmeleri için arsa tahsis edilecektir.
Hedef 5. Kahramanmaraş ilinde turizmin önemine ilişkin farkındalık geliştirilecektir.						
5.1	DOĞAKA	İl Kültür ve Turizm Müd., KMTSO	50.000 TL	DOĞAKA	2013	Strateji ve Eylem Planı İngilizce ve Arapça dillerine çevilerek basılacak, Türkçe,İngilizce veArapça versiyonları, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü,Valilik,KMTSO ve DOAKA web sitelerinde yayımlanacaktır.
5.2	Valilik, DOĞAKA	KMTSO	50.000 TL	DOĞAKA, İl Özel İdaresi	2013	Toplantı kapsamında Yerli ve yabancı tur şirketleri ile, turizm yatırımcıları bir araya getirilecek Kahramanmaraş'lı ünlü kişilerden seçilen Tanıtım elçileri (Maraş gönüllüleri) belirlenecek ve kendilerine tanıtım elçisi sertifikaları verilecektir.
5.3	Valilik	KMTSO	50.000 TL	İl Özel İdaresi	2013	Strateji ve Eylem Planı Kültür ve Turizm Bakanlığı Yetkilerine, Valilik, İl Kültür ve Turizm Md., KMTSO, DOĞAKA, turizm sektör ve STK temsilcilerinden oluşturulacak bir heyetle sunulacaktır.

EKSEN 5: FARKINDALIK, TANITIM VE PAZARLAMA STRATEJİSİ

	SORUMLU KURULUŞLAR	İŞBİRLİĞİ YAP. KURULUŞLAR	TAHİMİNİ MALİYET	KAYNAK	SÜRE	AÇIKLAMA
Hedef 5. Kahramanmaraş ilinde turizmin öneme ilişkin farkındalık geliştirilecektir.						
5.4	Sürekli yayınlarda ve medya organlarında başta Kahramanmaraş Valisi olmak üzere, ildeki turizm aktörleri tarafından Kahramanmaraş turizmüne ve Turizm Stratejisi ve Eylem Planına ilişkin mülakatlar verilecektir.	İl Kültürve Turizm Md. Valilik, KMTSO, DOĞAKA	10.000 TL	DOĞAKA	2012-2015	Turizm varlıkları ve Kahramanmaraş'ın turizm vizyonu ve stratejisi, etkili bir iletişim stratejisi marifetiyle, yurt içindeki kitlelere aktarılacaktır.
5.5	Turizm endüstrisinin potansiyel getirisine ilişkin broşür ve tanıtım materyalleri hazırlanarak yerel idarelere, halka ve esnafa dağıtılacak; medya imkanları sonuna kadar kullanılacaktır.	Belediye, İl Kültürve Turizm Md. Turizm Altyapı Hizmet Birliği	40.000 TL	DOĞAKA	2013	Eylem Planında belirtilen etkinlikler yıllık bir takvime, turizm etkinliğinin mevsimsel özellikleri de dikkate alınarak, yapılacaktır ve Stratejide öngörülen turizmin istihdam ve gelir etkileri, yıl içindeki faaliyetler yerel ve ulusal basın yoluyla aktarılabilecektir.
5.6	Kahramanmaraş Belgeseli dizi formatında hazırlanacaktır.	İl Kültürve Turizm Md. KMTSO	350.000 TL	DOĞAKA	2013	Turizm varlıklarına ilişkin belgeseller, tanıtım filmleri, medyatik gezi rehberleri ve reklam filmlerinin TRT işbirliğiyle hazırlanması sağlanacaktır ve bu programların düzenli bir biçimde özel kanallar, yabancı televizyonlar ve TRT Arapça kanalında yayınlanması temin edilecektir.
5.7	Tur operatörleri, oteller, restoran işletmecileri, dernek ve vakıflar gibi sektörün diğer zincirini meydana getiren kurum ve kuruluşların ortak pazarlama stratejileri ve taktikleri geliştirmeleri amacıyla düzenli olarak bir araya gelmeleri ve ortak çalışmalar yapmaları himaye ve teşvik edilecektir.	İl Kültür ve Turizm Md. KMTSO, Seyahat Acentaları; Dernekler, Vakıflar, Oteller ve Restoran İşletmecileri	50.000 TL	İl Kültür ve Turizm Md.	2013	İl Turizm Md. Koordinasyonunda, ilde yer alan Tur operatörleri, oteller, restoran işletmecileri, dernek ve vakıfların ortak pazarlama stratejileri ve taktikleri geliştirmeleri amacıyla düzenli olarak bir araya gelmeleri ve teşvik edilecektir. Bu amaçla, her üç ayda bir Turizm KooRdinasyon Toplantıları düzenlenecektir.

EKSEN 5: FARKINDALIK, TANITIM VE PAZARLAMA STRATEJİSİ

	SORUMLU KURULUŞLAR	İŞBİRLİĞİ YAP. KURULUŞLAR	TAHİMİNİ MALİYET	KAYNAK	SÜRE	AÇIKLAMA
Hedef 6. Farklı Tüketim Gruplarına Yönelik Destinasyonların Tasarlanacaktır.						
6.1	Uluslararası Maraş kent tanıtım filminin dondurması festivali yapılacaktır.	Kahramanmaraş Belediyesi, KMTSO	75.000 TL	Kahramanmaraş Belediyesi, KMTSO	2013	Hazırlanan Maraş dondurması belgeselinin son bölümüne, geleneksel hale getirilecek olan, Maraş dondurması festivalinin duyurusu eklenecek, festival kapsamında, dondurma üzerine hikaye ve şiir yarışmaları düzenlenecektir.
6.2	Belediye Otobüslerinde kent tanıtım filminin oynatılması	Kahramanmaraş Belediyesi	50.000 TL	Kahramanmaraş Belediyesi	2013	Maraş ve özellikle yakın komşu illerde, hazırlanan kısa filmler, belgeseller ve sinevizyon gösterileri, toplu taşıma araçlarında ve kent meydanlarında yayımlanacaktır.
6.3	Uluslararası gençlik kampları düzenlenecektir.	Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü	50.000 TL	Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü	2013	Hazırlanacak projelerle gençlik kampları düzenlenecektir.
6.4	Maraş logosu yarışma projesi düzenlenecektir.	İl Kültür ve Turizm Md.	20.000 TL	İl Özel İdaresi, DOĞAKA	2013	Maraş turizminin yeni dönemi ile özdeşleşecek bir logo tasarımı yarışması düzenlenecek ve logo hazırlanacak bütün belge ve broşürlerde kullanılarak Kahramanmaraş'ın turizm markası olma sürecine katkı sağlanacaktır.
6.5	Afşin Elbistan Termik santrali ve Kömür sahası turizme açılacaktır.	EUAS İşletmeleri Md., AEL İşletmeleri Md.	25.000 TL	EUAS	2014	Hazırlanan tanıtım CD'si, Santrale yakın konumdaki diğer kültürel varlıklar hakkında bilgileri içeren tanıtım materyalleri ile birlikte, bütün üniversitelerle paylaşılacak, ve gerçekleştirilen gezilere ilişkin görsel malzeme hazırlanmış olan web sayfasında kullanılacaktır.

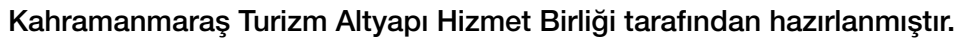

TEMATİK MÜZELER

1	Kurtuluş Müzesi
2	Dondurma Müzesi
3	Tekstil Müzesi
4	Mutfak Müzesi
5	Şairler Evi

DOĞU AKDENİZ KALKINMA AJANSI

Yavuz Sultan Selim Cad. Birinci Tabakhane Sk. No:20 Antakya - HATAY 31050

Tel : (0326) 225 14 15

Faks : (0326) 225 14 52

E-mail : bilgi@dogaka.org.tr

KAHRAMANMARAŞ YDO

Yenişehir Mahallesi Trabzon Cad. Kahramanmaraş İl Müftülüğü Binası Kat:2 Kahramanmaraş

Tel : +90 (0344) 231 14 17-18

Faks : +90 (0344) 231 17 18

E-mail : kydo@dogaka.org.tr

OSMANİYE YDO

Osmaniye Sanayi ve Ticaret Odası 3. Kat Osmaniye

Tel : +90 (0328) 888 00 00

Faks : +90 (0328) 888 00 01

E-mail : oydo@dogaka.org.tr

HATAY YDO

Kışlasaray Mahallesi Vilayet Cad. Hükümet Konağı Antakya - HATAY 31100

Tel : +90 (326) 212 25 76

Faks : +90 (326) 212 25 74

E-mail : hatayydo@dogaka.org.tr